

СЛОВО ПРОСВІТИ

ГАЗЕТА ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ЛІСТОПАД, Ч. 11 (29) 1996 РОКУ

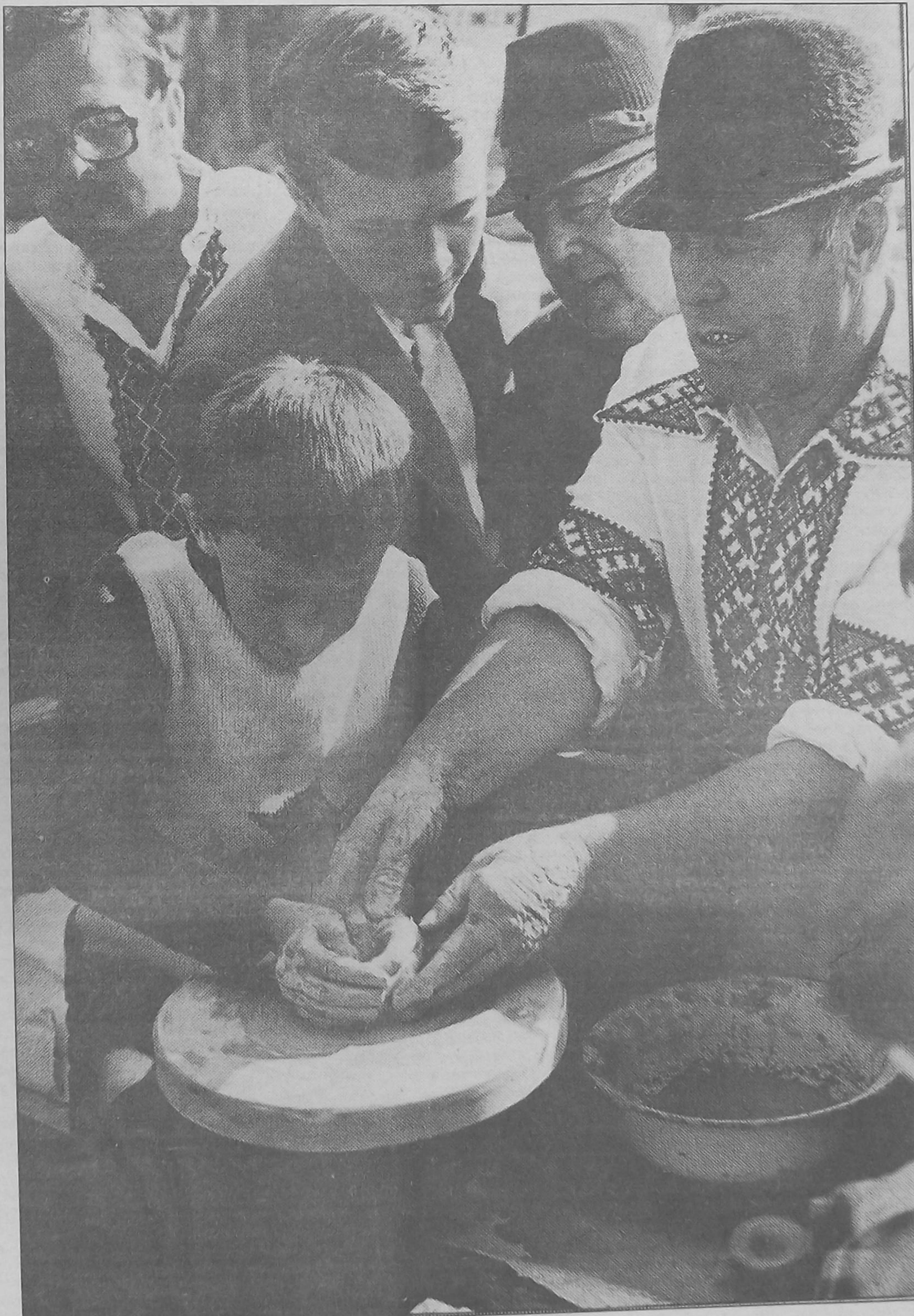
«ПРОСВІТА»: 1868—1996

V З'ЇЗД ЗО ЛИСТОПАДА КІЇВ

Цей хлопчик, який щойно сів — чи не вперше?! — за гончарний круг, і ці його навички, для яких, здається, немає важливішої справи — лише б удалося юним рукам засвоїти працівське ремесло, таке ж вічне, як узір вишиванки...

Нині, коли в Києві має розпочати роботу V з'їзд Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка і коли навіть скептики зрозуміли, що з «Просвітою» пов'язане історичне минуле, сучасне і майбутнє України, відчуймо, що кожен із нас працівник при гончарному кружі, на якому має постати омріяна Україна.

Якою дачать державу просвітня? «Нам потрібна та суспільно-політична модель держави, — сказав голова Всеукраїнської «Просвіти», народний депутат України Павло Мовчан, — яка б відповідала органічно природним життєвим потребам нації, аутентично морально складцю й і сприяла б розвитку наших творчих начал».

До такого висновку прийшли учасники розмови за «круглим столом», зініційованої просвітянами у Міністерстві освіти України 18.10.1996 року.

Власне, саме ця зустріч розпочала цикл заходів Центрального правління ВУТ «Просвіта» спільно з Міністерствами і відомствами України з метою втілення в життя 10-ї статті Основного Закону.

Зустріч вела голова Товариства, народний депутат Павло Мовчан та міністр освіти Михаїло Згуровський, який зазначив, що радо сприйняв пропозицію «Просвіти», сподіваючись на конкретні накреслення програм дій у розв'язанні тих проблем, які нині постали перед освітнями.

«Просвіту» представляли члени Центрального правління професори Іван Ющук, Анатолій Погрібний, директор видавництва «Веселка» Ярема Гоян, народні депутати Іван Попеску, Микола Жулинський, Тарас Кияк, професор Андрій Бурчак, голова Київської «Просвіти» Юрій Гнаткевич, до участі в роботі «круглого столу» були запрошенні директори Інституту української мови НАН України та Інституту українознавства професори Олександр Тараненко та Петро Кононенко, представники всіх столичних україномовних засобів інформації.

П. Мовчан, народний депутат, голова Всеукраїнського товариства «Просвіта», розпочинаючи розмову, сказав: «Цей серйозний інтерес до мовної проблеми вмотивуваний, — адже така ситуація може або розірвати Україну, або ми будемо мудрими і докладемо всіх зусиль, щоб виробили нові норми життя мови і дотримувалися їх. Тому нормативні принципи повинні бути домінуючими. Така державна програма розвитку української мови, над створенням якої працюють просвітяни, і які діють в інших державах, зокрема у Франції, вкрай необхідна. І звичайно ж, вона неможлива без вироблення нових освітніх засад на нових принципах нової державної мовної політики.

Тільки спільними зусиллями ми можемо наповнити нашу програму реальним змістом, зробити все, аби вона повсякдені працювала.

Вже сьогодні зрозуміло, що ті документи, які створює Міністерство освіти, мусять бути скориговані на нормативну базу, яку несе у собі статті Конституції. Сьогодні ми кладемо край інерції, і я сподіваюся, що наша розмова закінчиться прийняттям вкрай необхідних рекомендацій для української освіти. Сьогодні українська національна ідея та українська державна ідеологія мають конституційне забезпечення. Впродовж кількох років, починаючи з 1993 року, навколо 10-ї статті Конституції (уже тоді з'явився її перший проект) точилася бої за Україну чи проти України.

Хочу сказати про міркування Центрального правління, яке збиралося напередодні нашої зустрічі. Українська мова, як мова державна, є мовою державного управління. Вона повинна життєдіяти в законодавстві, в судовій діяльності, в освіті, культурі, засобах масової інформації. Наша програма спрямована на вироблення державної політики в сфері української мови шляхом правового регулювання, який би передбачав створення нормативних актів і, зокрема, діючих довгострокових та короткострокових програм різних рівнів. Для повнокровної діяльності нашої мови має достатньо історію і достатньо кількість історичних аргументів, і, головне, — Конституційне право.

Створення координаційної ради, яка б прислужилася виробленню нових навчальних програм, підручників нового покоління, єдиної системи підготовки фахівців з української мови, введення курсу української мови в усі вузи, які досі такого курсу не мають, багато чого іншого, — все це те, до чого ми клічемо у нашій спільній розмові».

Микола Жулинський, народний депутат, академік, директор Інституту літератури НАН України

— Всі наші «круглі столи», конференції, з'їзди будуть натикатися на законодавчу базу. Ви знаєте, що 28 жовтня 1989 року був прийнятий «Закон про мови в Українській РСР», в 1991 році була постанова Ради Міністрів України № 41 про «Державну програму розвитку української мови та інших національних мов на період до 2000 року», але ними не передбачено жодних заходів

МОВА — ЦЕ БІЛЬШЕ НІЖ КРОВ, КОЛИ ЙДЕТЬСЯ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ 10-Ї СТАТТІ КОНСТИТУЦІЇ В УСІ ГАЛУЗІ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

адміністративного характеру, а також і відповідальністю посадових осіб за нехтування, ігнорування державною мовою під час виконання своїх службових обов'язків.

До сьогоднішнього дня ми, по суті, не маємо жодного державного впливу на тих, хто не дбає про мову. Ми маємо лише моральні аргументи. Ось чому така складна ситуація сьогодні. Тому я думаю, що ми повинні діяти за конкретними планами, аби не опустити рук.

Коли ми порівнюємо нашу ситуацію з російською, де створена Рада при Президентові з питань російської мови, прийнята спеціальна програма, на здійснення якої виділено 10 млрд. російських рублів, — тоді, пітаться, що ж у нас?

Я переконаний, що нам потрібна державна програма «Українська мова». І вона повинна передбачати всі заходи на розвиток української мови як державної, о її виконання має контролюватися на рівні Президента.

І якщо ми не включимо на її підтримку всі засоби масової інформації, якщо службовці не будуть зобов'язані її виконувати, — нічого не зміниться на місяцях.

Нам треба працювати над пропозицією про створення Ради з мовних питань при Президентові, готувати цілий пакет законодавчих указів, які регулювали використання державної мової в усіх сферах. І багато дечого залежить від Міністерства освіти, де ми сьогодні перебуваємо, — в стані викладання української мови на всіх рівнях.

Ми повинні все зробити для того, щоб наш український правопис у новій редакції до кінця року був завершений і піданий на розгляд до Кабінету Міністрів.

Олександр Савченко, заступник міністра освіти:

— Шо стосується пропозиції створення ради при Президентові, то я вважаю, що це дуже спішно.

Передусім хочу привернути вашу увагу до тих параметрів, на яких зосереджена увага моїх колег. Насамперед це мережа загальноосвітніх закладів, які працюють як україномовні школи. Такі факти: за останні 5 років на 1 мільйон збільшилося число учнів, що навчаються українською мовою. В 1995–1996 роках відсоток таких дітей — 78,6 від загальної кількості учнів. Що сприяє ширшому охопленню навчанням дітей українською мовою? 90 відсотків нових типів шкіл, які мають високий авторитет у суспільстві, україномовні. Ми внесли до «Положення про нові типи новачальних закладів» розділ про те, що вони відкриваються лише як українські.

Кадри. Минулого року в нас не вистачало 1192 вчителі української мови, нині — 347. І це дві найважливіші передумови організації — зміни в мережі і зміни в кадровому забезпеченні.

У навчально-методичному забезпеченні на цей рік понад 20 курсів мови, літератури, історії, культури, ремесел викладаються українською мовою в педагогічних закладах. Вчитель-предметник як вихователь повинен не лише володіти українською мовою, але й нести в собі духовний імпульс шаноби й поваги до неї.

На вивчення української мови відводиться 2346 годин на рік. Питома вага цього предмету збільшилася — 1142 години на рік.

Попереднє спілкування з колегами з «Просвіти» показує, що питання про вироблення нових державних стандартів дуже гостре. Українська мова йде в них як спеціальна галузь і повинна викладатися в будь-якому вузі, незалежно від його профілю і форми власності.

Очолюючи цю роботу мої колеги спільно з Інститутом української мови (професор О. Тараненко), Академією педагогічних наук (академік П. Храпко). Цей курс ми прогнемо

реалізувати через функціонування української мови як державної в усіх типах закладів, які дають середню освіту. Це та діялька, на якій слід об'єднати зусилля і державних, і громадських структур.

В подальшій роботі ми повинні звернути увагу на ті області і регіони, де українська мова ще не набула належного становища.

Міністерство освіти стурбоване станом цієї справи, зокрема розширяється мережа україномовних дитячих садків, створюється спеціальна література для садків і початкової школи, література для сучасної дитини та її виховання.

Віктор Андрющенко, перший заступник міністра освіти:

— Прийняття Конституції кладе край нашим суперечностям — нам треба думати, як виконувати статтю 10, які механізми ми можемо запропонувати суспільству, щоб зберегти й інші вимоги Основного Закону — про єдність, злагоду, гармонійний розвиток.

«Концептуальні засади національного виховання», які Міністерство приймало раніше і які тепер справедливо критикуються, будуть звичайно ж, доповнені. Гуманітарна освіта викладається українською мовою, — перше положення цих засад, а друге — що їх підґрунтят є національна ідея.

Це те, що вже зроблено, але ще багато слід зробити. Ми врахуємо всі критичні зауваження, які висловлені на нашу адресу.

Ми розробляємо нові програми, нові стандарти, готуємо підручники, а кожен вуз повинен також створювати посібники — державною мовою. Це і є основне завдання, яке я бачу так: підручник як стандарт. Далі — хрестоматія, програма, словник — все це в комплексі. Зразок — робота професора Семківа зі Львова, який створив комплекс «Політологія».

У січні 1997 року проводимо семінар з питання створення такого комплексу «Українська мова» і запрошуємо просвітяні дополучитися до його обговорення.

Олег Доній, директор Інституту системних досліджень:

— Хочу зосередитися на тих проблемах, де нам потрібна сьогодні допомога.

Нині практично завершена підготовка до випуску підручників з усіх дисциплін. Ми використовуємо всі підручники, які розроблені у нас в Україні, — а це цілий комплекс підручників гуманітарного циклу для вищої, початкової школи, — наприклад, маємо вісім альтернативних «Букварів». Не всі з них пощастило видати масовим тиражем, — далися взнаки фінансові труднощі. Так, за випущені для середньої школи книжки Міністерство освіти заборгувало 40 млн. гривень, ми поставили під загрозу банкрутство всі 24 видавництва, які з нами працюють, з них 6 державних. Видавництва працюють під підручниками, і сьогодні постає питання про якісний їх рівень. Часто підручник, який номінант, не має альтернативи.

Ось, наприклад, ми почали роботу над випуском «Української мови» для шкіл національних меншин, адже до 1990 року вони вивчали тільки свою рідну і російську. Українізація цих шкіл вимагала створення цілого комплексу підручників зі своєю структурою. Тепер завершуємо цю роботу, але нам потрібна допомога письменників, — людей, які б писали. Тому ми відчynи фонду «Відродження», який допомагає реалізувати їх випуск у світ. Біля «Просвіти» гуртується велика кількість людей, які здатні допомогти у створенні таких підручників. Просимо їх — допоможіть створити стабільний фонд підручників!

Петро Кононенко, професор, директор Інституту українознавства:

— Інститут українознавства не раз звертався до цих проблем, які ми нині обговорюємо. Вважаю, що Міністерство освіти повинне негайно дати наказ про

обговорення статті 10-ї Конституції в усіх державних закладах і проконтролювати, як виконується це розпорядження.

Українська мова — це універсальна форма не лише навчання, а й виховання, але поки що вона не є формою виховання: учитель може відчитати урок і перейти на російську. Думаю, що треба звернути увагу педагогів на принципи виховання учнів державною мовою. Викладання усіх предметів має вестися не лише рідною мовою, але й на українському матеріалі.

Я хочу звернутися до народних депутатів: прийміть рішення про виконання Основного Закону, його практичне втілення в життя.

Необхідно провести отестацію всіх ректорів, деканів, завідувачів кафедр на володіння державною мовою. Узвісіть собі, що якщо ви якісно державу, де люди, які об'єднують що посади, не володіють державною мовою.

Про підручники. Слід на українському матеріалі видати підручники нашої діаспори в Росії, Молдавії т. д.

І як сьогодні не створити фільму «Українська мова», об'єднавши зусилля і наші, і «Просвіти», і Міністерства? А ще, звертаючись до міністра, пропоную подбати про те, щоб в кожній школі, в кожному закладі була національна символіка.

Закінчуючи, пропоную напогодити випуск бюллетеня «Українська мова в світі і в державі».

Тарас Кияк, народний депутат, професор:

— Як свідомість впливає на мову, так і мова впливає на свідомість Людина повинна відчувати мову разом із материнським молоком, а ми занехаяли таку важливу проблему, як дошкільне виховання. Маємо дволінгвізм,

сьогодні.

Є певна ейфорія з приводу 10-ї статті Конституції. Але давайте згадаємо, що і в радянській Конституції була стаття, здається, під номером 73, але вона не працювала... Так що ми повинні думати про те, як примусити працювати 10-ту статтю Основного Закону.

Істотна небезпека криється у формальному її впровадженні. Зокрема, що таке статус україномовних шкіл? Будь-яка школа, де в першій клас почали набирати на навчання українською мовою. Українською школою цей заклад стане лише через 10–11 років... Отже, маємо звітність, але не факт.

Коли чуємо, як вчителі нехтують українською мовою в школі, то це не сфера приватного життя. Робота в школі, спілкування повинні вестися державною мовою.

Державну мову необхідно вводити не лише в сферу державної освіти, але і в сферу освіти взагалі.

Наступне. Українська мова на неспеціальних факультетах з кожним роком скорочується. Зраз цей курс під назвою «Ділова мова» читається в обсязі 36 годин. А це – дуже нікчемно мало для мови, яка проголошена державною. Так самі навчальні заклади вирішують, їм Міністерство віддало це на відкуп...

Безперечно, потрібно державна програма в галузі української мови, і нашінститут готовий взяти участь в її розробці.

Необхідно державна підтримка у виданні серії академічних словників, а нам поки що у ній відмовляють.

Київська міська адміністрація започаткувала серію під назвою «Бібліотека державного службовця», яка необхідно. Добре було б, аби вона дісталася державне замовлення.

Юрій Гнаткевич, голова Київського краївого об'єднання «Просвіта»:

– Ми повинні значною мірою деполітизувати мовну проблему, ввести її в руслі педагогіки, проблем мовного спілкування.

Необхідно розробити абсолютно чітку концепцію Міністерства – реальну, за нею повинен бути абсолютно чіткий контроль, зокрема і кодування – хтось у Міністерстві повинен персонально відповісти. Подумаймо про права українських дітей, які мають конституційне право, міжнародне і взагалі – право!

Ярема Гоян, директор видавництва «Веселко»:

– Хотілось б, щоб ми сьогодні вийшли на позиції законодавчі органи, аби надати українські книжки ті права, які вона вже мала.

Українську книжку треба захищати як частину державного фундаменту. Наше видавництво платить 22 різні податки у різni фонди! Хоч бід одного податку звільнили, – і було б легше книжці.

Дуже важливе питання дошкілля. Звертається з пропозицією до Олександри Яківни: зберігти нас, видавців, і ми вибудуємо що програму, це животорний пласт, який даст нам нові перспективи.

За 5 років «Веселко» видала 600 книжок, тираж загальний – п'ять мільйонів, українською мовою – 97 відсотків, а решта, 3, – мовою національних меншин.

Письменники разом з освітянами повинні творити підручники, ось як приклад Дмитро Григорович Блоус, тут присутній Іого книжка «Діва калинова» – це будитель, книжка, яка працює в школах. Давайте разом створювати книжки, які будуть національну сцену! А недавно вийшла нова книжка Дмитра Блоуса – «Чори барвінкові». Ось де молодість і де праця наших людей!

Тут присутні наші депутати, і я звертаюся до них з проханням приняти закон про обов'язкову безплатну реклами української книжки, – народ не знає, де є книжки. Міністерству потрібно наша допомога, ми повинні створювати той ґрунт, на основі якого вони будуть здійснювати заходи.

Ми починаємо роботу над програмою «Українську книжку – українським дітям», шукаємо меценатів – це наша предметна робота на допомогу Міністерству освіти.

Іван Попеску, народний депутат:

– Хочу нагадати, що мета нашої зустрічі – вироблення програми для здійснення

положень 10-ї статті, яку не впровадили в життя без вироблення мовної політики. При цьому слід визначитися, який тип мовної політики впроваджується в життя, і на це відповідають Конституція України, Закон про мови, Закон про національні меншини. Мовна політика повинна бути плуралістичною, будуватися на нормах Конституції. І це не лише її стаття 10, а й інші – 8, 9, 11, 12, 53, 119, 221 24. Якщо підемо цим шляхом, то виробимо правильну концепцію, яка згармонізує суспільство. Хочу згадати слова поета Нікіти Станеску, який дуже влучно сказав про мову: «Моя батьківщина – це моя мова. А мова – це дерево моє життя. Всік же дерево, що не дає плоду, зрубується і у вагон кидаться».

Василь Гожман, заступник начальника відділу національностей та міграції Київської міської адміністрації:

– Приємно те, що наш «круглий стіл» проходить в робочій атмосфері, передній турботою про нашу державу.

Хочу, аби ми звернулися до Міністерства юстиції з пропозицією розробити та внести до законодавства Закон про відповідальність за порушення Закону про мови. Второ подбати її про Закон про підтримку української книги, він мав би почати функціонувати саме тепер.

Турбує і стан нашого інформаційного простору, бо поки що мовлення наше неукраїнське.

Я просив би, щоб ми звернулися і до бюро патентів, щоб усі назви товарів підавались українською мовою.

Настав час, щоб усіма названими тут проблемами опікувалася Державний комітет, пора його створити. Бо мова – це той генетичний код нації, без якого не буде ні культури, ні держави.

Станіслав Ніколаєнко, народний депутат, член Соціалістичної партії:

– Протягом останніх трьох років з Павлом Мовчаном ведемо корисні політичні дискусії. Я думаю, що ми їх продовжимо і сьогодні.

Передусім хочу сказати про те, що наша Комісія з питань освіти і науки ставиться до державності української мови позитивно, бо це одна з основних ознак державності. Давайте серйозно попробуємо у Південному та Східному регіонах у вищій школі. В сім'ї. На телебаченні. Подбаймо ж про виділення коштів для наших програм.

Михайло Згуровський, міністр освіти України:

– Шановні учасники «круглого столу», я отримав велике задоволення від сьогоднішньої розмови.

Хочу сказати, що в нас зараз дуже багато проблем, особливо з вищою школою, – це об'єктивні і суб'єктивні проблеми. Скажімо, ми одразу не змогли забезпечити підручниками і середню, і вищу школу. Ми вирішили розпочати з середньої, а зараз перейшли до вищої школи.

З того, що було вами тут сказано, хочу узагальнити такі речі.

Перше. Роль і місце Міністерства освіти. Ми в останні три роки обрали іншу стратегію, – як від романтических бажань перейти до розробки системи механізмів, що дозволили б у нашій сфері здійснювати те, що б доло змогу нам працювати в політичній площині. Досі працювали в навчально-методичній площині.

Ви не бачили багатьох локальних конфліктів у цьому питанні. Ви не чули, що Міністерство освіти зробило з цих загально-системних підходів. Хочу наголосити лише на деяких з них:

– ми вважали, що мова приде через повагу до держави, через любов до мови, – і впроваджували ті механізми, які в освітній сфері вже діють. Ви пам'ятаєте, що раніше в наших школах був обов'язковий іспит з української мови у формі диктанту. Ми зрозуміли, що цього недостатньо для виявлення знань, і своїм наказом ввели екзамен у формі твору. Твір виявляє і знання мови, і літератури, історії та культури. Це загальносистемний підхід, який охопив усіх школярів України;

– був введений обов'язковий іспит з української мови для вступників у вищі навчальні заклади, – а це 120 тисяч молодих людей, які щороку вступають у вузи. Він не стосується лише тих, хто проживає в Україні менше, ніж три роки, але відсоток таких

людів незначний.

Серед критеріїв ліцензування і акредитації ми ввели для всіх закладів освіти додатковий пункт: викладання українською мовою. Це дуже важливий підхід, який став можливий тільки після прийняття Конституції, і ми негайно це зробили.

Впровадження державної символіки. Ми рекомендуюмо у всіх школах, навчальних закладах використовувати державну символіку при проведенні урочистих заходів.

Введено різноступенева освіта, і на рівні бакалавра це 270 годин української мови, літератури, культури, історії. Це той мінімум, який ми вимагаємо в усіх регіонах, зокрема, східному.

Видано наказ про вивчення Конституції. Зраз всі діти вивчають Конституцію, в тому числі і ті статті, про які йшлося в нашій

розвізні.

Розроблені і впроваджуються концепції національного та гуманітарного виховання.

Зраз на, погоджені у нас знаходиться документ Кабінету Міністрів про укладання контракту з керівниками освітніх закладів. У нових умовах там з'явилася вимога – володіти державною мовою.

Можна назвати цілий ряд заходів, проте хочу сказати, що Міністерство як державний орган не може працювати ні методами партії, ні методами громадської організації. Ми керуємо навчальною методикою. Але дуже ще багато не зроблено, і така ось співпраця багато дала нам, – як сьогоднішня і попередні зустрічі з просвітнями. Міністерство освіти відкриє для цієї роботи і дуже в ній зацікавлене.

Л.Г.

РЕКОМЕНДАЦІЙ

учасників «круглого столу» «Державну мову України – в систему освіти», проведеної Міністерством освіти України та Всеукраїнським товариством «Просвіта» імені Тараса Шевченка 18 жовтня 1996 року

Обговоривши проблеми і шляхи впровадження 10-ї статті Конституції України в систему освіти, учасники «круглого столу» вважають за необхідне:

1. Підготувати нову редакцію Закону про мови в Україні, яка б на державному рівні закріпила законодавчі основи державної стосовно мовної ситуації після прийняття Конституції України.

2. Розробити і затвердити Кабінетом Міністрів України нову державну програму розвитку і захисту української мови як державної відповідно до Конституції України.

3. Створити при Кабінеті Міністрів України спеціальну комісію з контролю за дотриманням конституційних норм у сфері розвитку, вживання і захисту української мови та мов національних меншин в Україні.

4. Міністерству освіти в ході виконання Постанови Кабінету Міністрів України № 950 від 14.08 1996 року при атестації працівників і керівників усіх ланок і рівнів системи і навчальних закладів передбачити як обов'язкову умову володіння і користування ними державною мовою.

5. Міністерству освіти підготувати і затвердити нормативний документ, який зобов'язував би керівників усіх ланок освіти вжити заходів щодо неухильного виконання 10-ї статті Конституції України, вказував би на непримістність порушення права українців на навчання рідною українською мовою та передбачив створення системи контролю за виконанням цього документу в установах і закладах освіти всіх форм власності.

6. Міністерству освіти підготувати і затвердити нормативний документ, який чітко роз'яснював би, що в навчально-виховних закладах усіх типів і форм власності з недержавною мовою викладання виховних та позаурочні заходи бажано проводити державною мовою України.

7. Міністерству освіти спільно з органами місцевої влади переглянути мовний статус тих шкіл з недержавною мовою навчання на терені України, в яких кількість літів української національності становить понад 50 відсотків.

У школах з державною мовою навчання не допускати відкриття паралельних класів з іншою мовою навчання. Набір до перших класів середніх закладів освіти проводити лише відповідно до заздалегідь визначеної їх мережі в кожному населеному пункті України, що має відповідати національному складовому населення.

9. Міністерству освіти на відповідь Постанови Кабінету Міністрів України № 200 від 12.02 1996 року, інструктивного листа Міністерства освіти № 1/9-104 від 22.07 1993 року видавати ліцензії середнім закладам нового типу (гімназії, ліцеї, колегіуми) лише як закладам з державною мовою навчання і виховання. Ті з них, які вже отримали ліцензії, але функціонують під державною мовою, слід зобов

І не гнути коліна ні перед Сходом, ані перед Заходом -- такий лейтмотив проведенного 31 жовтня за участю Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка та Міністерства культури і мистецтв України «круглого столу» щодо впровадження статті 10 Конституції України в усі сфери культурного життя держави. Оскільки хлібом насущним кожної культури є саме мова, а наша рідна українська культура нині живиться здебільшого еразом, випеченим у московських великомірських ідеологічних печах, у нагальності проведення такого заходу сумніватися не доводиться.

У ньому взяли участь, окрім просвітів і працівників Міністерства, визначні діячі культури та люди, причетні до й творення. Склікання «круглого столу» переслідувало основну мету -- розробити низку заходів задля того, аби вивести українську культуру зі стану провінційного шароварно-гопаківського широких на рівень, гідний нашої великій європейській державі. Міністерство культури та мистецтв провадить відповідну роботу. Але без широкої підтримки громадськості успіхів сподіватися годі.

Проблеми культури сьогодні вписуються в контекст загальнодержавних, зазначив, відкриваючи зібрання, голова ВУТ «Просвіта» Павло Мочан. Усі стали свідками того, в яких мухах народжувалася нова Конституція України. А особливо важко далася її стаття 10 -- про державність української мови. Й аби вона не залишилася голословною декларацією, потрібно формувати відповідну національну ідеологію, якої ще не маємо і без якої не існує жодна держава. Тож «Просвіта» з участю відповідних відомств розробляє задля цього низку заходів, які в сконцентрованому вигляді втілюються в розробці концепції «державної цільової програми «Українська мова до 2010 року». Подібні програми існують і діють уже в багатьох країнах світу, зокрема й у Росії. Якщо нинішня Верховна Рада не спроможеться її прийняти, доведеться уповати на підтримку Президента. Без фінансового забезпечення матимемо лише безпредметну риторику й демагогію. Але якщо дотепер культура у бюджеті держави числилася за відатковою частиною, то пропонований проект рекомендацій передбачає залучення додаткових коштів, зокрема і за рахунок додаткових податкових надходжень від зарубіжних «гастролерів» і тому подібне й спрямування їх на розвиток рідної культури, податковий тиск на яку, на противагу, пропонується зменшити до розумного мініму...

Перший заступник міністра культури і мистецтв України Михайло Захаревич, продовжуючи розмову, зазначив, що ситуація в цій галузі суспільного життя складна й неоднозначна. Зі 100 державних театрів, які діють в Україні, тільки 60 ставлять україномовні вистави, а з 30 гospoprazhukovих аж 3 (три!!!) україномовних. Невідні справи й із книгодрукуванням. 1989 року в УРСР видавалося 4 книжки з розрахунками на душу населення, а 1995 -- лише 1,3, і це без розшифрування -- якою мовою...

Наводилися у виступі й інші цифри, інколи оптимістичні, але особливих підстав для оптимізму немає: культурне обличчя наших міст спотворено іноземною реклами, як у найвідсталішій колонії, і цей процес ніким не контролюваній, бібліотечні фонди не повноважуються за браком коштів, книжкові ятки вгиняються від низькопробного, здебільш російськомовного чтивла... І хоча М. Захаревич запевнив присутніх, що працівники Міністерства стовідсотково користуються державною мовою, уже з порога цієї поважної установи на привітання «Добрий день» вахтер байдуже кивав: «Здрасце!». На завершення, чому не відповідає українською мовою, зневажливо відповідає: «А сдалась місце эта ваша мова...» Зайве, мабуть, нагадувати, що театр починається таки не з вішака, а з люб'язної відповіді на вітання...

«Пропозиції», вироблені зібранням, втілюватимемо в житті за величезні серії...» -- запевнив Михайло Захаревич... І законів, Конституції України, -- доповнив голова «Просвіти» Павло Мочан.

Композитор Лесь Дичко зупинилася на проблемах української музичної і художньої мови. На наших сценах зачасті ж під гарну мову лунають чужинські мелодика, і ритми. Нехтусмо ю українською класикою, надмірно схилюючись перед західною.

Директор молодіжного україномовного пісенного фестивалю «Червона рута» Тарас Мельник порушив проблеми його організації та проведення, наголосивши на потребі надання йому статусу національного. А як старшого викладача Національної музичної

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА: НЕ ВТРАЧАТИ ВЛАСНЕ ОБЛИЧЧЯ

академії Т. Мельника турбувало викладання російською мовою у музичних навчальних закладах; творчість видатних українських композиторів Березовського, Бортнянського та інших заподівлів викладачі трактують чомусь як визначне явище російської духовної культури; відсутність методики оцінки мистецьких заходів з погляду їх потребності Української держави; культура не може бути поза політикою, кожна держава веде власну культурну політику, на першому плані має бути трансляція культури, а в нас це розірвана ланка, існує система замовчування на телебаченні; не ведеться оподаткування зарубіжної культури, надходження від чого можна було б використати для рідної культури (Філіп Кіркоров, для прикладу, щорічно виглятає з України мільйон доларів); гді фінансувати з державного бюджету сумнівну вартість заходів зразка «Таврійських ігор», «Слов'янського» та інших «базарів»...

Генеральний директор та художній керівник Національної опери Анатолій Мокренко переконаний, що саме Верховна Рада України є тепер наймогутнішим дезорганізатором у мовному плані і саме через мову пролігає головний вододіл між державниками й антидержавниками. Мовна проблема -- абсолютно кадрова і залежить більш активно меценатство, добродійність.

Низка пропозицій надійшла від генерального директора СП «Комора» Олега Репецького, визначати конкретні терміни переходу закладів культури на українську мову; ввести доплату викладачам навчальних закладів за отримання україномовного режиму викладання; виробити мовні стандарти для всіх галузей культури, що привівши до перекладацької практики над дефіцитними підручниками; техпаспорти на музичну техніку, що виробляється у нас, повинні бути україномовними; необхідно терміново приділитися до Міжнародної конвенції з авторських прав, що зменшить потік «піратської» продукції та сприятиме змовленням на вітчизняну...

Професор Олександр Пономарів звернув увагу на те, що мовно найвищого рівня світову оперну класику в перекладах М. Рильського, М. Лукаша, яку злочинно ігноруємо. А Лючія, для прикладу, Українською мовою краще звучить, аніж

РЕКОМЕНДАЦІЇ
«круглого столу» Міністерства культури і мистецтв України та Всеукраїнського товариства «ПРОСВІТА» імені Тараса Шевченка щодо впровадження 10-ї статті Конституції України в усі сфери суспільного життя

1. На виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 14 серпня 1996 року з №950 «Про отестацію державних службових органів виконавчої влади» Міністерству культури і мистецтв України із запланенням фахівців ВУТ «ПРОСВІТА» провести атестацію персоналу і керівників у сфері культури щодо обов'язкового вільного володіння і користування державною (офіційною) мовою.

2. Вважати за необхідне Міністерству культури і мистецтв України здійснити заходи з метою переведення всіх навчальних закладів у сфері культури на державну мову навчання. Керівникам навчальних культосвітніх закладів добріти кадри на конкурсній контрактній основі обов'язково з урахуванням державної мової викладання.

3. Просити Кабінет Міністрів України надати Міністерству культури і мистецтв України цільову фінансову допомогу для забезпечення україномовними навчальними програмами, підручниками, довідковою літературою, методичними посібниками вищої специфічної середньої навчальної закладів системи Міністерства.

4. Просити Національну раду з питань телебачення і радіомовлення надавати телерадіокомпанії «ПРОСВІТА» 45 хвилин ефірного часу щотижня для нової програми «Мова державна - мова офіційна».

5. Вважати необхідним законодавчо унормувати трансляцію аудіо-візуальної реклами про державною мовою не менше 70 відсотків ефірного часу. За перевищення ліміту вживання неукраїнської мової у засобах транслювання реклами про державною мовою не менше 50 відсотків аудіо-візуальної продукції (записів) державною мовою. Для Кримської автономії передбачити норму реалізації не менше 40 відсотків записів українською мовою і 10 відсотків кримськотатарською. У випадку порушення Постанови Уряду України до порушників застосовувати штрафні санкції, а стягнуті кошти пропорційно розподіляти між місцевим і державним бюджетами для потреб культури і освіти.

6. Стимулювати проведення концертно-гастрольної діяльності творчих колективів та окремих виконавців державною мовою через

культурно-просвітницькою роботою Макаром Седуном. Окрім бібліотек нестпроможні передплатити навіть 1-2 газети, бібліотекарі працюють на половину, а то й чверть ставки. Аналогічний стан справ в клубах. Тому треба звернутися за фінансовою допомогою до голів держадміністрації.

Порятувати видавництво «Музична Україна», яке перебуває на грани краху, а саме воно постачає україномовні підручники, -- закликав проректор Національної музичної академії Володимир Рожок.

Грунтівним, з конкретним окресленням шляхів виходу з існуючої в культурі кризи, був виступ музиканта, композитора Кирила Стеценка, який маємо намір опублікувати на шпальтах нашої газети.

Народний артист України, член Правління товариства «Просвіта» Григорій Булак спрівів обурився, що коли обговорюються проблеми російської мови, всі найвищі представники нашої влади толерують ті зображення державу якнайототожнішими. Ми виробляємо програми, але руху їм немає, бо державні дістотники не ведуть чіткої національної політики. Необхідно створити комітет захисту української мови при Президенті або Кабінеті Міністрів.

Своїми міркуваннями щодо порушення проблем поділися ректор Театрального інституту імені Карпенка-Карого Ярослав Пилипчук, начальник Управління театрального мистецтва Ростислав Коломієць, диригент Іван Гамкало, голова Київської країнової «Просвіти» Юрій Гнаткевич, піардна артистка України Галина Яблонська, пісменник і кінодраматург Андрій Тетчевський, редактор довідника «Кій» культура і розваг» Ірина Стецька.

Слід, отже, сподіватися, що ухвалені засіданні «круглого столу» конкретні рекомендації дозволять піднести українську культуру на гідний нашою народу рівень. Саме через неї -- культуру, як то бачимо на прикладі Японії, на початку ХХІ століття світ заговорить і про Українське Економіче Диво. А інтернаціональне безкультуря у лету кане, як мертвождання діялів для вчорашишнього, не кийнішнього -- позачвашнього, гіркого і сумного.

В.Г.

підвищення сукупного податку на 15 відсотків у випадку ігнорування української мови. Кошти направляти у місцевий бюджет на підтримку закладів культури.

11. Міністерству культури і мистецтв України своїм наказом закріпити рекомендовані норми поповнення фондів бібліотек за рахунок державної мови, на рівні не менше 70 відсотків державною мовою, за рахунок місцевих бюджетів - 50 відсотків. Передплату проводити не менше 50 відсотків періодичних видань державною мовою. Реалізація національної бібліотечної політики безпосередньо залежить від податкового стимулювання української книги.

12. Просити Кабінет Міністрів України відповідно Постановою ввести податкові пільги на видання дитячої та навчально-методичної літератури для дошкільних закладів і початкових класів. Запровадити національну систему фінансово-економічних стимулів щодо випуску навчальної літератури для дитячих музичних, інших міждержавних угодах симетрично мовно-культурну політику щодо непропустимості порушення природного права українців на навчання рідною українською мовою та передбачити створення системи ефективного контролю за виконанням такої міжнародної правової норми. Такої ж політики належить дотримуватися, захищаючи національні права українців щодо задоволення їхніх природних кultурно-духовних та релігійних потреб тощо.

13. Просити Кабінет Міністрів України жодовати щорічну фінансову підтримку єдиному україномовному фестивалю «Червона рута». Міністерству культури і мистецтв України із запланенням фахівців «ПРОСВІТА» здійснити національну програму мистецьких фестивалів «Українська автентичність». Підтримати щорічний Ялтинський літературно-мистецький фестиваль «Лесіно-осінні» і традиційний Фестиваль бойзародного мистецтва Криму і Кубані в м. Ялті.

14. Просити Кабінет Міністрів України виділити кошти Міністерству культури і мистецтв України для фінансування заходів, передбачених «Національною програмою дослідження та збереження, відродження традиційної народної культури України до 2010 року».

15. Вважати необхідним вироблення законодавчє закріплення єдиної державної політики щодо питання підтримки і розвитку української мови в Україні відповідно до статті 10 Конституції України.

ПОРА ВЖЕ СТАВИТИ ПИТАННЯ РУБА: ЯКЩО, ЧИНОВНИКУ, НЕ ЗНАЄШ МОВИ, ДО ВЛАДИ ТОБІ ЗАСЬ!

Всеукраїнська науково-практична конференція «Конституційні засади і проблеми національно-культурного відродження в Україні», проведена 15 листопада у конференц-залі Інституту історії НАН України з ініціативи Товариства «Просвіта», стала логічним продовженням і своєрідним підсумком низки проведених раніше «круглих столів» у Спілці письменників України, Міністерстві освіти і Міністерстві культури міністертства України, Держтелерадіо... Відмінність цього заходу від попередніх – внесення за відомчі рамки, на загальнoukraynskij рівень обговорення питань реалізації основних положень Конституції України, зокрема тих, що стосуються мовної і культурної політики в державі.

У конференції взяли участь голови та представники обласних організацій ВУТ «Просвіта», члени Головної Ради і Центрального Правління Товариства, працівники Адміністрації Президента і Кабінету Міністрів України, відомі політики, науковці, викладачі і студенти вузів, учнівська молодь... Наповнення зали засвідчило, що заходи «Просвіти» викликали значний резонанс в українському суспільстві, яке не бажає далі миритися зі зневаженням прав корінного етносу на своїй, Богом даний землі, з потоптанням його мови й культури здеполонізованім чиновником.

Саме тому й голова «Просвіти» Павло Мовчан закликав присутніх сприятмати конференцію як захід запобіжний, який повинен протистояти активному руйнівному процесові зросійщенню України. Мусимо виробити імунну систему захисту української мови. Одним із таких захисних чинників і має стати державна цільова програма «Українська мова до 2010 року», з основними положеннями проекту якої і ознайомив голова Товариства. А підсумком таких заходів стане вироблення низки рекомендацій для міністерств і відомств, Збройних Сил України, владних структур усіх рівнів.

Від імені Леоніда Кучми привітав високе зібрання керівник служби Президента з гуманітарної політики Василь Кремінь. За-

садничими основами державотворення він називав вітчизняну історію, яка «має стати підґрунтам світоглядної позиції кожного громадянина», а «минуле повинно об'єднувати, а не роз'єднувати всіх нас»; мову, яка «є основною формою зв'язку суспільства»; взаємозв'язок національних і соціальних залдань на шляху інтеграції у світове співтовариство, на поміжках якого мусимо вчитися, враховуючи національний контекст. Задля цього й маємо відповідні статті Конституції.

Однак статистика, наведена В. Кременем, всеєле мало оптимізму: дійсність завжди печальна, якщо вже мусимо описувати на статистику. Кількість україномовних учнів школ збільшилась порівняно з попереднім навчальним роком всього на 1,5 відсотка. Українську мову вважають рідною тільки 58 відсотків респондентів всеукраїнського опитування, російську – 38. Проте, що школи мають бути україномовними, сказали «так» лише 49 відсотків респондентів. Тож заклик про-мовця переходить «від національного романтизму до національного прагматизму» швидше од лукавого, як і відповідь його на запитання з зали про те, що в оточенні Президента переважає українська мова. Телепідтвердження про тилежного лунає на кожному кроці. З легкої руки Леоніда Кучми під час інавгураційної президентської промови почалося згортання процесів українізації. А як брутално наслідувалася доля над Україною, підписи її Генерального прокурора, який не володіє державною мовою. Не дивно, що й заповітливий чиновник від Сину й до Долу сілкуються наслідувати чиновника-зверхника.

Настав час поставити питання руба: чиновникові, який ігнорує державну мову, не місце серед провідників народу. І якщо не змітити вивчити українську мову, то чи здатен він зрозуміти прагнення цього народу і вести його шляхетними стежками. А на «общепоняті» хай єде вправляється там, за хутором Михайлівським. Саме в кадрових питаннях нам конче потрібен прагматичний підхід, а не романтичне мріяння про те, що він, цей чиновник, змінить своє антиукраїнське нутро.

РЕЗОЛЮЦІЯ
**ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ І ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ВІДРОДЖЕННЯ В УКРАЇНІ»**

та вживання державної мови у навчальному процесі.

3. Просити Кабінет Міністрів України взяти під контроль:

- забезпечення україномовними програмами, навчальними матеріалами та підручниками, методичними посібниками вищі та спеціальні середні навчальні заклади України;

- затвердити нормативний документ, який зобов'язує керівників усіх навчальних систем освіти неукінно виконувати 10-у статтю Конституції щодо викладання державною мовою та передбачити створення системи контролю за виконанням цього документу в установах і за-кладах освіти всіх форм навчання;

- на виконання Постанови Кабінету Міністрів № 200 від 22.07.1993 р. видавати піцензи середнім навчально-виховним закладам нового типу (лінгвіз, ліцеї, коледжі) лише як закладам з державною мовою навчання і виховання. Ті з них, які вже отримали піцензи, але функціонують недержавною мовою, слід зробити зусилля на викладання державною мовою, а в разі супротиву позбавити їх державних ліцензій;

- розглянути питання про мовний статус тих шкіл з недержавною мовою навчання, в яких кількість дітей української національності перевищує 50% відсотків, та заборонити в школах з державною мовою навчання відкривати паралельні класи з російською мовою викладання, внести корективи у розроблені Міністерством освіти концепції виховання, концепцію гуманітарної освіти, концепцію державного стандарту загальної середньої освіти, проект базового національного плану, передбачивши в них чітку орієнтацію на конкретну модель української національної школи з можливим мовним компонентом будь-якої етнічної групи України. (Наприклад: українська школа з кримськотатарською, польською, гагаузькою, російською та іншими мовами викладання);

- стимулювати проведення концертно-гастрольної діяльності творчих колективів та окремих виконавців державною мовою через підвищення сукупного податку на 15 відсотків у випадку іноземної української мови. Кошти направляти у місцевий бюджет на підтримку закладів культури та освіти;

- стимулювати проведення концертно-гастрольної діяльності творчих колективів та окремих виконавців державною мовою через підвищення сукупного податку на 15 відсотків у випадку іноземної української мови. Кошти направляти у місцевий бюджет на підтримку закладів культури та освіти;

- 4. Запропонувати Міністерству культури і мистецтв України своїм наказом закріпити норми поповнення фондів бібліотек за рахунок бюджетних коштів не менше 70 відсотків державної мовою, за рахунок місцевих бюджетів – 50 відсотків передплати на періодичні видання – не менше 50 відсотків державною мовою. Реалізація національної бібліотечної культурної політики безпосередньо залежить від податкового стимулювання;

- 5. Просити Національну раду з питань телебачення і радіомовлення надавати телерадіокомпанії «Просвіта» 45 хвилин ефірного часу щотижня для нової програми «Мова державна - мова офіційна».

- Для підвищення культури мовлення дикторів радіо і телебачення вважати доцільне створити при Державному комітеті радіомовлення і телебачення відділ культури мовлення, підбрати коди досвідчених мовознавців для прослуховування всіх радіо- і телепередач з наступним

Конституція чиновників не вказівка, -- гірко зіронізував голова Київської «Просвіти» Юрій Гнаткевич, тема доповіді якого «Проблеми нейтралізації спротиву впровадження статті 10 Конституції України» (текст подаємо у цьому числі газети, -- ред.).

Народний депутат України, керівник депутатської групи «Незалежні» Вадим Гетьман прийшов до учасників зібрання з подарунками – книгами «Як приймалася Конституція України» та «Чи стає Україна соціальною державою?» (Бесіди про Конституцію – діалог з кандидатом філософських наук Юрієм Килимником). Весь наклад видання переданий автором Всеукраїнській «Просвіті», і книги були презентовані учасникам конференції. Нагадав народний депутат учасникам статті 10 Конституції про події тієї бурятої ночі з 27 на 28 червня, коли приймалася стаття 10 Конституції.

Академік Микола Жулинський вже вкотре наголосив на нагальний потребі створення Ради з української мови при Президенті України. Політика утвердження української мови повинна стати загальнодержавною, з відповідними програмами й фінансуванням. Не можна в одній державі порозумітися різними мовами. Суспільство має бути як національний організм.

Проблеми освіти, «парадності» у роботі мовної комісії при Кабінеті Міністрів порушив професор Анатолій Погребний.

Потребіє Закон про державну мову в Україні, як то практикується в багатьох розвинених країнах. І треба бути свідомими того, що загроза іде не лише від шіх мов: панує правописний хаос у засобах масової інформації; існує загроза культурно-мовного регіоналізму. Це тези з виступу директора Інституту української мови НАН України Олександра Тараненка.

Самостійної держави без єдиної Помісної Церкви не збудувати, -- з цими словами письменниці Катерини Мотрич не погодилася.

Нам підсугають чужі схеми історії. І юні цербери, які ходять коло влади, оберігають її українською мовою, -- цей діагноз поставив голова Львівської «Просвіти» Роман Лубківський і як засід захисту запропонував «імперському тиску чинити державний опір», вдаватися, коли потрібно, до розумного радикалізму, виступив і проти політичного русинізму на Закарпатті, який живиться зі сторони Росії і пошириється на

українську діаспору Словаччини, Польщі, інших країн як рух за визнання післячного «карпатського народу». Необхідно нарешті вирішити долю українського паспорта у світі статті 10.

Мотиви вивчення, користування чи ігнорування державної мови, механізми впливу щодо поліпшення стану справ у мовній державній політиці в Україні стали предметом виступу Кирила Стеценка.

Готовим, згортовуємо наші сили до по-вих виборів, – лунає полум'яне слово голови Проводу ОУН з-під стягу Степана Бандери Слави Стеценко. -- Московське море нає – газети, журнали, промови московських попів... Боротьба за душу української нації триває, але ми зуміємо відстоїти її.

Голова Одеської «Просвіти», професор Володимир Гарбужук переконаний, що Президент не виконує своїх функцій як гарант дотримання Конституції. І якщо ми маємо бодай якесь українське радіо, то українського телебачення як такого немає. Ніким не контролюється використання ефірного часу місцевими мас-медіа. Зовсім не застосовуємо економічних важелів впливу на чужомовну інформаційну продукцію.

Голова Дніпропетровського об'єднання «Просвіта» Володимир Заремба окреслив проблеми просвітіння у цьому зруїфікованому краї.

1994 року українці пережили стрес від заяви Леоніда Кучми про другу мову в Україні – російську, і від цього не можемо отриматись і дотепер. Та мусимо домагатися, аби українцям в Україні жилося не гірше, аніж нашим землякам у Канаді, – завершив свій виступ професор Олександр Пономарів.

Щоб співпрацювати з владою конструктивно, – підсумував голова ВУТ «Просвіта» Павло Мовчан, -- Товариство залишає за собою контролюючі функції. Ми рекомендуємо до складу національної ради з питань мови та її регіональних відділів своїх людей.

Резолюцію з численними доповненнями конференція ухвалила одноголосно.

Наступного дня Всеукраїнське товариство «Просвіта» провело в Запоріжжі війсьні засідання Головної ради та Всеукраїнську наукову конференцію на тему «Насідки зросійщення та мовна і демографічна ситуація Півдня України і Кубані».

В. Г.

аналізом відхилень від норм мовлення та надання рекомендацій дикторам і ведучим програм.

Докорінно змінити характер телерадіомовлення для дітей та юнацтва Виховання громадянином-пatriотом можливо тільки на національному підґрунті.

6. Важливи необхідним законодавчим унормувати транслюацію аудіо-візуальній продукції державною мовою не менше 70 відсотків ефірного часу. За перевищення ліміту вживання неукраїнської мови у засобах транслювання реклами інформації стягувати підвищені податки (запровадити фінансові стимулі). Запропонувати Уряду України 100-відсоткову україномовну аудіо-візуальну рекламу продукції зоохочувати податковими пільгами. Реклами вивіски, реклами щити і планшети, назви торговельних та інших закладів, виконані недержавною мовою, додатково оподатковувати для поповнення місцевого бюджету на підтримку культурних закладів. Використовувати Закон України «Про захист прав споживачів» для стягнення штрафних санкцій за ігнорування державної (офіційної) мови при складанні інструкцій щодо провід користування товарів широкого вживання.

7. Враховуючи той факт, що в нашій державі найбільше порушуються саме національні права українців щодо одержання освіти рідно

ПРО ШЛЯХИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ спротиву впровадженню статті 10 Конституції України

чинитимуть воїн супротив впровадженню статті 10? Не всі, звичайно, але переважна більшість. Чим його можна нейтралізувати? Супротив може мати політичне і психологічне походження. Є начальники, які вважають, що Україна даремно відокремилася від Росії і мусить з нею рано чи пізно знову об'єднатися. А є такі, які вважають, що Україна може бути лише частково україномовною, а то й майже повністю російськомовною. Їх лозунг усім добре відомий: «Ну, какая разница!»

Якщо ми приглянемося до іншішньої мовної політики і мовної поведінки нашого вищого керівництва, то побачимо: воно і досі нас переконує, що Україна може бути напівросійськомовною державою або поділеною у мовному відношенні на дві третини. Воїн так не кажуть, але воїн так мовчать. Самі перейшли на людях і на екранах на державну мову, але своїх підлеглих до цього не заспікають. Мовляв, як хочете. А тим часом, як свідчать соціологічні дослідження, питома вага людей, які українською мови не знають і нею зовсім не користуються, за часи незалежності значно зросла. Я ставлю далеко не риторичне питання. Чи зрушиться з місця впровадження статті 10, якщо Президент, Прем'єр і його міністри, пасамперед міністри освіти, культури, оборони, внутрішніх справ, юстиції не дадуть відповідних вказівок «доцізу». Відповідь тут однозначна. Прийняття конституційної норми про державність українською мовою без вказівок і нагадувань «зверху» жодного нижчого начальника і не того не зобов'язує. «Просвіта» нібито домовилася з деякими міністрами про зміну курсу у їх мовній політиці. Але до кінця вірити їм не доводиться доти, доки наш Президент і Прем'єр чітко не визначать курс на національне відродження і не поставлять перед своїми міністрами завдання, яке стане відомим і зрозумілим усому суспільству. Тож слід визначити і другий спосіб нейтралізації супротиву впровадженню статті 10. Він полягає у повсякчасному, наполегливому, систематичному, невтомному намаганні переконати Президента і Прем'єра перейти у мовному питанні на наш бік. Але перейти не просто власним прикладом, а з допомогою голосно заявленої позиції письмово висловленої вказівки.

1) усі посадові особи, насамперед керівники різних рівнів у різних регіонах України і суспільних сферах повинні вільно володіти українською мовою і вміти користуватися нею на службі;

2) усі українці, які користуються українською мовою лише у побуті, повинні змінити ставлення до своєї мови і почати користуватися нею в громадських місцях і на службі;

3) зрусифікований українці та представники інших національностей повинні оволодіти українською мовою на репродуктивному (активному) рівні, аби користуватися нею на службі та в побуті у разі потреби.

Просвітні працюють, аби всі в українській державі могли вільно користуватися українською мовою. Це є нашою кінцевою метою. Тому ми мусимо визначити етапи і шляхи її досягнення, головні об'єкти нашого впливу.

Нам слід виділити із рук опонентів тезу про «насильственную українізацію», довівши до людей наша гасла. Одним із найважливіших засобів нейтралізації супротиву впровадженню статті 10 мають бути правильно і зрозуміло побудовані та доведені до суспільства гасла. Пригадайте, як вміло користувалися гаслами більшовики. Саме нашими гаслами ми повинні показати, що відносний примус щодо вміння і користування українською мовою стосується головним чином службової сфери, керівників, начальників. До речі, гасло «За високу культуру мовного спілкування, знання мов!», яке передбачатиме знання не лише російської, але й володіння українською мовою, може стати нам у пригоді.

Якщо говорити про завдання першого етапу «українізації», то такими пріоритетами є керівники різних рівнів та вища освіта.

Україну зрусифікували начальники. Воїн мусять її десуспіфікати. А для цього вони повинні самі десуспіфікуватися, принаймні, оволодіти державною мовою і легко та охоче користуватися нею. Чи

українською мовою навіть російськомовні депутати віслюто з Сергієм Гмірею. Говорить він досконало і швидко не може, але повністю розуміє своїх колег по парламенту, читає українські газети, слухає радіо. А від рецептивного (пасивного) до репродуктивного (активного) володіння – один крок. Є лише одна умова – практика в усному спілкуванні. Порівняйте непідготовлені промови нашого Президента раніше і тепер. Це є велика різниця.

По-друге. Українська мова є близькою до російської. Україна – не Прибалтика, де для російськомовного населення обидва рівні оволодіння місцевою мовою є доволі складною проблемою. У нас для багатьох російськомовних українська мова була їх рідною мовою у дитинстві, вони вчилися нею у школі, а школи користувались нею і тепер.

По-третє. Дуже часто люди не користуються українською не тому, що її зовсім не знають чи не люблять, а тому, що у них виробився певний психологічний стандарт. Часто такі особи не хотять виглядати селом, «жлобами», «білимі воронами». Вони ще не відчули, і їм ще зверху не сказали, що буде з державою, а саме українська. Пригадуєте, як довго дивувалася судя, яка судила «Вечірку» за позовом Шмарова, коли від неї Віталій Карпенко зажадав вести процес державною мовою. А відтак виявилось, що вона змогла провести процес доволі пристойною українською.

Широка пропаганда і роз'яснення наукових положень про проблеми мовного спілкування і вивчення державної мови може значною мірою зменшити спротив «українізації українців». Ми мусимо, очевидно, змінити агітаційну тактику: замість загальнотої вербальної пропаганди і агітації за українську мову слід практикувати роз'яснення того, як це можна і як це слід зробити практично в конкретних умовах.

Під час моеї багаторічної роботи викладачем і завідувачем кафедри іноземних мов у політехнічному інституті я бачив, як важко дается вивчення іноземних мов. Наукою і практикою доведено, що продуктивність вивчення другої мови залежить від трьох факторів: здібностей, мотиву та методики вивчення. Виявляється, що абсолютно вирішальним фактором тут є мотив. Немає мотиву – не навчити вас мовою найпрекрасніший викладач з найкращим підручником.

Звідси випливає, що будь-яка агітація матиме сенс лише тоді, коли у державі діятиме мотив чи система мотивів. Лише мотив матиме вплив на державного чиновника. Конституція для чиновника – не мотив. Мотив для нього, як мінімум, – вказівка, як максимум, – гроші і посада. Оскільки вказівки може давати лише начальство, то об'єктом нашого впливу і агітації мусять стати не пересічний начальник, а начальник вищого порядку, і чим вищим є начальник, тим сильнішим має бути наш агітаційний вплив на нього. Президент, Прем'єр-Міністр, міністри, голови обласних і міських адміністрацій та їх перші заступники – ось, власне, і вся обойма тих, з ким треба працювати. Маю на увазі не лише вказівку як таку, а комплекс нормативних документів, які мають бути розроблені, підписані і «спущені» донизу по інстанціях. У зв'язку з прийняттям Конституції є нагода керівникам «Просвіти» і КУПНу відвідати згаданих вище керівників з проектами документів, розмовляти з ними про перспективи впровадження статті 10 у підпорядкованих їм відомствах чи галузях, визначити точки згоди і співпраці. Вплив на керівників вищого порядку – ось чи не найголовніший засіб нейтралізації супротиву впровадженню в життя статті 10 Конституції. Мета переконати у необхідності підписання відповідних документів.

Вплив – це не тільки підказка, переко-

нування, допомога, але й запекла боротьба з чиновниками у межах закону. Боротьба – це гостра критика, пікетування, звернення до прокуратури, Конституційного Суду, судові позови. Очевидно, нам доведеться започаткувати серію судових позовів проти злісних порушників чинного законодавства, яке регулює мовний режим, та тих посадових осіб, які зухвало порушують гарантовані Конституцією права людини. Наведу приклад, яким одночасно порушує проблему мовного речі в українській вищій школі.

Зрозуміло, що доки у більшості вузів підготовка фахівців вищої кваліфікації вестиметься російською мовою, українське національно-мовне відродження і Україна як держава не відбудуться. Проте у наших вузах ще нічого не починалося. Вузівська громадськість зрозуміла мовчання Міністерства освіти так, що у вищій школі все «останеться по-прежньому». У вузах державною мовою ведуть заняття лише висладачі з яскраво вираженою національно-демократичною політичною орієнтацією. «Нормальне люді» ведуть навчальний процес державною мовою Російської Федерації, а на тих, хто веде його державною мовою України, дивляться скоса. А тим часом українська молодь, яка закінчує українські школи на периферії і приїжджає вчитися у місто, має право на навчання рідною мовою. І якщо її права будуть і далі зухвало порушуватися місцевими знайти нові ефективні методи вільну на ректорів вузів і керівництво Міністерства освіти. Такі методи знайти неважко. Важче зносити таку ганьбу, як порушення прав українців в Україні на навчання рідною мовою.

Впровадженю української мови у вищій школі перешкоджають ряд об'єктивних причин, насамперед відсутність коштів на видання нових підручників, низький культурний рівень вузівського викладацького корпусу. Проте викладають же національ-демократи при російських підручниках, а є випадки, коли шовиністи так звані «українці» викладають російською при українських підручниках. Справа не у підручниках, а у відсутності цікавої лінії Міністерства. Вузівські викладачі в один голос твердять, що шоц, коли їм не говорять про необхідність викладання державною мовою.

Неможливо не нагадати про фінансове забезпечення впровадження статті 10. Є добре прислайди участі у цій справі державних адміністрацій. Нещодавно відбулася презентація «Російсько-українського словника ділового спілкування» із серії «Бібліотека службовця», виданого за фінансовою допомогою столичної адміністрації. Є добра ідея створення Фонду десуспіфікації українських вузів. До нього могли б залучитися держава, і діаспора, і бізнесмени-патріоти.

Перед українськими патріотами стоїть надзвичайно складна проблема, яка все-таки піддається вирішенню і розв'язанню, якщо вона оволодіє масою начальників і насамперед Президентом та його найближчим оточенням. Найпростіше було б, якби Президент із Прем'єром створили державний орган, який відповідав би за державну мовну політику. Про це давно говорять. Треба спрямувати їх на такий крок. Політичне значення цього кроку для майбутнього України може бути значно більшим, аніж це може здатися на перший погляд. Але чи несе разом з нами наша українська влада важкий камінь у житті українського національного відродження. Вплив на керівників вищого порядку – ось чи не найголовніший засіб нейтралізації супротиву впровадженню в життя статті 10 Конституції. Мета переконати у необхідності підписання відповідних документів.

Юрій ГНАТКЕВІЧ,
голова Київської крайової «Просвіти»

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР -- УТРАЧЕНІ ДЕРЖАВНІ БАСТИОНИ

І здобувати їх, як засвідчив останній із серії «круглих столів» «Просвіти», проведений 22 листопада в конференц-залі Будинку кіно за участю Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Держтеперадіо та Міністерства інформації України, доведеться із боєм. Ситуація у цій царині більш ніж загрозлива: вал іноземної низькопробної продукції маскультури за- полонив телебачення і періодичні друковані видання; українська мова витиснена з телевізорів, а те, що видається за україномовне, не витримує жодної критики; серед розсилів газет і журналів у кюсках сиротливо визирають поодинокі україномовні кадри, віддані душою й серцем національні ідеї, витісняються із засобів масової інформації, а інші місця запосідає «суржиковомовна» зміна...

Та щоби вести посутню розмову щодо різкого повороту у бік національного, багатьом керівникам українських «мас-медіа» починати треба найперш із самих себе. «Наше законодавство не регулює норм мовних пропорцій», — заявляє перший вице-президент Національної телекомпанії України, член Національної ради з питань телебачення та радіомовлення Іван Мащенко, немовби в державі немає Основного Закону, який проголосив державність української мови. Й величезний подів викликає заява його про те, що «блізькі мови не дублюються». За якими критеріями визначати цю близькість? І чому саме російська користується в такому разі особливими привileями. Й погляньмо на реальні: чи Росія допустила б подібне в своєму телевізорі. А в нас, виявляється, можна. «Ви в «Просвіті» будете давати поради», — обурився пан чиновник на контрапрограми.

Іще один сюрприз був на цьому зібранні: свій ординський оскал продемонстрували «господи» Алексєєв й Ричагов. Перший у ранзі народного депутата України і заступника голови Комісії Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення свободи слова та засобів масової інформації посилався на різочитання законів і клинив з України добирою українською мовою: де ще, мовляв, є держава, в якій дві третини населення розмовляє іноземною мовою, — ж ми «повинні стояти на засадах права», себто йти узвичаєним шляхом, потураючи зросійщенню малоросів, — усупереч національним інтересам...

А другий депутат Ричагов одразу ж заявив, що «принадлежить к людям, которые не разделяют взгляди присутствующих в зале» та з'явився шліпети «Просвіти»: «В США расисты организовали «Ку-Клус-Клан», а в Украине греко-католические священники в прошлом веке образовали аналогичную организацию — «Просвіту». А копи зібрання попросило шовіністів покинути залу, їхній напускний спокій переріс у плють. Так і пішли, близкаючи спину, байстрията московського царського міністра

Валуєва. І розмова повернулась у конструктивне русло.

Дивує позиція керівників Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, які, наперед знаючи про шовіністичне переконання обох народних депутатів, запросили їх на «круглий стіл»... А ті ж могли зірвати його роботу. Або й хотіли того...

Заступник голови Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення й один із ведучих «круглого столу» Микола Слободян справедливо за- значив на початку розмови, що «деться не про конfrontацію, а про те, щоби в українській хаті було затишно всім. Українська мова має бути провідною на українському телебаченні».

Ведучий «круглого столу» від «Просвіти» професор Олександр Пономарів зупинився на мовних огрижах, які лунають з телевізору, й констатував, що справи з українською мовою на українському телебаченні значно гірші, аніж за колишнього Союзу. Ми повинні говорити і про культуру мови. Саме її бракує дикторам та ведучим передач. Нам нав'язують стереотипи про те, що Схід України — це «русскоязичне населення». Складається враження, що Україна продовжує бути колонією Росії.

Головний редактор газети «Вечірній Київ» В. Карпенко не міг оминути проблем виходу періодичних видань. Те, що українська преса сьогодні на останньому подику, ні в кого не викликає сумніву. Люди не мають коштів на передплату. Скорочуються й так нечисленні штати журналістів. Маємо в Україні близько чотирьох тисяч видань, з них україномовні можна на пальцях перелічити. Виходить в Україні газета «Теленеділя», — а чому не «Телетиждень»? Не все залежить і від недосконалого законодавства, а від позиції керівників. У нас ведеться така політика, що державний телевізор розпродується іншомовним приватним компаніям. Звузилася сфера вживання української мови після відомої тези Президента про двомовність. Виконання статті 10 треба ставити на державні рейки. Необхідно створити в державі комітет з упровадження української (державної) мови.

«Левітани не народжуються щодня, як і українські Бойки. Їх треба шукати, й шліфувати інше професіональне вміння», — зазначив Володимир Горленко (декан факультету, Київський театральний інститут). — А в нас в інституті натомість триває боротьба за фах диктора і ведучого. На перший курс прийнято лише 7 студентів, що явно недостатньо. Що робити, як діяти? Потрібен професіоналізм. Маємо найприємливішу в світі мову, а краси її передати не можемо.

Якщо у 20–30 роках українське відродження було розстріляне, то тепер усунене іноземним капіталом, — упевнений директор «Укртелевізу» Леонід Мужук.

— Якщо декларуватимемо і надали права

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР І БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

національних меншин і забуватимемо про корінну націю, справа так і зупиниться на рівні 20-х років. Репліки про створення своєрідної мовної «поліції», що пропунали тут, небезпідставні. Зросійщення велося насильно. Треба, щоби держава задекларувала революційний курс на дерусифікацію. На першому плані мають бути ментальність нації, економічні інтереси корінного народу! Повинен вестися жорсткий контроль ефіру Національною радою з питань телебачення і радіомовлення, і до порушників мовного режиму слід застосовувати штрафні санкції. На рівні уряду потрібно домагатись, щоби весь капітал, який надходить в Україну, був підкірпленій національним інтересом.

Від імені присутніх книговидавців дирек-

століці результатами таких опитувань? Піддав сумніву подібні дослідження професор Олександр Пономарів, зазначивши, що 98 відсотків молоді Донецька після іншого опитування, навіть російськомовної, висловилося за державність української мови.

Провідний спеціаліст Міністерства освіти Неоніла Шинкарук внесла дві пропозиції: відродити на телебаченні трансляцію олімпіад з української мови; запровадити телеуроки з української літератури, зосередивши головну увагу на нових іменах, що повертаються із мороку забуття та ідеологічних заборон.

Богдан Білейчук від імені Адміністрації Президента запевнив, що готується відповідний указ щодо дотримання мовно-

тор видавництва «Веселка» Ярема Гоян закликав розгорнути в засобах масової інформації широку рекламу української книги.

До змін на краще з упровадженням у суспільне життя державної мови повинна бути політична воля вищого керівництва. Треба передусім піклуватися про 82 відсотки українців. Президент України повинен видати указ про обов'язковий переход державних службовців на українську мову. Це слова із виступу просвітника з Харкова Анатолія Здорового, який за вірність українській ідеї відбував 7 років комуністичного гулагу.

Завідувач мовно-освітнього відділу «Просвіти» Володимир Кузьменко на прикладі анекdotu довів, що можна бути найвищим фахівцем, а не знати елементарного, що часто спостерігаємо й серед нашого керівництва.

І знову статистика. Цього разу від Михайла Погребинського, директора Київського центру політичних досліджень і конфліктології. І знову цвях у домовину національної ідеї. У Києві, мовляв, 27,1 відсотка громадян мають україномовні уподобання, 72,9 — російськомовні, а в Київській області — зворотна пропорція.

Чи не підігріваємо відповідних настроїв у

законодавства. І конкретні питання ставитимуться кожному міністрові і керівників наївіщого рангу.

Науковець Максим Вакуленко закликав пропагувати доброку українських учених.

Андрій Топачевський, начальник Управління формування фільмофонду Міністерства культури і мистецтв України висунув пропозицію — звернутися до Кабінету Міністрів, аби доручити міністерствам і відомостям розробити підзаконні акти щодо впровадження української мови, а тоді застосувати державну волю до тих, хто ігнорує їх виконання.

Відповідальний секретар Товариства «Просвіта» Микола Нестерчук на закін проте, що рекомендації мають силовий характер, відповідно контрапрограмом: у документі ще замало сили, і не слід забувати, що поважають саме сильних.

Тож відрадно, що вже на рівні Президента ставиться питання про створення Державного комітету з мовної політики і що зусилля просвітів найближчим часом уже можуть дати позитивні наслідки. І треба наші сили подесятерти, аби переступити той рубіж, за яким процес утвердження Української держави й української мови в ній став би незворотним. Тож здобуваймо крок за кроком свої утрачені бастіони!

«НА ПОРУБІЖЖІ ДЕРЖАВИ СИТУАЦІЯ ЗАГРОЖЕНА...»

Науково-практична конференція Товариства «Просвіта» «Наслідки зросійщення та мовна і демографічна ситуація Півдня України і Кубані», проведена 16 листопада в Запоріжжя, – невипадкова серед низки подібних просвітівських заходів останнього часу. Саме на цих етнічних українських теренах, за висловом голови «Просвіти» Павла Мовчана, «ситуація найбільш загрожена». Саме тут інформаційний простір пайбільш окупованій північним сусідом і чи не найбрутальніше дискредитоване поняття національної ідеї. Чоловік витрактовує демократію як уседозволеність і топче найсвятыше – душу української нації, її мову. Обличчя нації – культура – у занепаді, хоча саме через неї ми могли б утвердитись у світі. І саме з національного, утверджуючи етику праці, Японія виросяла в могутню економічно процвітаючу державу. Мусимо відклинути як хибну ідею про те, що спочатку треба піднати економіку, а відтак культуру.

Аби статті нової Конституції не залишились дидактичними, мусимо наповнити їх реальним змістом. У цьому напрямку й практика Товариства «Просвіта», практикуючи проведення «круглих столів» з питань утвердження української мови як державної в нашому постгосподарському суспільстві.

Павло Мовчан ознайомив численних присутніх у залі з напрацюваннями документами останнього часу, які найвиразніше втілились у проекті державної цільової програми «Українська мова до 2010 року».

Відав високе зібрання заступник голови обласної державної адміністрації Віталій Воловик. Він ознайомив усіх з історією краю, зазначивши, що за всієї гостроти і суперечливості оцінок минулого, перекреслювати її було б гріхом перед пам'яттю. Яким би романтичним не було замінування старовиною, цифри, наведені промовцем про стан сьогодення, попри обтічність їх оцінок, не дають жодних підстав для радості. Колонізаторський каток проіхав по душах нащадків запорожців, стоптавши живі паростки національного. І недостатньо діє влада на місцях, про що й засвідчили вигуки з залу: «ганебний виступ!». За частоколом цифр гіркої правди таки не заховати.

Тому ж здебільшого виступаючи старались окреслити шляхи відродження краю, і звичайно ж, у контексті загальноукраїнському. Проблеми тут занадто серйозні, аби підходити до них складистично, дотримуючись лише букв. Основним завданням поставили собі викремити бальзові точки.

Мусимо сходить масово і частіше. А коли не виходить дійти з низів, діймо через верхи, аби розбурхати процеси, – заклично розпочав свій виступ голова КУЛу Іван Драч. – Коли не згуртуємо національно-демократичні сили до виборів, знову матимемо те, що масмо. Мусимо мобілізовуватися.

Заступник голови Запорізької обласної «Просвіти» Костянтин Лямцев відзначив: «Таке враження складається, що ми під окупаційним режимом. У нас немає політичної еліти, зате є морально-культурна руїна. Ми рухамось не в бік українізації, а швидше навпаки. У владних структурах ведуть діловодство українською мовою, але цього замало. Треба підімати рейтинг мови. Релігійна ситуація в краї загрозлива: московська панівна тут церква виступає проти українства, а на виборах агітує за комуністів... Всесвітню конференцію православ'я до 2000-ліття Різдва Христового Москва намітила провести саме в Запоріжжі, чому слід активно протистояти. До відродження інституту козацтва слід активніше братися й «Просвіті».

Заступник голови Донецької «Просвіти» Марія Олійник порушила низку аналогічних проблем свого зруїфікованого краю. Ми скрупульзно підрахували відсоток українців, забуваючи, що вже є Українська держава, яка має свою Конституцію. Питання потрібно ставити руба: коли, в якому терміні передімо на україномовний режим життя. І хоча шовінізм передається як спадок, процес українізації не зупинити.

Голова Івано-Франківської «Просвіти» Степан Шулепа окреслив конкретне завдання: кожен просвітіт повинен залишити 20 голосів на виборах, і коли

У ЗАПОРОЖЖЯ, СЛАВНИЙ КРАЙ, ЩЕ ВЕРНЕТЬСЯ НАШ ЗВИЧАЙ

згуртусмось – переможемо. А Президент повинен видати указ, що з 1 вересня нового навчального року всі школи переходить на україномовний режим, і знайшалася б якесь жменька крикунів, а назагал процес цей тривав би спокійно і успішно.

Причиною наших поразок голова УКРП Степан Хмаря назвав наш м'який характер, який не чинив спротиву антиукраїнській агресивності. Треба скласти гірку правду – ситуація парадоксальна: за 5 років Україна зрівнялася з найвідсталішими країнами світу. Для нації винесений вирок смерті. В Українській державі немає української влади. Не можемо позбутися комплексу малороса. Ми бідкаємося про національні меншини більше, ніж вони самі того хотять. А про українців в Україні забули. Хай меншини самі творять свою культуру, а ми їм допоможемо. Якщо Мойсей сорок років водив народ по пустелі, нам Бог виділив часу набагато менше.

Голова Дніпропетровської «Просвіти» Володимир Заремба обнародував метаморфози влади лаконічно: раптом зачинений, усі пішли в райвиконком. Тепер сидять компартійці під ненависним ім українським національним прапором.

Я съвто вірю, що ми подолаємо всі проблеми, – оптимістично дивиться в завтрашній день України голова Проводу ОУН з-під стягу Степана Бандери, голова КУН Слава Стецько. – Японія, Корея по війні були на лопатках, а он як піднялися. Ми зробимо Україну однією з найзаможніших країн. Треба наполегливо та терпляче перевиховувати українську людину, прищеплювати їй любов до української мови. Цю любов може прищепити мати. Треба виховувати на кращих моральних засадах минулого нойвіття українця.

Зупинившись на проблемах загально-кримських, заступник голови Всекримської «Просвіти» Сергій Савченко наголосив, що цвітці школи, незалежно від мови навчання, повинні бути українськими за ідеологією. Службовці повинні розуміти, що вони з державними людьми, тому треба покінчити з дисидентством на державний службі.

Треба виходити на контакт з владою не на рівні взаємовинувачень, – упевнено відповів заступник голови Харківської «Просвіти» Анатолій Здоровий. – Ми впровадили практику постійнодіючих спільних нарад усіх національно-демократичних організацій і обираємо уповноважених, які ведуть діалог з можновладцями.

Відмінні 30-тисячні громади просвітіян Тернопільщини відав запоріжців голова обласного об'єднання Богдан Головин. Він відзначив велику роль церкви в просвітницькій роботі, зупинившись на визначних постатях князів церкви – Сембратовича, Шептицького. Запоріжжя з Тернопіллям єднає славетна людина – лицар-запорожець Дмитро Вишневецький, який стояв біля витоків козацтва.

На посіданнях Ресії потрібно відповісти такими ж контрзаходами: 600 тисяч українців теж управлятимуть від уряду Федерації своєї автономії. Ця теза є з виступу керівника Одеської «Просвіти» професора Володимира Гарбарчука.

Запоріжжя – воїтингу божественна земля. Спасибі Всешишільму за ці спасені острови, яким є Хортиця, і до яких ніхто не добереться і не знищить, – лунає полум'яче слово письменниці Катерини Мотрич. – Пітьма завжди дотримувалася законів іншечленії. За тими законами вона призвела до Чорнобиля. Іде, можливо, останній бій за нашу українську душу. І Хортиця – острів святого Георгія – живить козацький дух воліності. Тож хай стане він нашою духовною меккою.

Від Буковини, яка знала не одного загарбника, але вистояла і дала Україні Володимира Івасюка, вітал зібрання голови Чернівецької «Просвіти» Віктора

Косаченка. Шлях у світ широкий дали композиторів і його пісням батько-буковинець і мати – родом із Запоріжжя.

Професор Федір Турченко із Запоріжжя, автор підручника з історії України, нагадав, що 93 відсотки українців голосували за самостійну державу, а отже, я за українську школу, за національну ідею, тож наше завдання – повернути здобуте тоді.

Ще один із діагнозів наших негараздів, установлений професором Олександром Пономаревим: нам нав'язують тезу про політнічність України, хоча ми моноетнічна нація. До резолюції необхідно додати й вимогу до Президента – усунути україножерів Бодолана в Одесі й Полякова в Донецьку з посад голів державних адміністрацій.

Народний артист України Григорій Булах запропонував внести до резолюції конференції пункт про заборону злонічної компартії.

Без надмірного оптимізму, а зважено й розумно працювати в ім'я Батьківщини закликав професор Запорізького університету Віктор Чабаненко.

Народний депутат Михайло Ратушний нагадав відомі слова Івана Франка про те, що й донині «українцем в Україні бути важко». Завдання просвітинна полягає не лише в тому, щоб пояснювати світ і Україну, але й впливати і змінювати ситуацію. На хабстуком окремих депутатів немає меж: комуніст Симоненко з трибуни парламенту нахабно заявляє, що треба виводити українські окупантів війська з «руського» Севастополя. Національна ідея – це не лише українська пісня Й. Шевченко, але й українські двигуни. У третій тисячолітті Україна не ввійде на козацькому човні, але на суперсучасних гелікоптерах. І треба просвітням пояснювати людям, чому не працює економіка, чому немає платні. Катерина взяла Січ без жодного пострілу. Ми ж, просвітіяни і націоналісти-бандерівці скажемо на весь годос: ви її так більше не візьмете!!

Гідна підтримки пропозиція професора Адрія Бурячка: оськльки перепис населення в Україні 1989 року був сфальсифікований, необхідно провести цю стиснену двоконтурністі і відмінні експлуатаційними характеристиками.

Об'єднуючи 12 спеціалізованих заводів, розташованих у трьох областях, АТ «Мотор Січ» виготовляє 37 типів сучасних та надійних, економічних двигунів – від найменших пускових до потужних силових усталювок найбільших у світі літаків «Руслан» і «Мрія», вертолітів Mi-26.

Акціонерне товариство та його керівництво відзначені нещодавно міжнародною нагородою – почесним дипломом «Факел Бірмілтем», символом соціального і економічного відродження – за ефективність дій в умовах соціально-економічної кризи, високої інфляції і спаду виробництва. Щодо походження самої відзнаки, її витоки пов'язані з південноамериканським містом Бірмілтем, яке до 1989 року переживало глибоку кризу і завдяки стрімкому виходу із неї визнане найзручнішим для проживання містом США.

«Ми працюємо на перспективу, – відзначив В. Богуславський. – І вважаємо, що люди гдіні кращого життя і вищої зарплати. І задумайся, чому авіаквиток до Москви удачі дешевий, аж до Києва. Українську економіку душать податки. І середній рівень зарплати 120 доларів супроти 2 тисяч у США спонукає до серйозних роздумів...»

Гадаю, слід узяти цю інформацію до уваги парламентаріям. А щодо перспективи підприємства – то вона обнадійливіша: продукція його вкрай необхідна Україні на початку як стратегічна, про що свідчить хоча б той факт, що Росія відновила свого часу поставки газу Україні саме завдяки обмінові на двигуни «Мотор Січі».

І у побуті українців на довгі роки пропищуться побутові прилади, виготовлені в Запоріжжі: сепаратори, бензопилы, паяльні лампи, м'ясорубки, соковіджималки... Прикраси з фінітно-чудовий дарунок нашим жінкам. Учасники конференції голова «Просвіти» Павло Мовчан.

Конференція ухвалила резолюцію, в якій наголошено на порушеннях прав корінного етносу – українців – у своїй державі та задекларовано радикальні заходи – вимоги до владих структур задля зміни такого ганебного стану речей і прийняття чіткої програми міграційної політики щодо повернення етнічних українців на свою Батьківщину.

І лягли того дня квіти від учасників

заходу до підніжжя монумента Кобзарів, і злинув над Дніпром кручі його віцій «Заповіт».

НАДІЙНИЙ ДВИГУН ЗАПРОПОНОВУЮТЬ ВАМ В «МОТОР СІЧІ»

Продукція акціонерного товариства користується незмінним поштовим у 80 країнах світу, бо упевнено крокує ногу в ногу з часом і відповідає найвищим вимогам експлуатації.

Запорізьке підприємство «Мотор Січ» є одним із найбільших у світі і єдиним в Україні виробником авіаційних двигунів для літаків і вертолітів найрізноманітнішого використання.

Вісім років очолює цей високопрофесійний колектив голова правління, генеральний директор, доктор технічних наук, академік, президент Міжрегіональної асоціації промисловців В'ячеслав Богуславський. Він ознайомив гостей із підприємством та його продукцією, зупинився на основних відмінностях його вісімдесятічного зростання до суперпотужного гіганта української індустрії.

Головний завод – Запорізький моторобудівний – почав 1916 року з виробництва вертикального шестциліндрового мотора водяногого охолодження «Дека-М 100» і перейшов тепер уже історичний шлях до турбогвинтових та турбореактивних двигунів із високим ступенем двоконтурності і відмінними експлуатаційними характеристиками.

Об'єднуючи 12 спеціалізованих заводів, розташованих у трьох областях, АТ «Мотор Січ» виготовляє 37 типів с

**РЕКОМЕНДАЦІЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» ім. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «НАСЛІДКИ ЗРОСІЙЩЕННЯ ТА МОВНА І ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ І КУБАНІ»**

Сучасна вкрай незадовільна мовно-демографічна ситуація Півдня України склалася внаслідок послідовного і цілеспрямованого російського державного геноциду, етнізації та тотального мовно-культурного нищення всього українського на цих теренах.

Процес довготривалої всеохоплюючої русифікації вдало підхопило більшовицьку Росію і зраза продовжується «талановитими» сучасними поспівниками Ермака та Ермолова.

Турбуючись за долю Української нації та опікуючись нагальними проблемами збереження духовного генофонду народу України, делегати конференції пропонують:

1. Виконуючи Постанову Кабінету Міністрів України від 14 серпня 1996–1996 року № 950 «Про отестацію державних службовців органів виконавчої влади», виконавчим панкам державної влади України із заличенням фахівців ВУТ «ПРОСВІТА» провести атестацію персоналу та керівників усіх понок і рівнів органів виконавчої влади, державних установ і органів місцевої влади, підприємств, закладів освіти і культури щодо обов'язкового вільного володіння і користування державною (офіційною) мовою.

2. Вимагати від Міністерства освіти України приведення з другого півріччя 1997 навчального року кількість учнівських місць у загальноосвітніх школах, гімназіях, ліцеях відповідно до національного складу населення країни. Розглянути питання про український мовний статус тих навчальних закладів з не-державною мовою навчання, в яких кількість дітей української національності перевищує 50 відсотків. Заборонити хибну практику відкриття російськомовних класів у школах з українською

мовою навчання. В школах з державною мовою викладання (або мовою національних меншин: кримських татар та інших народів) розпочинати вивчення російської мови як іноземної і не раніше 5-го класу.

3. У ході виконання Постанови Кабінету Міністрів України № 950 від 14.08.1996 р. передбачити атестацію персоналу і насамперед керівників усіх понок та рівнів державних установ, підприємств, закладів Міністерства освіти і Міністерству культури і мистецтв на предмет володіння і користування державною мовою.

4. Затвердити нормативний документ, який зобов'язував би керівників усіх понок системи освіти вжити заходів щодо неухильної орієнтації на виконання 10-ї статті Конституції, вказавши на недопустимість порушення права українців на навчання, рідною українською мовою та передбачивши створення системи контролю за виконанням цього документа в установах і закладах освіти всіх форм фінансування.

5. На виконання Постанови Кабінету Міністрів № 200 від 22.07.1993 р. видавати ліцензії середнім навчально-виховним закладам нового типу (гімназіям, ліцеям, коледжам) лише як закладам з державною мовою навчання і виховання. Ті з них, які вже отримали ліцензії, але функціонують недержавною мовою, слід зобов'язати перейти на викладання державною мовою, а в разі спротиву - позбавити їх державних ліцензій.

6. Внести корективи у розроблені Міністерством освіти концепцію виховання, концепцію гуманітарної освіти, концепцію стандарту загальної середньої освіти, проект

базового навчального плану, передбачивши в них чітку орієнтацію на вивчення Конституції України; виховання поваги до неї, на неухильне дотримання 10-ї статті Конституції та на використання базової галузі «Українознавство».

7. Запровадити в газетах, науково-педагогічних та методичних виданнях, підпорядкованих Міністерству освіти, спеціальні рубрики під назвою «10-я Стаття Конституції – в житті».

8. Оголосити відкритий конкурс на створення підручників з української мови та літератури для дошкільних і середніх закладів освіти, зокрема з недержавною мовою навчання.

9. Розробити і обговорити спільно з громадськими організаціями, педагогічними товариствами, радами ректорів вузів проект упровадження української мови з 1997 року в підготовку спеціалістів з вищою освітою.

10. Активно співпрацювати у контексті впровадження 10-ї статті Конституції з «Просвітою», залучаючи її представників і фахівців до участі у роботі Колегії Міністерства освіти, у підготовці нормативних документів.

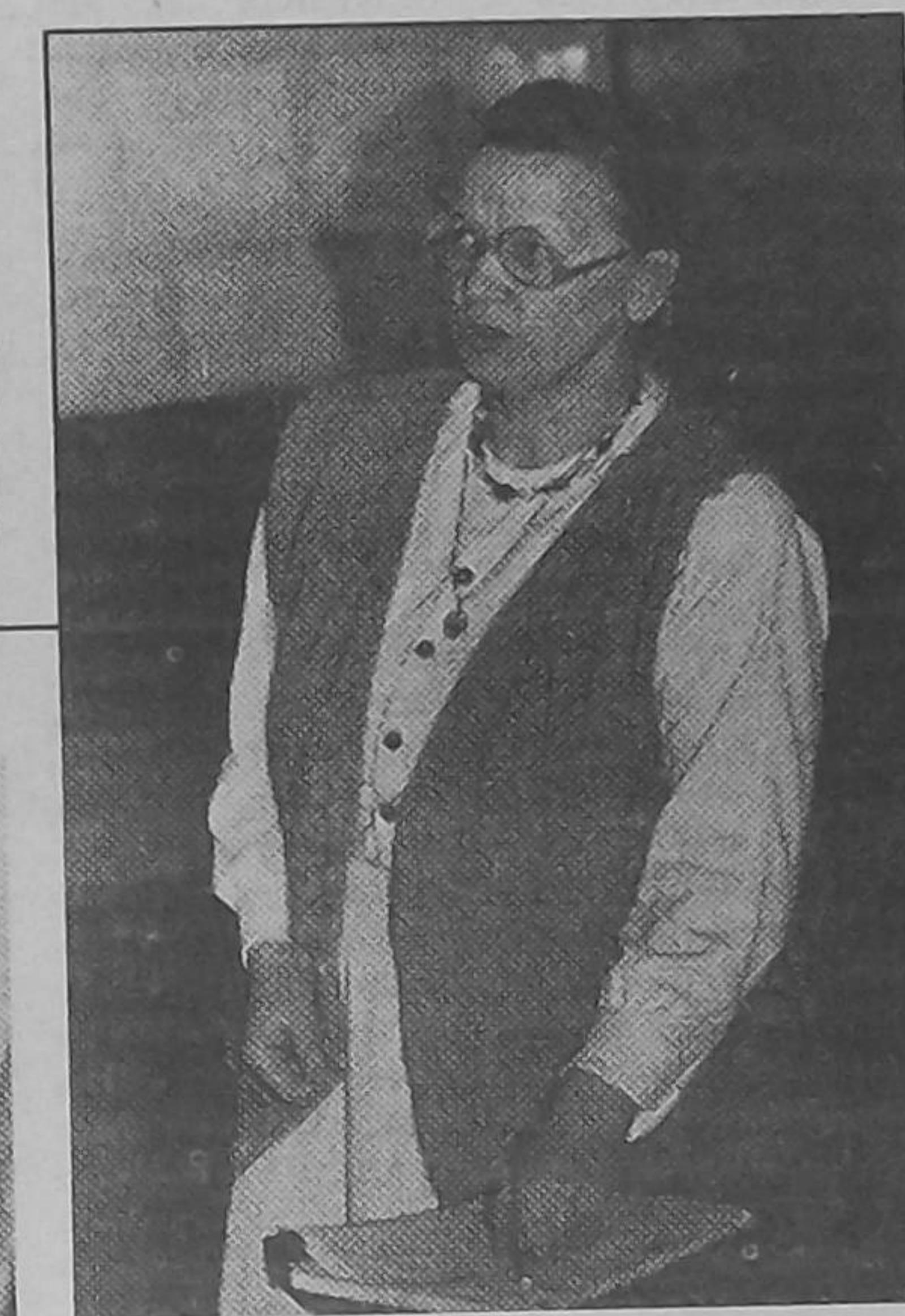
11. Звернути увагу Національного Банку, Міністерства фінансів, Міністерства статистики, Міністерства юстиції, Міністерства інформації України щодо безумовного виконання 10-ї статті Конституції України при формуванні національних баз даних (безплатові технології), формуванні національної україномовної банківської мережі, обов'язкове виконання кредитно-фінансової документації державною мовою, вимагати без винятків заповнення статистичної звітності офіційною мовою держави (застосовувати штрафні санкції до порушників).

12. Підтримати і надати підтримку постійному фаховому допомогу державним адміністраціям усіх рівнів та органам місцевого самоврядування в Запорізькій області стосовно розробки та активного впровадження державної цільової програми «Українська мова».

**АКЦІОНЕРНИЙ БАНК
БРОКБІЗНЕСБАНК**

**Висловлюємо подяку
Акціонерному банку
«Брокбізнесбанк» за допо-
могу виданні нашої газети.**

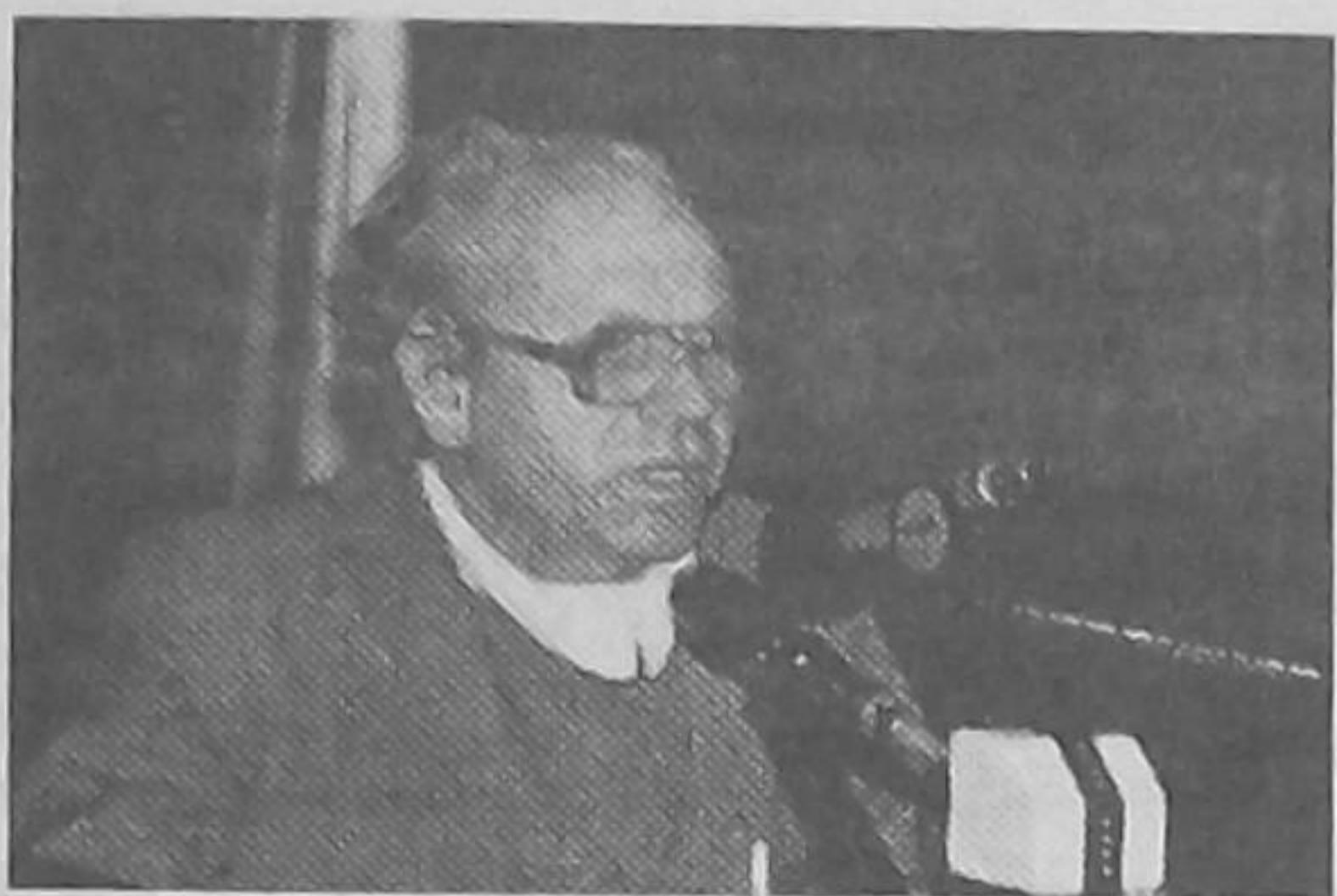
Фотолітопис «Просвіти»

1. Заступник голови Донецької «Просвіти» Марія Олійник.
2. Свято родини в дитячому садку Алмазного заводу м. Полтави. 1990 рік.

3. Голова Івано-Франківської «Просвіти» Степан Шулепа.
4. Голова Житомирської «Просвіти» Анатолій Журавський зі своєю колегою.

Триєв шостий рік відновлення державної незалежності Руси-України. Верховна Рада прийняла Конституцію, введено національну грошову одиницю — гривню. Але чи змінилися умови життя українців — у недалекому минулому пригнобленого підколоніального народу? На превеликий жаль, ми так і не стали господарями своєї землі.

Влада, економіка, фінанси, засоби інформації продовжують залишатися в руках чужинців, тісно колоніальної адміністрації, яка тепер називається державною. Але якщо колоніальна адміністрація створювала хоч якусь видимість, ніби вона поважає «тубільців», то «державна» навіть і цього робить не вважає за потрібне.

Продовжується пограбування держави, криміналізація державного чиновницького апарату й особливо правозахисних органів. І якщо перед 1991 роком у нас була адміністративно-командна система управління, то тепер масмо адміністративно-кримінальну.

Не виконуються державні закони, і є чимало підстав побоюватися, що не буде виконуватися і Конституція, особливо ті її статті, що стосуються прав українців.

У таких умовах ми живемо і змушені працювати. З цього випливають напрямки нашої діяльності:

1. Правозахисна діяльність. Вона полягає у відстоюванні наших національних, соціальних інтересів та захисті окремих осіб від свавілля неоколоніальної адміністрації. Ми домагаємося переведення всіх державних необов'язкових закладів освіти на державну мову викладання; приведення кількості обов'язкових закладів з державною мовою викладання у відповідність до демографічного складу населення; видання міської україномовної газети; переведення інформатики в області на державну мову та перепрофілювання державних теле- і радіоканалів на мовлення українською мовою. Хочемо мати й ефірний час на харківському телеканалі, та це наш зусилля поки що марні.

Методи нашої роботи: звернення, статті в газетах, пікетування, запити... Та повною мірою ми зможемо захистити свої соціальні й національні інтереси лише тоді, коли влада в

ХАРКІВСЬКІ ТРУДИ І ДНІ

Україні буде українською.

І все ж таки вода камінь точить. Значною мірою після наших заяв захіталося крісло під українофобом Кушнарьовим.

«Просвіта» разом із Демократичною партією та Спілкою політ'язнів і репресованих подали Голові Верховної Ради Олександрові Морозу близько 120 фактів зловживання службовим становищем, корупції та злиття правоохранючих органів зі злонечним світом.

Для захисту окремих осіб від свавілля влади при «Просвіті» створено правозахисну групу на чолі з З. Манжалай.

2. Видавничча та агітаційно-пропагандистська робота.

Із величими потугами, на випадкові кошти видавної газети для дітей і вчителів «Журавлик». Міська та обласна влада відмовилися підтримати українськомовну газету «Просвіта». Слід зазначити, що це сталося не після наших заяв про невідповідність мера своїх посадів та корупцію посадових осіб, а набагато раніше.

Ми неспроможні конкурувати з протиукраїнськими засобами масової інформації. Видавати власну політичну газету — велика розкіш. Дійовим засобом агітаційно-пропагандистської роботи може бути масове виготовлення та розповсюдження «летючок». Ми їх випустили 26 загальнюю кількістю понад 200 тисяч примірників.

3. Бібліотечна справа.

Маємо власну книгохідність, створену головним чином при сприянні американських та канадських українців. Нова справа, яку вперше в Україні започаткувала Харківська «Просвіта», — тимчасові бібліотеки у сільських районах, зокрема в Дергачівському, Чугуївському та Золочівському. Ми маємо також невеликі бібліотеки (20–50 одиниць) і передаємо їх до вузів та військових частин. Бібліотечну справу у «Просвіті» сумлінно веде Р. Твердохліб. До речі, кілька сотень примірників «Журавлика» вона відправляє до інших областей Сходу та Півдня України.

4. Навчально-лекційна методична робота.

Сюди належить лекторська робота, виступи наших активістів із нарадах, конференціях, зборах. Лише Б. Фік прочитав безплатно 48 лекцій.

При «Просвіті» створені українознавчі курси для вчителів початкових шкіл і заступників директорів з виховної роботи на базі науково-методичного центру Київського району, курси перекваліфікації вчителів-

математиків, курси вивчення англійської мови. Організовує та активно працює на цих курсах Ю. Капустіна.

5. Організаційна робота.

Крім вищезазначених курсів, ми організуємо правозахисну групу, пересувні бібліотеки, взяли активну участь у створенні Братства ветеранів та Конгресу української інтелігенції. У м. Шебекіні Білгородської області налагодили викладання народознавства українською мовою в одній зі шкіл і масмо намір зробити це ще у двох. Наш хор «Суцвіття» дав два добродійні концерти у Шебекіні, в будинку інвалідів та будинку культури.

Завершується створення при «Просвіті» історико-археологічної секції.

Організована і вже розпочала свою діяльність «Молода Просвіта».

6. Координація зусиль та співпраця з іншими організаціями.

Харківська «Просвіта» співпрацює з багатьма, в тому числі й немісцевими українськими організаціями. Ми отримуємо різноманітну літературу із США, Канади, Австралії. Нам надсилають безоплатно тисячу примірників газети Української консервативної реставраторської партії «Клич», 100 примірників газети «Слово Просвіти», 10 примірників газети ОУН «Нескорена нація». Усім ім за це складаємо подяку.

Із харківських організацій ми підтримуємо дружні стосунки з Братством ветеранів, Спілкою політ'язнів та репресованих, Демократичною партією, Спілкою офіцерів. Взагалі, ми співпрацюємо з усіма, хто цього хоче і до цього прагне.

Шість років намагаємося встановити ділові стосунки з обласною та міською владою. З обласною це вдавалось періодично, міською, крім розмов, нічого не виходило. Очевидно, з «туземцями» міська влада справ мати не хоче. Зате вона добре працює проти нас. Досить назвати спорудження пам'ятника Журавкову, який підписав наказ про виселення всіх українців; знесено 37 газетних стендів у саду Т. Шевченка, що належали «Просвіті» та Рухові; вперте небажання змінювати назви вулиць, які увічнюють пам'ять наших душогубів, а також відмову називати новозбудовані станції метро, вулиці іменами українських національних діячів.

На українські програми міська влада грошей не має, а от на відкриття музею московської співачки Клавдії Шульженко з

млрд. на півроку виділили; на встановлення пам'ятника героям-широшинам 50 років грошей не було, а тепер знайшли, на гучне святкування єврейського Нового року 14 та 15 вересня гроши також з'явилися...

Наши політичні супротивники добре розуміють, що майбутнє за нами, але хочуть протриматися якнайдовше, бо для них влада — те коріто, з якого вони безбожно збагачують.

Щоб послабити наші лави, розколою нас, вони засилують свою агентуру, що виявляє активність, щоє організовує, очілює, але у найвидовідальніший момент спрацьовує проти нас.

7. Кадрові питання.

Коштів для утримання штатних працівників ми не маємо. «Просвіта» опирається виключно на активістів, які працюють або допомагають нам на громадських засадах. Хотілося б, аби таких людей згодувалося більше.

І не всі члени Правління працювали однаково, але було здорове ядро, на якому трималася робота. Це Ю. Капустіна, В. Овід, Р. Твердохліб, А. Здоровий, Б. Фік, О. Липовий та інші. Велику подяку висловлюють нашим активісткам Н. Стрільченко, А. Пиліппець, С. Титаренку, А. Глушченку, З. Погорілову, З. Манжалай та багатьом іншим. Самовіддані працюють голова Краснокутського районного об'єднання В. Кібалко та Кіївського Г. Іваницька, голова та заступник Дергачівського об'єднання «Просвіти» М. Чумак та С. Івасютяк.

Ми завжди знаходили розуміння наших проблем і підтримку з боку Центрального правління, отримували від нього посильну допомогу, за що висловлюємо ширу подяку його голові народному депутатові України П. Мовчану та відповідальному секретареві М. Нестерчуку.

8. Наши першочергові завдання на майбутнє:

1. Домагатися упровождження 1–2 років переведення вищих навчальних закладів та інших навчальних установ на державну мову викладання.

2. Неухильно вимагати приведення кількості шкіл з українською мовою викладання у відповідність до демографічного складу населення.

3. Перевести всю інформатику в Харкові та області на державну мову.

4. Обрати до усіх рівнів влади національно свідомих українців...

Анатолій КІНДРАТЕНКО,
голова Харківського обласного
об'єднання ВУТ «Просвіта»
ім. Тараса Шевченка

Характерно, що геноцид українського народу, який проводило московсько-більшовицька імперія, продовжується на Півдні України в усіх сферах: економічній, політичній, соціальній, духовній. Зупинимось на характерних ознаках етициду і лінгвіциду: південні області та українське населення продовжують бути інтегровані в російську культуру і мову, як і нацменшини, що мешкають на теренах Півдня. Так, в Одеській області з 30 газет єдино україномовна — «Чорноморські новини». В газетних кіосках уже 5 років немає центральних українських газет, а книги зникли з прилавків магазинів, вони витіснені російськомовними літературою і підручниками. Телепередачі, в основному реклама, — лише російською мовою. В музеях, концертних залих, на майданчиках не почуєте української мови. Система освіти Півдня України нічим не відрізняється від освіти в російських губерніях. Так, у 1991 році в Запоріжжі із 107-и школ тільки одна була українською, а при 23 російськомовних було відкрито по одному класу з українською мовою навчання. У Миколаєві з 61 школі не було жодної україномовної, як і в Сімферополі, Севастополі, Бердянську. В Одесі було тільки 2 українські із 100 школ. За 5 років становище мало чим змінилось. Закон про мови відверто ігнорується місцевою владою. Як правило, українськими для статистики оголошуються змішані школи. Так, у Київському районі м. Одесі немає жодної української із 22 школ і 8 школ-інтернатів, а фігурує 2 українські: № 29 і № 86, хоч вони змішані (там 5–11 класи — російські). І, можливо, стануть такими лише через 7 років. Кожні 5–6 років дошкільні заклади випускають понад 1 млн. дітей етнічних українців, які не знають рідної мови, бо зоклади — російськомовні. Не краще становище

вище й у вузах. В Одесі з майже 20 вузів у жодному навчання не проводиться державною мовою, хоч, згідно з державними планами, одеські вузи мали б переходити на викладання

українською мовою користувались на роботі

у громадських місцях 2 відсотки міколаївців, українською і російською — 14, тільки російською — 84 відсотки. Існує сумна закономірність: що вища освіта, то більший

учнівської та студентської молоді в умовах відродження української національної культури та ін.

А в яких умовах доводиться працювати політичним партіям, громадським організаціям, в тому числі й «Просвіті» ім. Т. Шевченка, Конгресу української інтелігенції, Педагогічному товариству ім. Г. Ващенка і ін.? Як і до 1917 року, і в умовах більшовицького режиму. З погляду прогнозики, становище українців Півдня України залишається трагічним: вимирає більшість в умовах панування меншості, вимирає один з найбільших народів Європи. Але це не тільки фізичне вимирання з вини колонізаторів. Він вироджується. «Вироджуватись — це втрачати кращі риси, ставати гіршим, немічним. Виродження — поступове зхамання» (див.: Базилевський В. Холодний душ історії. // Дніпро. — 1996. № 1–2. — С. 93).

Який же вихід бачать просвітні? В боротьбі. За українську державу, відродження нації, духовне відродження, проти робської психопатії, малоросизму.

Розпочинаймо кампанію за переведення всіх вузів, середніх спеціальних закладів та школ, відповідно до національного складу міст, населених пунктів, — на державну мову, згідно з новою Конституцією.

Українські громади Півдня України варто розпочати збір підписів під зверненням до

КОЖЕН КРОК – ПОЛІТИЧНИЙ

Гортую сторінки пам'яті Вихоплюю те чи інше з бурхливого потоку подій. Як ми помнили?

Нотатки зі «Щоденника»: «Ще далеченько до Товариства української мови в Україні, у Вишгороді. Ще болить вогненно нам – мова наша, культура старожитні бродять сиротливо у фабрикантів ідеологічного самогону, землячків таки. І вони невтомно шельмують нас, чіпляють ярлики, які за довгі роки національної і соціальної тварин перетворилися у рубці-броню на душі... Та все ж ми ділили на ниві просвіти. Після 1985 року почало скресати в національному житті. 1988 року ціною великих зусиль ми домоглися відкриття першої україномовної школи у місті».

Від 1 січня 1989 року вже й районом, за вказівкою агори, «перейшов» на українську мову. А 4 лютого врешті-решт ми утворили Вишгородське районне об'єднання ТУМ ім. Тараса Шевченка. Негайно запровадили сторінку в районній газеті: «В авангард перебудови! Рідна мова!» Дехто почав хапатися за серце: чому мова, а не відома – «світість і честь?!! Найперш нас підтримали вчителі. Після виснажливих дискусій домоглися відкриття україномовного (одного із п'яти!) дитячого садка. Започаткували справжнє святкування Шевченківських днів.

Нотатки зі «Щоденника»: «Як тільки розбрзнувалися з природи, ідемо до Гнідина, що на Бориспільщині. Знаємо: там організовується українська національна школа під орудою Валентини Стрілько, де на повну потужність запрацюють тисячолітні скарби нації».

У травні ідемо до незабутнього Івана Гончара. Зачастили до нас поети, письменники Володимир Забаштанський, Петро Засенко, Дмитро Чередниченко, Раїса Іванченко.

Вітер свободи надихає нас на нечуваний раніше вчинки. На мою пропозицію об'єднати літературу, музику, історію пристаса директор школи Анатолій Черняхівський, який донині є активістом «Просвіти». І ось я стою перед класом, де вчителі, дирекція, діти на уроці «Український рушник». І досі бентежено на душі...

Від самого початку правління організації виступала за конструктивну співпрацю з районом КПУ, та йому просто нікуди було діватися. Запропонували до правління свою людину. Протиріччя між ТУМом і районом почалися 17 серпня 1989 року, коли ми, на думку того ж району, вчинили нечесано деструктивну річ – майже всім складом районної конференції ТУМ утворили районну організацію Народного Руху, а мене обрали співголовою. Сподвания району на те, що ТУМ стане ручним, розвіялися.

Товариство української мови почали розклювати. За день до районної конференції ТУМу сталося нечуване в Україні: районом усім «бойовим» складом вступив до Товариства. Два його представники-делегати мали повернути кермо організації у потрібному ім напрямку...

Більшістю голосів режисерів розбрату усунулося від правління, деякі осередки ми змушені були виключити із районної організації за порушення Статуту. Після цього проти правління і голови почалися примітивні інсінуації у місцевій пресі. Вершиною «співпраці» ТУМу і району стала зла клouнада відмови реестрації наших кандидатів у депутати виборчою комісією під керівництвом секретаря району Валентини Михайлук. Крім згаданої товаришки, до комісії ввійшли «просто члени КПРС», далі член КПРС і він же комітник (!), ще один безпартійний комітник, два комсомольці. Чим не широкий спектр громадськості?

Наша діяльність (ТУМ–Рух) ніяк не впинувалася у затишно-партоократичну модель перебудови в районі, тож нас почали шельмувати в усіх засобах інформації. Особливо шаліло агентство ОБС (одна баба сказала) Інстілатор – той же район...

«Просвіта» не може бути позаполітичною. Кожен крок просвітника – політичний, бо без політики нація мертві.

Заслугоувася окремої уваги те, як ми організовували перші мітинги у Вишгороді, Нових Петрівцях, у Димері (1989–1990 рр.). Скільки було бентежного в той незабутній час! 11 лютого 1990 року на мітингу вперше під синьо-жовтим прапором у Нових Петрівцях під час наших промов раптом у небі закружляли вертольоти і почали ма-невривати туди-сюди, глушити слово правди, яке ми донесли таки до своїх країн...

Немало енергії і завзяття було витрачено на передовий змагань за Незалежність незадовго до 1 грудня 1991 року. Листівки, мітинги, бесіди, суперечки, дискусії, погрози... Дуже діяли на людей відомості про голодомор, про награбовану комуною і сковане в іноземних банках народне добро. Врешті – Перемога! Характерне вітання тих днів: «Слава Україні! ССР – помер!» Усмішки, обійти, пощулкни.

2 грудня. Москва приголомшина відходом України. Україну визнали Польща, Угорщина, Канада. Президент Л. Кравчук присягнув на вірність Україні. Світ шумить вільною Україною...

У 1991–1994 роках довелося мені працювати заступником голови Київської країнової організації УРП. Проте не поривав із Вишгородчиною. З важливих подій пам'ятіся демонтаж у Вишгороді 3 листопада 1992 року семитонного

більшовицького ідола. Через рік за ініціативою «Просвіти» відкрито пам'ятник Кобзареві, перейменовано проспект Леніна на проспект Тараса Шевченка...

Як завжди, у березні брали активну участь у відзначенні роковин нашого Просвіти.

Не слід забувати і про непорозуміння, конфлікти, які час від часу виникали в національно-демократичному русі. Ті ускладнення і суперечки виникали насамперед через брак політичної, а іноді й загальній культури, через інспирацію негативного відомими органами.

Боліло нам і те, що Народний Рух України не став спільним дахом для всіх національно-демократичних організацій, єдиним українським національним фронтом, з єдиним проводом. Це далося віднаки під час виборів до Верховної Ради 1994 року та до рад усіх рівнів. Відсутність єдності дала можливість вічно вираховувати ситуацію її урешті-решт загальмувати в більшості регіонів процес переростання національно-визвольного руху в національно-демократичний. На Вишгородщині нам все-таки удалося вибити із сідла комуно-партоократичних кандидатів у депутати до Верховної Ради. Головою міської Ради став підтриманий нами кандидат.

Восени 1994 року конференція обирає мене головою правління районного об'єднання. Без активістів «Просвіти» не відбуваються жодні заходи в місті й районі. 9 березня 1995 року за нашу участю у Вишгороді відзначено на обласному рівні роковини Тараса Шевченка, четвертій і п'ятий річниці Незалежності. Активістами «Просвіти» були організовані виставки художника Бориса Щербіни та вечір пам'яті Богдана Хмельницького у США № 3. Спроголосили видати «Історичний календар Вишгородщини» до 1050-річчя міста.

Та все ж головні зусилля активу районного об'єднання спрямовувалися на вирішення мовних проблем. Разом із районною організацією Конгресу української інтелігенції було створено «Комісію захисту рідної мови». Тут нас підтримали районна держадміністрація, міська Рада.

Проблеми, проблеми... Освітіян особливо турбувала згортаюча програма «Україна ХХІ століття» (державна національна програма «Освіта» 1992).

Нашою трибуною стала газета міської Ради «Вишгород». Постає нагальна проблема перейменування вулиць, майданів. Тож рішенням Вишгородської міської Ради від 20.04.95 року, на пропозицію районного об'єднання «Просвіти» 16-ти вулицям надано українські найменення (окрім, І. Мазепи, П. Калнишевського, М. Грушевського, Б. Хмельницького, Володимира Мономаха, Святослава, В. Симоненка...). Ухвала міської Ради викликала спротив «дикого інтернаціоналу» з колишньої партномен-

клатури. Справа з перейменуванням тягнеться ось уже гівтора року. Причому обласна влада вмиває руки, районна сміється в кулак, а міська ні кує, ні меле. Це тільки один факт бездіяльності влади всіх рівнів. Слід, до речі, згадати, що лише в столичній області, однієї із 25, не відбулося спільнотою обласного зборання до 5-ї річниці Незалежності.

Мріємо про створення свого просвітянського «Музею українських національних змагань за свободу», а потім і філії його в кожному селі, навчальному закладі. Не дуже захопилася влада цією ідеєю. Та її у музеях Вишгородщини поки що жодного документа немає про Українську національно-демократичну революцію 1989–1996 років. Більше того, учасники всіх національно-визвольних повстань і рухів досі не реабілітовані. Хтось сподівається, що червоно-коричневі ще повернуться. Ось причина паралічу української влади...

Мріємо самотужки заробляти кошти. Знаємо як. Є в районному об'єднанні «Просвіти» і фахівці європейського класу, скажімо, в електронно-комп'ютерній справі чи в галузі освіти. Але як подолати жахливий податковий комуно-феодальний прес?

Тривожить і агресія чужоземної культури.

Тож не можу не згадати в своїх нотатках тих, хто всі ці роки змагався за нашу людську честь, за національну гідність, за державність. Безкорисливо й жертвово, не шкодуючи сил і енергії. Вони й нині у «Просвіті»: Іван Мельник, Анатолій Клименко, Леонід Буткевич, Микола Вітченко, Галина Дмитренко, Володимир Романів, Микола Герасимчук, Тетяна Діба, Людмила Лебідь, Лариса Павленко (з Вишгороду); Віктор Вансович, Петро Сенько (з Нових Петрівців); Іван Гончар (з Гаврилівки); Іван Кожем'яка (Ясногородка); Василь Нижник (з Хотенівки); Марія Левченко (Новосілки); Лариса та Володимир Бубірі (Катюжанка); Сергій Дуняк (Демідів); працівники районної держадміністрації Марія Дем'янчук та Микола Симоненко; редактор газети «Вишгород» Микола Сергійчук...

Принагідно згадую чудову ідею Президента Чехії Вацлава Гавела – створити Всесвітню Мафію Духу! Добродійних, безкорисних, здатних на самопожертву людей в ім'я ідеї завжди було небагато, але вони уособлюють в собі людську Світість у боротьбі проти всякої насильства і повеневолення. Тож честь і хвала тим, які реалізують вже нині цю ідею – на просвітянській ниві держави Україна.

Олександр ДРОБАХА,
голова правління Вишгородського
районного об'єднання «Просвіта» ім.
Тараса Шевченка, заступник голови
правління Київського країнового
об'єднання «Просвіта»

Б'Є «ДЗВІН СЕВАСТОПОЛЯ»

Український громаді Севастополя вдалося домогтись певних успіхів в утвердженій української державності.

На доброму рахунку просвіті на кримській землі – організація і проведення на міському рівні концертів та вечорів, присвяченіх Тарасові Шевченку, Лесі Українці, Іванові Франку, виступи «Вертупу» школах та на підприємствах міста, проведення вечорінь на Різдвяних, Пасхальних та Зелених свята, організація української бібліотеки, недільної школи і театрального гуртка, курсів української мови; підтримка українського народного хору, ансамблів «Червона Калина» та «Веселка»; ремонт і обладнання приміщення та актового залу «Просвіти»; створення власного комп'ютерного центру; систематичний щомісячний випуск газети «Дзвін Севастополя», понад 1000 примірників якої розповсюджується через киоски Криму; проведення агітаційної виборчої кампанії до Верховної Ради України, в якій кандидат від «Просвіти» здобув 9 відсотків голосів виборців нафтреакційного в Україні Ленінського виборчого округу; організація та участі в усіх заходах, присвяченіх Дню Незалежності України; після співпраці і підтримка ВМС України; підготовка до друку збірників українських поетів, що живуть і творять у Севастополі; підготовка й оприлюднення через засоби масової інформації більш двадцяти заяв щодо бюджетних грантів сьогодення; організація і проведення вступних іспитів севастопольських абитуриєнтів до вузів Тернополя та Львова...

Цей список наших добріх справ, зроблених на громадських засадах, можна

продовжити. Всі вони стали можливими завдяки і моральній, і матеріальній підтримці нас патріотами України, зокрема зі Львівської та Івано-Франківської областей. Сьогодні Севастопольська «Просвіта» є організацією, з якою рахуються всі політичні сили міста, адміністрація.

Та горизонти роботи розширяються. Пояснюючи шовиністична пропаганда з Росії. На 100 тисяч українців у Севастополі ми ще не маємо ні свого дітсадка, ні школи, на державному рівні бракус розуміння необхідності забезпечення прав українців, а тому й немає допомоги. Та насилі та віри, що ми здобудемо своє, нам не позичати. Надіємося на підтримку свідомої української громадськості і просимо долучитися до нашої праці, по можливості фінансувати наші заходи, а найперше газету «Дзвін Севастополя».

Сподіваючись на допомогу, повідомляємо наші бібліотеки реквізити:

р/р 3141592 в Укросцбанку Севастополя. МФО 324195, код ОКПО 22288102.

При перерахуванні коштів бажано зробити позначку «Для «Дзвіну Севастополя».

Просимо долучатися до цієї благодійної справи підприємців, які є патріотами нашої держави і розуміють всю необхідність та важливість такої допомоги.

Микола Гук,
голова Севастопольського міського
товариства «Просвіта» ім. Тараса

I. Обґрунтування проблеми та її зміст

Державна цільова програма «Українська мова» (далі – Програма) розроблена з метою реалізації статей 10 та 11 Конституції України. Відповідно до Основного Закону українська мова є державною мовою України, засобом міжнародного спілкування в Україні.

Українська мова в Україні повинна виконувати важливу роль у забезпеченні консолідації, єдності і культурного розвитку українського народу, у співробітництві зі світовим товариством.

У зв'язку з утвердженням української державності з метою припинення зросійщення, яке ще продовжується, українській мові необхідно забезпечити підтримку і захист на загальнодержавному рівні, що стоне могутнім соціальним фактором консолідації нації, стимулом розвитку культурних, правових, економічних і політических відносин в Україні. Програма передбачає зміщення позицій української мови також за межами України, що сприятиме зростанню авторитету нашої держави на світовій арені.

Основною метою Програми є:

- духовне відродження й оновлення України;

- формування державної політики у сфері української мови;

- розвиток, підтримка та захист української мови як національної мови титульної нації і державної мови України;

- підвищення статусу української мови в сучасному українському і міжнародному освітньому просторі, в духовному і культурному збагаченні українського народу;

- розвиток, зміщення й утвердження позицій української мови як засобу міжнародного спілкування в Україні;

- розширення функцій української мови та розробка комплексних заходів для пропаганди української мови і культури в засобах масової інформації.

Зазначене основна мета втілюється Програмою в таких розділах:

- Українська мова як державна мова України. Державна політика у сфері української мови.

- Українська мова як національна мова титульної української нації – основа духовної і художньої культури.

- Поширення української мови у світі – основний засіб утвердження України як світової впливової держави.

Стаття 10 Конституції України проголошує:

1. Державною мовою в Україні є українська мова.

2. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

3. В Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України.

Для сучасної постколоніальної мової ситуації в Україні характерний розвиток процесів, які негативно впливають на стан української мови, що зазнала багатовікового гниблення і доведена майже до повного знищення:

- сфера функціонування української мови не набула відповідного рівня; мільйони людей не можуть повною мірою використовувати її в галузі управління, освіти, культури, інформатики, у війську, судочинстві і т. д.;

- незважаючи на державну самостійність України, і далі скорочується обсяг ділового кореспонденції українською мовою; зміна форм і методів управління в умовах переходу до ринкової економіки та у зв'язку зі статусом України як незалежної держави не забезпечена новими стандартами і правилами ділового кореспонденції, діловодства та архівної справи;

- катастрофично скорочується видання книг українською мовою, значно зменшилась їх тираж, технічна книга українською мовою є рідкістю, різко скоротився випуск серйозних наукових і художніх публікацій

ДЕРЖАВНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА «УКРАЇНСЬКА МОВА»

українською мовою; однією з причин такого стану є те, що державні та приватні видавництва перепрофілювались на кон'юнктурні видання;

- перекладна література не відповідає потребам сучасного українського суспільства;

- відсутня нормалізаційна робота: створення і поширення норм української літературної мови не відповідає потребам сучасного суспільства;

- не вирішено питання викладання української мови і літератури у вузах, не здійснюється перехід на викладання українською мовою в навчальних закладах центральних, південних та східних областей України та в столиці, існуюча навчально-методична література не відповідає сучасним вимогам; розбудова української вищої школи і українського війська досі здійснюється головним чином державною мовою Російської Федерації;

- відсутня налагоджена система пропаганди української мови в засобах масової інформації, в середній і вищій школі, у Збройних Силах України, в професійних сферах.

Ці та інші проблеми набули особливої гостроти, що може привести до соціального загострення у суспільстві. Така критична мовна ситуація вимагає прийняття на державному рівні термінових заходів, а саме – розробки і реалізації державної програми, яка повинна стати основою сучасної мової політики.

Українська мова – національне надбання українського суспільства, вона повинна охоронятися та підтримуватися державою. Мовна політика як одна із складових частин державної політики має бути спрямована на забезпечення оптимального функціонування української та інших мов в усіх сферах життя суспільства, їх подальшого розвитку та взаємодії. Українська мова, виконуючи інтеграційну функцію, є важливим чинником зміщення державності, забезпечення культурного та економічного розвитку нашої країни.

Українська мова як державна мова в Україні:

- має особливий політико-правовий статус на території України, користується спеціальною підтримкою і турботою суспільства та держави;

- виконує функцію міжнародального спілкування в державі;

- є мовою державного управління і використовується в офіційному, усному і письмовому спілкуванні, в діяльності законодавчих, виконавчих і судових органів, в освіті, науці і культурі, у війську і засобах масової інформації, економічній сфері.

Програма спрямована на створення становлення мової політики, здійснюваної насамперед шляхом правового регулювання, що передбачає створення законів і нормативних правових актів у мовній сфері, зокрема розробку і прийняття Закону про українську мову, складання довгострокових і короткострокових програм різних рівнів (державних, обласних, місцевих), нормування й удосконалення мової діяльності.

Державна політика України у мовній сфері базується на принципі рівності усіх мов незалежно від їх правового статусу, а також чисельності і характеру розселення носіїв мови. Застосування мов в Україні згідно ст. 10 Конституції України визначається окремим законом. Цим законом повинні бути створені умови для гармонійної взаємодії української мови з іншими мовами в Україні.

Україна – монодержавна держава,

українці становлять понад 70% усього населення, але те, що відбувається тепер у мовній сфері, негативно позначається на стані і шляхах розвитку української мови. Мовна культура в засобах масової інформації, в публічних виступах на різних рівнях, в художній літературі і журналістиці, в побуті не відповідає сучасним вимогам. Використання української мови в усіх сферах суспільного життя є значно меншим порівняно з відсотком українців в Україні, окрім високопосадові особи відверто інформують українську мову з високих трибун і у спілкуванні з підлеглими.

Вирішення цього комплексу завдань, порушених у Програмі, неможливе без опори на фундаментальні наукові дослідження. Через брак кадрів і фінансів не забезпечується необхідний обсяг і рівень науково-дослідної роботи в галузі української мови. В результаті не вистачає словників, довідників, науково-популярної літератури про українську мову і культуру, дуже мало публікується пам'яток української писемності і культури, творів української класичної літератури.

Українська мова є основою усної народної творчості, книговидання, театру, кіно, телебачення і радіо, естради. Осердям української національної художньої культури є українська література. Через літературу людина з дитячих років оволодіває нормами української мови. Класичні твори літератури формують моральні цінності, естетичний смак, внутрішню культуру, а також культуру мови.

Останнім часом спостерігаються небезпечні тенденції комерціалізації культури і літератури, внаслідок чого справжні художні цінності підмінюються масовою псевдокультурою, яка руйнує моральні основи суспільства, викриває літературні норми української мови.

У таких умовах надзвичайно важливо здійснити академічне видання творів класиків української літератури, що матиме загальнонаціональне значення. Такі видання сприятимуть збереженню і дослідженням багатьох творів української літератури мови.

Необхідні також загальнодоступні видання світової класики українською мовою. Повинен бути розроблений і здійснений проект масової народної бібліотеки класичних творів давньої української літератури та літописів.

Необхідно повернути художнє слово на радіо і телебачення, на естраду, проводити конкурси читців – майстрів художнього слова, театральні і концертні фестивалі української класики й української народної пісні.

Для реалізації пропонованої Програми необхідно використовувати не тільки традиційні поліграфічні, але й найновіші електронні засоби.

Реальна грамотність населення і культура мови в суспільстві вирішальним чином залежать від того, як поставлене вивчення української мови і літератури в загальноосвітніх закладах усіх типів та військових училищах. Стан викладання української мови в цілому по Україні є вкрай нездовільним. Випускники школ і навіть вузів не мають необхідних знань і навичок з орфографії, пунктуації, стилістики, усного мовлення, ділового спілкування і письма. Загальний рівень їхньої грамотності мовою культури в багатьох випадках низький, вони стали менше читати. Сьогоднішня незадовільна Україна утвіриться в своїй державності лише тоді, коли вступні екзамени у середні, вищі та військові заклади на всій території держави будуть складати-

ся державною мовою, вона ж стане мовою освіти. Якісне поліпшення навчання на базі використання нових програм, підручників нового покоління і нових навчальних технологій – один з пріоритетних напрямків Програми.

На розвиток і становлення української мови мають величезний вплив засоби масової інформації. В цій сфері функціонування української мови є особливо серйозні проблеми. Основні з них – різке зниження загальної мової культури, порушення граматичних і лексических норм, які забезпечують правильність, точність, образність і художню цінність писемної та усної мови. Багато газет і журналів, телебачення і радіо не мають міри у використанні жаргонних і вульгарних слів, русизмів, інших запозичень із західного світу.

Засоби масової інформації повинні бути зразком писемної та усної мови для слухачів і глядачів, але теперішній їх рівень веде до різкого зниження мовної і загальної культури людей, особливо молоді. Майже зники освітні передачі на телебаченні і радіо з проблем української мови.

Поширення української мови в інших країнах світу є вагомим чинником зміщення авторитету України на міжнародній арені, важливим напрямком міжнародної політики нашої держави. Отже, для цього потрібно створювати державні центри вивчення української мови за кордоном, проводити цілеспрямовану політику в галузі поширення української культури і мови за межами держави. Зусилля, спрямовані на підтримку функціонування української мови в інших країнах, розширення сфери її використання у світі сприятимуть розв'язанню багатьох проблем України, посиленню її політичного впливу, включеною іноземців у безпосередній контакт з українськими громадянами, ознайомленню з нашими духовними і культурними цінностями.

Вихід української мови в широкий світ відповідає корінним інтересам України, підтверджує ефективність її економічної, науково-технічної, культурної, дипломатичної діяльності, сприяє підвищенню престижу нашої держави.

Аналіз станову української мови свідчить, що тривожні негативні тенденції в її становленні та розвитку, про що йшлося вище, заслуговують найпильнішої уваги з боку держави і можуть бути подолані шляхом послідовної реалізації державних заходів, об'єднаних у є

Для реалізації цих завдань треба вирішити передусім таке:

- визначення основних принципів державної політики у сфері української мови, які забезпечують створення умов для її нормального функціонування і її розвитку як національної мови українського народу і державної мови держави, засобу міжнаціонального спілкування, для оптимальної взаємодії української мови як державної з мовами національних меншин, включаючи вивчення і творче використання досвіду інших країн у галузі мовної політики;
- створення нового і удосконалення діючого в Україні законодавства в мовній сфері;
- розробка правової системи, яка забезпечить ефективне функціонування і розвиток української мови, законодавчих актів, які б регулювали використання української мови в інформації, видавничій діяльності, засобах масової інформації, державних виконавчих органах усіх рівнів та Верховній Раді України, діловій кореспонденції, а також про відповіальність за порушення цих норм у друкованій продукції, інформації, засобах масової інформації, в кіно і на телебаченні, в рекламі, освіті;
- розробка заходів, які допоможуть при комплектуванні фондів наукових і технічних бібліотек літературою українською мовою і спеціалізованою літературою з української мови (словники, довідники і т. п.), а також заходів щодо упорядкування діяльності архівів і користування інформацією; створення системи документів, які обслуговуватимуть економічну діяльність суб'єктів ринку, адміністративне управління і громадське самоуправління;

- систематичне обстеження стану, функціонування української мови в різних сферах діяльності по всій території України.
- 2. Українська мова як національна мова українського народу, основа його художньої, духовної культури і науки.**
- 2.1. Наукові дослідження в галузі української мови і культури мови.**

Метою цього підрозділу Програми є відродження, становлення і розвиток сучасної української мови в усіх її функціональних різновидах; формування дбайливого ставлення до мовних традицій; виховання свідомого ставлення до мови як національно-культурної цінності; підвищення мовної культури суспільства.

Для досягнення цієї мети потрібно вирішити такі завдання:

- організація регулярних передач і публікацій про українську мову в засобах масової інформації;
- підготовка і видання масовими тиражами словників різного типу і призначення;
- розширення і поглиблення досліджень у галузі фонетики, лексики, термінології, словотворення;
- проведення нормативної роботи в галузі української мови; розробка теоретичних основ культури мови; створення довідників і навчальних посібників з мовної культури; проведення соціологічних і соціолінгвістичних досліджень мовних особливостей різних груп населення в усіх областях України;
- активізація вивчення мови художньої літератури як важливого компонента вітчизняної культури;
- підтримка досліджень у сфері історії української мови та її діалектів у світлі розвитку світової громадської думки, науки і освіти;
- видання пам'яток української писемності різних історичних періодів;
- видання науково-популярної літератури про українську мову;
- створення комплексних автоматизованих систем і банків даних з різних напрямків україністики;
- підготовка кадрів дослідників української мови в системі аспірантури і докторантурі.

2.2. Українська мова як основа художньої духовної культури українського

народу.

Основною метою цього підрозділу є максимально широке прилучення людей до цінностей художньої літератури українського народу, передусім класичної і фольклору;

- виховання художнього смаку і відчуття слова, підвищення рівня духовної культури суспільства.

Для досягнення цієї мети потрібно вирішити наступне:

- підтримка досліджень з української художньої літератури, фольклористики і духовної культури;
- підготовка і видання академічних зібрань творів класиків української літератури;
- застосування новітніх інформаційних технологій у сферу гуманітарної науки, формування банків і баз даних з вітчизняної культури, випуск компакт-дисків, передусім із записами творів української класичної літератури та творів заборонених свого часу комуністичним режимом авторів;
- масове видання кращих творів вітчизняної літератури, передусім класики;
- проведення творчих, наукових, навчальних та інших заходів, спрямованих на ширше прилучення людей до богатств української мови;
- підготовка кадрів дослідників української літератури в системі аспірантури і докторантурі.

2.3. Українська мова як предмет в системі середньої і вищої освіти.

У системі освіти українська мова займає особливе місце: в різних соціолінгвістичних умовах на всій території України вона повинна виступати як рідна мова українського етносу, як державна мова України, як мова міжнаціонального спілкування.

Основною метою підрозділу є створення сучасної наукової бази щодо змісту і методів навчання української мови, освоєння найновіших концепцій викладання інших мов.

Для досягнення цієї мети в системі освіти необхідно вирішити такі завдання:

- оцінка рівня викладання і володіння українською мовою в школах і вузах України;
- розробка програми пріоритетних наукових досліджень з методики викладання української мови в українських та неукраїнських школах і вузах;
- створення єдиної системи мовної освіти;
- створення навчальних програм і підручників нового покоління з української мови для різних категорій учнів і студентів усіх типів навчальних закладів;
- розробка державних освітніх стандартів з української мови;
- удосконалення системи навчання студентів у педуцилах і вузах України та перепідготовка викладачів української мови шкіл і вузів;
- посилення контролю за якістю викладання української мови;
- створення координаторського центру з підготовки і перепідготовки викладачів української мови на базі провідних університетів України;
- упровадження курсу української мови на природно-наукових факультетах університетів і в технічних вузах, розробка відповідних програм і навчальних посібників.

2.4. Українська мова в засобах масової інформації.

Основною метою цього підрозділу є діяльність, спрямована на дотримання норм сучасної української літературної мови в засобах масової інформації, регулювання стихійного процесу запозичень та нововведень у мові; підвищення з допомогою засобів масової інформації загальної мовної культури громадян, виховання в них поваги до української мови; поширення української мови з допомогою засобів масової інформації за кордоном.

Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

- підвищення рівня володіння

українською мовою журналістами, що працюють в засобах масової інформації та електронної преси; організація практичних конференцій, постійно діючих курсів, шкіл, семінарів, фестивалів, консультаційних служб;

- забезпечення працівників засобів масової інформації словниками, навчально-методичною і науково-популярною літературою, що відображає тенденції розвитку сучасної української мови; видання наукової літератури стосовно мови засобів масової інформації;
- відновлення системи постійних телевізійних радіопередач з актуальних проблем української мови;

- організація в засобах масової інформації широкого обговорення актуальних проблем сучасного стану української мови;
- створення «кодексу мовної поведінки» для працівників газет, журналів, телебачення, радіомовлення, інформаційних і рекламних агентств, що має етичні і естетичні норми мовної діяльності в засобах масової комунікації;
- створення науково-експертної ради з культури української мови при Державному комітеті телебачення і радіомовлення України.

III. Українська мова у світі

Поширення української мови у світі відповідає національним і державним інтересам України, підвищує ефективність економічної, науково-технічної, культурної, дипломатичної діяльності, сприяє зміцненню престижу нашої держави у світовому співтоваристві.

Програма державної підтримки вивчення української мови за межами України передбачає:

- координацію діяльності щодо поширення української мови і культури за кордоном;
- забезпечення цілеспрямованої політики щодо використання української мови поряд з іншими мовами в міжнародних організаціях (ООН, ЮНЕСКО, Рада Європи);
- надання інформації українською мовою про нашу державу громадянам інших країн;
- відкриття державних українських центрів науки і культури в інших державах, передусім тих, де є велика українська діаспора;
- розробку системи для вивчення поширення української мови у світі;
- розробку регіональних програм з української мови для української діаспори;
- опрацювання договірно-правової основи вивчення української мови в інших державах;
- здійснення узгодженої політики з іншими державами з метою формування єдиного освітнього простору;
- підтримку на державному рівні проведення спільніх конференцій, семінарів, присвячених викладанню української мови і культури в інших країнах; організацію шкільних і студентських олімпіад, конкурсів тощо;
- запровадження спеціальних квот і стипендій для навчання в українських вузах молоді з інших країн, включаючи військові училища;
- проведення міжкультурних досліджень, а також дослідень з української мови в зіставленні з іншими мовами;
- посилення ролі засобів масової інформації в поширенні української мови, організацію радіо-, кіно-, телевізійних курсів з української мови;
- розробку теорії навчальних комплексів з української мови для іноземців.

IV. Система програмних заходів

З метою реалізації Програми передбачається здійснити по трьох розділах Програми наступні заходи:

- перший розділ:
- державна мовна політика та її правове забезпечення;

– функціонування української мови як державної.

Другий розділ:

- наукові дослідження у сфері української мови й культури мовлення;
- українська мова як основа художньої і духовної культури українського народу;
- українська мова в системі середньої і вищої освіти;
- українська мова в засобах масової інформації;
- українська мова у війську та військових закладах.

Третій розділ:

- організація і проведення переатестації викладачів у системі середньої та вищої освіти, у військових училищах;
- підготовка і підвищення кваліфікації викладачів;
- українська мова для співвітчизників, що проживають за кордоном;
- українська мова як засіб ознайомлення іноземців з культурою, історією та традиціями України;
- поширення української мови за кордоном через засоби масової інформації.

V. Фінансове забезпечення Програми

Основним джерелом фінансування Програми є державний бюджет.

Розміри і джерела фінансування Програми визначаються щорічно при формуванні бюджету.

VI. Механізми реалізації Програми

Основними механізмами реалізації програмних заходів є:

- створення законодавчої та нормативної бази функціонування української мови та удосконалення її;
- бюджетне фінансування;
- співпраця з державними, громадськими організаціями, а також з підприємствами усіх форм власності;
- створення державного органу, який відповідає за мовну політику у державі.

VII. Соціально-економічна ефективність програми

Викладена в Програмі концепція державної підтримки української мови в Україні і поза її межами відповідає стратегічним інтересам Української держави.

Реалізація передбачених Програмою заходів сприятиме соціально-економічному і духовному відродженню України, зміцненню авторитету нашої держави у сучасному світі, розвиткові та поширенню української літератури і культури, утвердженням позицій України в науці, мистецтві, освіті, в торівлі, підприємництві, туризмі, в міжнародних і міжнаціональних інформаційних системах.

Подальший розвиток та оптимальне використання української мови в усіх сферах її функціонування приведе до відродження і зростання духовного багатства та економічного зміцнення молодої Української держави.

VIII. Керівництво реалізацією Програми і контроль за ходом її виконання

Форми і методи керівництва реалізацією Пр

У складний час прийшла «Просвіта» до свого чергового з'їзду. З одного боку -- це перший з'їзд, що відбувається в незалежній державі, Верховна Рада якої «від імені українського народу», як урочисто сказано в Преамбулі, нарешті прийняла Конституцію -- Основний Закон України. Та, з другого боку, хоч і записано у тій же частині Закону, що прийнятий він заради «забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя», заради «zmіцнення громадянської злагоди на землі України», права і свободи людини, а тим більше гідні умови її життя ще вельми далекі від іх реального забезпечення.

Звідси дуже проблематичною залишається і теза про громадянську злагоду на землі українській. І хіба наша «Просвіта» -- у першовитоках «Товариство української мови» -- не є тому промовистим прикладом? Замість очікуваного в ейфоричні часи «пісенної революції» зростання лав Товариства, поширення його впливу на громадсько-супільну думку -- ланцюгова реакція розщеплення на численні партії і партійки, різного роду громадські організації суто специфічних, галузевих меж охоплення. Дехто навіть гадає, що «Просвіті» пора вже остаточно розчинитись у цьому строкатому потоці громадських утворень.

Та все ж, приміром, у нас на Буковині вистачає людей, які не тільки вбачають можливим реалізувати своє громадянське покликання в «Просвіті», але й переконані у тому, що саме цьому Товариству належить відігравати консолідаційну роль у процесах духовного національно-державного відродження.

На небозводі української культури її зоря одна з найяскравіших. І не лише української, але й світової.

Серед великих акторів і співаків двадцятого століття поруч з іменами Шаляпіна, Карузо, Елеонори Дузе стоїть ім'я геніальної української співачки Соломії Амвросіївни Крушельницької, чиї самовідданість і самопосвята музі класичного співу і надзвичайне природне обдаровання вивели її у сузір'я найвидатніших голосів світу.

Захоплено вітали Крушельницьку під час гастролей Львів і Петербург, Варшава і Відень, Буенос-Айрес і Нью-Йорк. Італійський критик Маротт писав про нашу Соломію: «Всебічно обдарована й освмена, сповнена артистичного чуття і шляхетності, вона розмовляла і співала українською, російською, польською, німецькою, англійською, італійською іспанською мовами».

В усьому музичному світі кінця дев'ятнадцятого -- першої чверті двадцятого століття Соломія Крушельницька була символом досконалості і непревершенності. Її незрівнянної краси лірико-драматичне сопрано майже в три октави -- воистину унікальне явище в опер-

У переважній більшості це, як не парадоксально, -- вчителі, освітяни, ті люди, яким чи не найбільше заборгувала держава, та котрі так само, як і селяни, добре знають: без сівби не буде жнив. Тому, виходячи із своїх можливостей, прагнуть сіяти -- спокійно, без зайвої метушні працювати. Один із яскравіших тому прикладів у нас на Буковині -- колектив перших ентузіастів, хор «Гомін Буковини», до складу якого входять більше тридцяти учасників різного віку. Протягом цього ювілейного для нашої держави року він виступив, зокрема, на всіх прикордонних заставах області.

вже 1996 році.

Та все ж таки за цей час журнал здобув собі прихильників, порадувавши не тільки юних, але й старших читачів, розбурхавши в останніх щемкі спогади про далекі роки дитинства, коли в часи чужоземного панування «Українська ластівка» -- попередниця нашого видання -- була своєрідним букварем читанкою, за якою в українських родинах батьки вчили своїх дітей рідної мови. «Дуже я зворушена, -- писала до редакції похилого віку буковинка Олімпія Тарко, -- що ще дочекалася бачену книжечку під назвою «Ластівка», бо мій

«ЛАСТИВКА» з БУКОВИНИ

Крім того, він частий гість у селах і навчальних закладах краю. За внесок у розвиток просвітницького руху на Буковині його керівник, ветеран УПА, в'язень сталінських концтаборів Святослав Мельничук удостоєний обласної літературно-мистецької премії ім. С. Воробкевича.

Показове, думається, й інше. Внаслідок згаданих диференційних процесів обласне об'єднання «Просвіти» залишилося без свого друкованого органу. Створена при ньому газета «Час» «унезалежнилась» від Товариства. Тому правління з ініціативи відомого письменника, покійного Михайла Івасюка виступило з пропозицією відновити видання журналу для дітей та шкільної молоді. У часи боярсько-румунської окупації краю українці Буковини видавали, крім журналу «Самостійна думка», ще й «Українську ластівку», до редакування яких був причетний Олег Ольжич — один із визначніших учених-археологів дослідників далекого минулого нашого краю. Засновниками врешті відновленої «Ластівки» стали обласна «Просвіта» разом із обласним управлінням освіти та редакцією часопису.

Перший номер буковинської «Ластівки» з благословенням світлої пам'яті Олеся Гончара з'явився 1993 року. Наступного року часопис виправдав назву щоквартального, вийшовши чотирма окремими номерами. Однак наростаюча інфляція, сутужність із спонсоруванням, труднощі реалізації видання за умов безгрошів'я в селах, серед учительства спричинилися до того, що в 1995 році журнал вийшов уже двома спареними випусками і до того ж у цьому

ному мистецтві. Видатний італійський поет Д. Кардуччі писав, що там, де проходить Крушельницька, «квітнуть троянди співають слов'ї». І не один народ устами своїх поетів оспівав цю українську жінку. І щонайменше три з них -- український італійський та польський -- вважають її своєю національною співачкою.

УСІ ЖІ ЖІ

висловом Дмитра Глуховського «
пльйотинами октав».

Цар дихав, як здихаюча потвора,
А Соломії усмішка в ту мить
Була, як спис, промовиста й сувора.
Тієї пісні-мови не убиты!
Народилася співачка 23 вересня 1872

татко виписував мені «газетку» під такою назвою ще 1932--1933 роках».

Заохоченням до праці над подальшим виданням журналу були і схвальні відгуки із США, Канади. Бюлєтень «Відгукніться» Світової Координаційної Виховно-Освітньої Ради при СКУ писав про появу нашого часопису: «Бачимо бажання дати добрий матеріал для читання та виховання... Безумовно, заслуговує він на піддержку нашого вчительства із діаспори, як теж і внутрішньої України -- для скріплення єдиного нашого народу та соборності нової Держави...».

«Ваша «Ластівка», -- писав від ТУМ--
Чикаго Дмитро Грушецький, -- і під
нашою «стріхою» звела собі гніздечко.
Вона така мила, та вервичка віршиків,
думок, висловів, що «очолена» казкою
славної Софії Майданської, нашої знай-
омої скрипальки з виступів у Чикаго. А
на кінець вервички наш ніжний компо-
зитор і співак Павло Дворський.. І це все
буковинці! І з'явився найславніший бу-
ковинець -- наш незабутній, рідний,
улюблений творець краси.. -- Володи-
мир Івасюк!».

мир Івасюк!».

Та найбільшу моральну підтримку ми знаходимо в тому, що вже чимало шкіл міста і районів області виявляють бажання співпрацювати з журналом -- не тільки поширяють, а й використовують на уроках і в позакласній роботі. В результаті до журналу стали дописувати й самі учні. А ім постійна рубрика «Мала мистецька академія» (МамА) прагне бути доброю наставницею і порадником, зокрема тим, які шукають себе в літературно-художній та мистецькій творчості.

року в селі Білявинці Бучацького району на Тернопільщині. Навчалась у Львівській консерваторії, де й закінчила свій життєвий шлях професором (померла 16 листопада 1952 року). До Львова повернулася 1939 року після смерті чоловіка Чезаре Річчіоні, що був мером міста Віареджо в Італії, де довгий час проживала.

ного мистецтва визначив відомий італійський музикознавець Р. Картопасса: «На оперних сценах світу царювали чотири особи чоловічої статі -- Баттістіні, Карузо, Тіто Руфо, Шаляпін. І лише одна жінка спромоглася сягнути їх висот і стати врівень з ними. Нею була Соломія Крушельницька».

І у ці дні, коли почало відлік її безсмертя, варто згадати Соломію Амвросіївну Крушельницьку, видатну співачку, славетну дочку свого народу «незлим, тихим словом...»

Самобутності «Ластівці» надають іменні рубрики, у яких виступають науковці, вчителі, мистецтвознавці, письменники: «Я люблю мою Русь-Україну» Ю. Федъковича, «Мово рідна, слово рідне» С. Воробкевича, «Візьми з собою пісню» В. Івасюка, «Захочеш і будеш» О. Ольжича. Останній випуск журналу за 1995 рік значною мірою присвячений двом заповітам української літератури, що їх залишили нам усім Т. Шевченко та І. Франко. Серед Франкових публікацій особливо актуально ззвучить своїм закликом до наполегливої праці без «пустомельства» його «Лист до галицько-української молоді», якому виповнилося 90 лт.

Такі в загальних рисах підсумки і плани редакції «Ластівки». От тільки чи втримається вона на буковинських горизонтах, хоч не гріх їй було б полинути в загальноукраїнські та й заокеанські. Адже в отому нестримному потокові різношерстної російськомовної літератури ледве чи й проглядають на прилавках і потужніші українські видання. Не знати, чи хто питає належні у незалежній державі податки з тієї «літератури». А от з «Ластівки» питаютъ про прибутковий податок. Який, питаетесь, при трьохтисячному тиражеві? Адже без спонсорської підтримки неможливо видати наступні номери журналу. Часом себе питаєш: а може, це заведено спеціально для того, щоб вибити рештки ентузіазму в диваків, які все ще намагаються працювати задля рідного слова -- основи нашої культури, духовності, державності? Подібне приходить на думку, коли слухаєш трансляцію із засідань Верховної Ради, тієї самої, де було ухвалено 10-у статтю Конституції: «Держава забезпечує всебічний розвиток й функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України». Але хіба зала Верховної Ради занесена десь у винятки до цього пункту, що так багато народних депутатів ігнорують державну мову? Проте навіщо винятки, коли у тій же Конституції стаття 103 вимагає знання державної мови від Президента, а стаття 76 дає право й не думати про неї депутатам і тим, хто збирається ними стати, проживши на Україні всього 5 років, ледве досягнувши 21-річного віку.

Ото ж і питаетесь, про яку мову більше турбувалися наші депутати, приймаючи Конституцію. Про державну чи про ту з «мов міжнародного спілкування», якою вони не збираються поступатись.

*Віктор КОСЯЧЕНКО,
заслужена Буковинської «Просвіти»*

22–24 жовтня на Луганщині, в місті Сіверськодонецьку, відбулась регіональна науково-практична конференція «Методологічні і практичні проблеми гуманітарної освіти та виховання в національній системі освіти». Ініціатор заходу — проректор Сіверськодонецького технологічного інституту Йосип Стенцель. Слід сказати, що Й. Стенцель доклав чимало зусиль, аби конференція пройшла на демократичних засадах.

Конференція відбулася і, що найважливіше, ухвалила рішення, спрямовані на радикальну перебудову системи освіти. Важливо лише, щоб Міністерство освіти було зацікавлене в цьому. З виступу заступника управління навчально-гуманітарної освіти Т. Луханіної стало зрозуміло, що цьому заважають реформи в самій державі. Наводжу думки з виступу шанованої Тетяни Петрівни. Причина низького рівня освіти — зниження рівня життя. У студентів з'являється апатія. Розуміння державної ідеї заважають політичні попереді. Зрозуміло, при небажанні щось робити причина завжди знайдеться.

Справді об'єктивну характеристику стану справ у царині освіти дали співдоповідачі Ольга Крижич — кореспондент газети «Евріка» м. Сіверськодонецька, Катерина Крижна

НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТА — ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ПОСТУПУ

— викладач Сіверськодонецької с/ш № 14 та Олександр Чешков — завідувач аналітичного відділу Конгресу українських націоналістів.

Дуже відрядно, що О. Чешков зумів поставити, так би мовити, все «з голови на ноги». Головна думка виступаючого: держава повинна наголосити на тому, що освіта є стратегічним пріоритетом суспільного розвитку. На сьогодні ж це далеке від істини, а окремі положення Закону про освіту відіграють роль, абсолютно протилежну тій, яка ім призначається. Серед них: підпорядкування установ освіти місцевим органам влади; закріплення за адміністрацією навчальних закладів прав на формування навчальних планів; надання прав на переведення шкіл у статус гімназій, коледжів, ліцеїв тощо при збереженні того що ж викладацького складу, форм та методів навчання, що усіх випадках має суттєвий характер; фактично узаконене існування приватних навчальних закладів на базі державних тощо.

До того ж, за педагогічними колективами закладів освіти, учнівськими колективами, громадськістю, державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування має бути забезпечено право на дорадчий голос в управлінні освітою, а також право на ініціативи, спрямовані на вдосконален-

ня навчально-виховного процесу. Не можна не погодитись із думкою О. Чешкова і на підтвердження цього наведу кілька думок із свого виступу.

Так, давно настало потреба радикального реформування системи освіти, зокрема її гуманітаризації, але тільки на засадах української національної школи. Адже не є таємницею, що стара тоталітарна система ще досі має великий вплив на суспільство і, що найнебезпечніше, — на підростаюче покоління українських громадян. Дуже шкода, що за 5 років незалежності держави ні державні відомства, ні педагогічна наука не спромоглися виробити цілісної концепції національної освіти та виховання. Боляче констатувати, що останнім часом її намагаються замінити концепцією виховання громадянина Європи, світу, Всеєвропи... При цьому забувають, що для українця Європа починається з України. Може, це тому, що державні чиновники — керманичі освітніх реформ — самі нехтуєть і Україною, і її культурою, і її мовою. Переконливий доказ цього: низка «круглих столів», які провело ВУТ «Просвіта» у міністерствах і відомствах щодо виконання 10-ї статті Конституції України. Дивно, але факт, що першим пунктом рішення була вимога Товариства: державним службовцям на робочих місцях

послуговуватись державною мовою. А оськільки нехтування Основного Закону держави — явище масове, конференція прийняла рішення: «...На керівні посади навчальних закладів назначати спеціалістів, котрі володіють українською мовою, враховувати це при атестації працівників системи освіти. Вчитель не може претендувати на вищу категорію без знання української мови».

До речі, і національна концепція навчання та виховання — річ не така вже й складна. Варто лише при виробленні основних положень бути патріотом України. Можемо взяти за приклад будь-яку державу і побачимо, що всі вони (концепції) ґрунтуються на національних засадах.

Безумовно, конференція стала визначним кроком у становленні української педагогічної думки. Адже під час її роботи було розглянуто науково-методичні та правові основи гуманізації і гуманітаризації освіти, проблеми реалізації основних положень концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, соціально-педагогічні і психологічні проблеми реформування національної системи освіти, соціальну роль вчителя у реформуванні освіти в Україні.

Валентина ПАВИЦЬКА

Чернігівські просвітянки

ЧАРІВНА ПІСНЯ ДУШУ ОКРИЛЯ

«Виплекана на національному ґрунті, пісня Віталія Лазаренка щира і мило-звукуча. Митець, на мій погляд, дуже вимогливо ставиться і до поетичного слова. Можливо, саме тому з ним охоче співпрацювати такі відомі поети, як Микола Карпенко, Данило Кононенко, Анатолій Кичинський, Ліля Буджсурова, Галина Хмільовська.

Нехай же ось ця перша збірочка талановитого поета і композитора стане ще одним оберегом українського слова і пісні в Криму! — так відгукнувся відомий співак, народний артист України, лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка Василь Зінкевич на вихід у світ збірки пісень Віталія Лазаренка. А назув цій збірці дала пісня «Вік Україну люби», написана спільно з поетом Данилом Кононенком. Вітаємо авторів із виходом збірки, а читачам пропонуємо ознайомитися із словами і мелодією цієї пісні.

Помірно

Вік Україну люби

См
Сонце голубить ка-ли- ну,
вітер ко-ли-ше ду-би.
Си-ну мій, рідна ди-ти- но!
Вік Украї-і - ну лю-би!
мо-вусво-ю со-лов'-і - ну-
мами-ну пісню-розмай,
си-ну мій, рідна ди-ти- но,
не за- бу-вай!

Музика Віталія Лазаренка
Вірші Данила Кононенка

Сонце голубить калину,
Вітер колише дуби.
Сину мій, рідна дитино!
Вік Україну люби!

Припіс: Мову свою солов'їну --
Мамину пісню -- розмай,
Сину мій, рідна дитино,
Не забуй!

Далеч шумку тополину,
Степу дзвінкі голоси,
Сину мій, рідну Вкраїну
Вік біля серця носи!

Припіс.

В грізну тривожну годину
В дзвони на сполох дзвони!
Сину мій, рідну Вкраїну
Від ворогів борони!

Припіс.

НАША ДУША

Згадуються семирічні давності установчі збори міськрайонного Товариства «Просвіта» в Лубнах, що на Полтавщині. Воно було першим післі Всеукраїнського Товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка.

Тоді прийшли з Лубенського міському КПУ з міськради поважні чиновники, щоб виступити з партійними порадами, як краще Товариству працювати, аби не посіяти серед лубенців націоналістичних настроїв.

Пізніше скільки членам Ради Товариства довелося походити у високі партійні і державні органи міста, де чиновники-комуністи не шанували рідну мову, а виступали з промовами російською мовою в селах району. Почалося справжня війна за рідну мову, бо місто Лубни геть усе було зруїфіковане. Нас не допускали в кабінети перших та других секретарів, обмовлюючи їхньою зайнятістю, нас не хотіли слухати у відділах освіти району та міста, а ми ходили, добивалися, щоб помінити таблиці з російськими назвами на українські в магазинах, лікарнях, у бібліотеках, будинках культури. Нас називали націоналістами, бандерівцями...

Трохи полегшало, коли при міськрайонкому була створена комісія по забезпеченню виконання Закону України «Про мови в Україні». Її очолив принциповим заступником голови Лубенського міськрайонку А. Коренев.

Довелося багатьом високим посадовим особам чвертіти, коли їх викликали на засідання Комісії і вимагали, щоб Закон, принятий Верховною Радою, виконувався. Однак за сім років він не виконаний.

І сьогодні, починаючи з Верховної Ради,

декотрі депутати не знають, що вони — посланці народу України у найвищий законодавчий орган, мусить володіти державною мовою. Даремно їх вважають громадянами України. Нам здається, що Кабінет Міністрів, котрий мусить бути на сторожі «Закону про мови», надзвичайно м'який у своїх діях, дозволяє міністрим, директорам, службовцям нехтувати ним...

Комісія при міськрайонкому має вимогати від керівників заводів, установ, відділів культури, та органів адміністративного впливу аж до звільнення від роботи як таких, що не виконують законів України.

Нам не завадило б узяти за приклад недалеких сусідів-латвійців, де Закон про мову дуже зрозумілі і конкретні: не знаєш латвійської мови — не можеш бути громадянином Латвії. Десята стаття нашої Конституції дає змогу тепер нам, просвітянам, успішніше домагатися виконання Закону «Про мови в Україні». Образно кажучи, маємо право тепер сліпити:

— Ти громадянин України? Коли громадянин, то шануй Конституцію нашої Держави!

Лубенське міськрайонне Товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка добивається, щоб на Україні діяло одне гасло: «Україна — наша Вічізна, в ній живе один народ — український, що шанує одну державну мову — українську!»

Петро Мостовий,
голова Лубенської міськрайонної
організації «Просвіта»

УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ І РОСІЯН, ЯКІ ЖИВУТЬ В УКРАЇНІ

ЗАКІНЧЕННЯ, ПОЧ. Ч. 6, 7, 8, 9--10

УРОК СЬОМІЙ. ПОБУДОВА ДЕРЖАВИ І НАШЕ ЖИТТЯ

Держава -- це аналогія сім'ї, де батько і мати є гарантами її існування. Батько і мати виступають у ролі влади й управлінців, що забезпечують злагоду шляхом виховання членів сім'ї на моральних і естетичних цінностях нації, злагодженню працю членів сім'ї, охорону дому і майна від нечесних людей і сусідів, що зазіхають на добро і благополуччя сім'ї. Коли ж у сім'ї появляються пияки, марнотратники, нероби (фактично, зрадники ідеалів сім'ї), сім'я губить орієнтири, настас біда. Тут ніхто не витрас, навіть зрадники. Люди без чести никому не потрібні, вони подібні до собак, які кусають своїх господарів. Тому про таких у народі кажуть: «Все одно здохне під тином, як собака, не залишивши добро пам'яті навіть своїм дітям».

Держава -- величезна сім'я, що складається з великої кількості сімей зі своїм життям. Щоб у державі був лад, цілеспрямована робота всього суспільства, забезпечувався захист інтересів народу, функції батька і матері в ній виконує державна влада. А щоби в державній владі було менше зрадників інтересів народу, прорахунків в управлінні, щоби діяв взаємний контроль за виконанням наказів народу, народи історично дійшли висновку, що державна влада повинна складатись із трьох гілок: законодавчої -- у вигляді обраного народом парламенту, виконавчої -- в особі Президента, що обирається всіма громадянами держави, і уряду, що формується Президентом; судової, що також створюється демократичним шляхом. Усі гілки влади -- незалежні, але державний віз усім повинні тягнути в одну сторону, а не як лебідь, рак і щука у відомій байці. А тому всі без винятку повинні бути підпорядковані ОСНОВНОМУ ЗАКОНОВІ -- КОНСТИТУЦІЇ. Не кріслові, не посаді, не телефонному праву, як було в СРСР. Думаю, зрозуміло, чому комуністи і соціалісти у Верховній Раді України не хотіли цивілізованої Конституції, хочуть жити за телефонним правом.

Закон і люди, що його виконують, є орієнтиром на шляху до добробуту і злагоди для всіх громадян держави. Якщо народ не пильний, то при владі можуть появитися зрадники, недбалі, мафіозі і просто пройдисвіти, які використовують владу в своїх чужих інтересах. Наступає біда для держави, для кожної сім'ї, починається кровопроліття, появляються труни, каліки, злідні, біженці. Згадайте недавнє, як у кожній сім'ї хвилювалися, щоби син не потрапив до Афганістану. Подивіться на Чечню -- правителям імперії не сподобалось, що Дудаєв не скорився. Для чеченців і простого росіяніна вони сіють смерть і визискають гроші на ведення війни; що ім плач матерів за загиблими синами, горе жінок і дітей, сиріт з обох сторін? Для того, щоби захиститися від тієї біди, в демократичних країнах існує «четверта влада» -- вільна преса, яка правдиво висвітлює життя держави. Там, де преса

в «наморднику», для народу лихо.

Для нас, українців, усвідомити це дуже важливо тому, що нас протягом десятиліть привчали до диктатури пролетаріату -- «влади робітників і селян». Фактично ж при владі був ЦК КПРС, а не рядові комуністи, робітники і селяни. Ми за рознарядкою обирали ради з токарів, слюсарів, долярів, ланкових, голів колгоспів і партелітів. Вдумаймося, хіба у Верховній Раді чи інших радах займаються доїнням корів чи сплюсарною справою? Парламенти займаються управлінням, розробкою законів, правил поведінки всіх у державі. А оскільки вони немали відповідної освіти, то, як манекени, за командою піднімали руки. Та й верхівці КПРС освічені люди були не потрібні -- боялися спротиву, їх нищили.

Через відсутність відповідальності перед виборцями (нас привчали боятися керівництва, яке ми «обирали») не було роботи для накопичення багатства, а відбувався розпродаж природних ресурсів або вони просто марнувалися. Хто і коли звітував перед народом чи виборцями за продаж народного добра? Де ці гроши, трильйони доларів за продані?

Згадайте, щоби створити ілюзію великої роботи задля досягнення «світлого майбутнього», шукали ворогів у себе і по всьому світу. Скільки навиробляли літаків, танків, отруйних речовин іншого брухту! Тепер тратимо гроши на їх знезаражування, на гасіння чернівецької, комсомольської, чорнобильської хвороб, що спалахнули сьогодні як наслідок такої «діяльності». А скільки нудьгус без діла військових пілотів, -- готовували їх більше, ніж усі країни світу. А підготовка одного пілота обходитьсь в такі кошти, за які можна утримувати підінститут із 2 тисячами студентів.

Приклад протилежний. Переможена, зруйнована, Німеччина. Розумний народ цієї країни в 1949 році обрав канцлером 72-річного доктора Аденауера (там парламентарій має 2-3 вищі освіти, там ціниться розум, а не обіцянки-цизянки, з якими виступає кандидат у депутатів, і кожний, хто йде в парламент, думає, щоби після терміну перебування там йому не плювали виборці услід, а залишились шанованою людиною). Аденауер із помічниками за 15 років вивели Німеччину за добробутом громадян у першу п'ятиріку державі світу.

Ний, маючи незалежну Україну, яку нам Бог послав без крові (напевне, за ті жертви і страждання, що їх понесли українці протягом століть), свою байдужістю до державотворення, яку нам прищеплювали, ми перетворили парламент і ради інших рівнів у притулок для підвищення кваліфікації. Самі дозволяємо своїм голосом на виборах користуватися результатами своєї праці корумпованім елементам і шахрайам, що видно по роботі депутатів, які спокійно споглядають, як нас обкрадають. Тільки одним реччям: «Крім тих, за яких відповідно до единого тарифу стягується збиток» у декреті «Про акційний збір» у

1993 році з нашої кишенні викрадено понад трильйон карбованців і поставлено на грань банкрутства лікero-горілчану, тютюнову, кондитерську промисловості. За ці гроши тоді можна було купити 20 млн. тонн нафти, щоби працювали транспорт і заводи. Ось чим обертається некомпетентність або нечесність депутата парламенту, якого ми обрали.

Якщо хочемо цивілізовано жити і добре нащадкам, ми повинні озброїтись загальнонаціональною стратегією розвитку України-держави. Ніхто за нас цього не зробить. Також маємо чітко сказати росіянам, грекам, євреям, полякам та іншим, що якщо хочуть дружно жити на загальних умовах із українцями на українській землі, то вони повинні разом будувати незалежну демократичну Україну -- наш спільній дім. Тим, хто тягне в СНД, а фактично в Російську імперію, що знищила 30 млн. українців, ми також повинні чітко сказати, що сьогодні Україна -- не СРСР за колючим дротом, не колгосп, із якого безпаспортний колгоспник не міг вийти в сусіднє місто, і якщо комусь Україна та її громадяни не подобаються, то, будьте добре, ідьте в свої історичні батьківщини з миром. А для заражених російським імперським шовінізмом слід нагадати історію 50-літньої давності і сьогодення. Весь військовий кулак СРСР, підступництво і зрада холуїв не могли протягом понад 10 років подолати 10-15 тисяч вояків УПА, що боролися за незалежність України. Чечня, менша од Полтавської області, провчає імперіалістів, які зазіхають на свободу чеченського народу. Сьогодні в Україні не менше мільйона патріотів, які захищатимуть незалежність зі зброя в руках, а коли настане важкий час для Батьківщини, то їх стане вп'ятеро більше. То вже буде не Чечня, а щось страшніше. Політологи прогнозують: якщо виникне війна, то до 2000 року в Україні залишиться 9 млн. чоловік, а в Росії -- 36 млн. чоловік. Я ж думаю, що громадянин України це розуміє, розуміють це і перші особи держави. Президент Л. Кучма та Прем'єр-Міністр П. Лазаренко, які обрали народом демократичним шляхом, яких Європа і Америка зустрічають як рівних, не здатні бути будь-чимі власніми, як це було в минулому, коли українське керівництво було на рівні ганчірок перед дверима.

Усі ми із посткомуністичного суспільства: і патріоти України, і ті, що ще не позбулися меншовартості, і ті, що заражені шовінізмом, тож повинні усвідомити, що кожна нація хоче мати свою державу. Це природне бажання, як бажання кожного мати свій власний дім, і ніхто цьому не повинен заважати.

Свейський народ через 2 тисячі років відвоював свою державу. І сьогодні кожен єврей знає, що він не безбатьченко, що в нього є історична батьківщина, яка його зігріє і захистить у тяжкий для нього час. Держава Ізраїль -- це держави, побудовані на національній ідеї. Тобто Ізраїль -- це держава євреїв, Італія -- це держава італійців, а не росіян, не українців, не євреїв, не німців.. Так і демократична Україна -- це держава українців, і повинна вона розбудовуватися на засадах української національної ідеї, яка є за своєю суттю антидесю знищенню українського народу. Вона несе в собі національне відродження великого, ніщеного віками народу, а також розвиток незалежної України в економічному, науково-технічному, соціальному і політичному відношенні до рівня цивілізованих країн світу. Причому цей різномірний розвиток України повинен консолідувати всіх на базі історичної пам'яті, яку в нас старалися стерти, національної школи, української мови, без якої неможливий розвиток національної культури, громадської думки, етичних і культурних особливостей, звичаїв і традицій народу. Україна, як висловився Міністр освіти М. Зугоровський, зобов'язана повернути собі славу найосвіченнішої.

У центрі української національної ідеї повинна відтворюватися свободна,

національно свідома, високопрофесійна і морально здорована людина, що з гідністю ставиться до інших націй, чесно і творчо працює на себе і на добробут своєї держави України. Думаю, що кожний батько і дідів писалися б, якби діти й онуки несли в собі кращі здобутки нашого давнього українського народу. І дуже прикро чути з Москви і від росіян, які живуть в Україні, що стреміння любити свою незалежну Україну і виховуватися на українській національній ідеї -- це щось погане, націоналізм, бандерівщина. А коли росіяни люблять Росію, то це трактується патріотизмом, не націоналізмом? Знову наведу думку письменника Ізраїля Клейнера, що відчув на собі і гоніння, і геноцид, а, значить, набрався розуму. Цей письменник трактує: «Націоналізм, що позбавлений шовінізму, расизму, національної винятковості, є іншою іншою, як патріотизм, природний стан для кожної нормальної людини».

Українська національна ідея -- це напрямок, який повинен згуртувати нашу націю й усіх громадян України на створення правової, демократичної України, де б кожний громадянин жив вільно і в достатку, незалежно від національної принадлежності. Іншого шляху немає, і підтвердженням цього є сусідня Польща. Скажіть матері-польщі піти під Москву чи іншу державу -- вона вам очі видряпає. Бо добре знає, що тільки незалежна Польща пригрне її дітей, що тільки в незалежній Польщі її діти не будуть гарматним м'ясом у війнах за чужі імперські інтереси. Навіть колишній комуніст -- Президент Квасицький бачить добробут польського народу в приєднанні до цивілізованої Європи й НАТО, країн, які розвивають дійсно рівноправні міждержавні відносини на засадах Гельсінських угод і принципах ООН. І будують такий європейський дім, де у кожній нації є своя незалежна держава, мова, звичаї, співпрацюють в усіх галузях, не обдурюючи одне одного, і ходять, іздять одне до одного відповідно із законами, які добрі сусіди. Підписав ці угоди і Брежнєв. Але коли з'явились люди, які в СРСР поширювали ідеї Гельсінкі, їх почали судити, кидати в тюреми, психлікарі, відправляти на заслання. Комуністична верхівка ховала ідеї Гельсінкі від народу

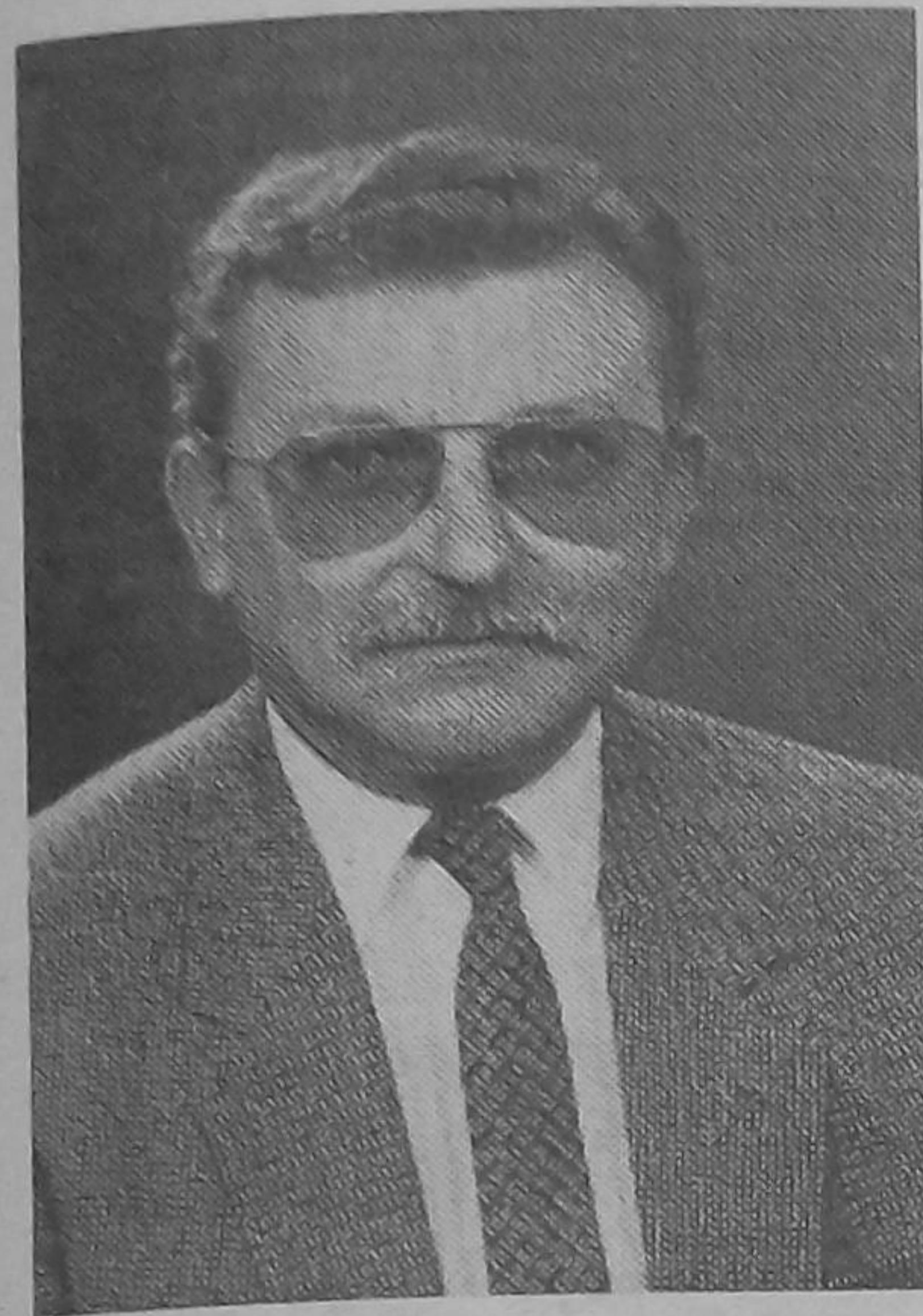
У сімдесяти роках майже всі члени Української Гельсінської Групи були засуджені більше як на 550 років ув'язнення (М. Руденко, Л. Лук'яненко, Михайло і Богдан Горін, В. Чорновіл, З. Красівський, О. Шевченко й інші). З цієї Групи вийшли організатори трьох партій: Народного Руху України, Української Республіканської партії, Демократичної партії України. Вони дуже багато зробили для проголошення нашої незалежності. Тому цим партіям слід довіряти їх усіляко іх підтримувати. Вони не зрадять. Це підтверджує життя, іхня діяльність. Тож давайте гуртом будувати дійсно правову державу Україну, підтвердимо, що ми також розумні, як наші предки украйні -- учени громадяні прабатьківщини Троїни.

І росіяни, які живуть в Україні, повинні зрозуміти, що, будуючи разом з українцями Україну, вони прискорюють перетворення імперської Росії на цивілізовану державу, де б і росіяни жили по-людськи. А всі разом ми повинні, якщо хочемо добра собі і своїм дітям, не тільки чесно працювати для нашого добробуту, але й дуже присліпливо вибирати наших депутатів, контролювати відповідальну роботу виборчих комісій, щоби державну владу поповнювали чесні, висококваліфіковані люди, яких є дуже багато серед 52-мільйонного народу України.

І хай допоможе нам Бог!

Юрій ЖУК,
професор, м. Полтава

ГОНОРАР ЗА ПУБЛІКАЦІЙ АВТОР
ПЕРЕДАЄ У ФОНД ГАЗЕТИ

Кор. Пане Посол, ви перебуваєте в Україні два роки. І, звичайно, стали трішки киянином, і можете оцінити життя наше не лише в економічних параметрах. Чи задовільняє Вас культурне життя столиці?

Д. Відмарович: Я радий, що повинен ворити про культурне, а не соціальне буття Києва. Протягом мого тут перебування я хотів якомога ширше ознайомитися з супертурним життям столиці. Та те, що я пізнаю, — це лише невеличка його частина. Бы говорю про те, що мене цікавить, і ті заходи, куди мене запрошували. Я театрал. Мене дуже захопив український театр, я постійний відвідувач Національної опери і хочу зауважити, що рівень оперних та балетних вистав європейський! І щомене дивує особливо, то це те, що, незважаючи на економічні обставини, цей театр здійснив кілька прекрасних прем'єр, — зокрема опера «Анна Ярославна, королева Франції» та балет «Фрески Софії Київської». Високого рівня є театр Івана Франка, російська драма імені Лесі Українки. Також захоплює мене і театр оперети. Талановито працюють режисери і актори, незважаючи на економічні труднощі.

Якщо говорити про літературне життя, то Справа в тому, що я теж письменник і знаю, як нам важко в Хорватії в цьому перехідному періоді жити. В добу комунізму ми мали гроші, але не було волі. Тепер маємо волю, але не маємо грошей, які давала держава. І це спричинило видавничому кризу. А найстрашніше, — коли письменники працюють в стіл, не сподіваючись ні на книгу, ні на гонорар. І це, врешті, відбивається на духовності кожного народу.

Я бачу на сторінках «Літературної України» — а це для мене важливе джерело, — як автори шукають видавця, і хоч видавництва українські в скруті, книги виходять. А серед них ті, які мають фундаментальні, базові значення, як, наприклад, «Історія української літератури XX століття», чотирьохтомник про українську літературу у світовому контексті, нові видання Т. Шевченка і про Шевченка, нова книга І. Драча...

Існують літературні журнали, хоч проблеми їхні нікуди не поділися. Я передплачую часописи «Слово і час», «Слов'янське віче», журнал іноземної літератури «Всесвіт». Мені подобається й те, що українське телебачення теж не забуває про літературу і про письменників. Я говорю про літературу, що виходить українською мовою. Літературу, що друкується російською, не дуже добре знаю.

А газети, так само, як і в нас у Хорватії, різні за своїм спрямуванням. Добре, що є рубрики, присвячені культурі, наприклад, у «Голосі України» та «Вечірньому Києву».

А ще мене дуже цікавить образотворче мистецтво. Мені здається, що у Києві не бракує гарних виставок — як колективних, так

Сьогодні ми репрезентуємо нову рубрику «Візитна картка». ЇЇ життя розпочинає на сторінках «СП» розмова Любові Голоті з Послом Хорватії в Україні Дуро Відмаровичем. Як ви самі переконаетесь, Пан Посол людина неординарна: слідкує за українським літературним процесом і вважає, що Ліна Костенко та Микола Вінграновський достойні Нобелівської премії, щитує Леніна, роздумуючи про націоналізм, і є членом «Хорватської Матії», зорієнтованої на національну ідеологію; пише документальний поетичний «Київський щоденник» і перекладає на хорватську «Собор» О. Гончара. Отож, знайомтеся, —

— від авангардистських до класичних.

Українські художники шукають свого шляху — і авангард, і поставангард, — і це дуже цікава ситуація. На жаль, я мало знайомий із сучасною архітектурою, дизайном, але думаю, що інтелектуальне наповнення для їх розвитку є...

ДУРО ВІДМАРОВИЧ, ПОСОЛ ХОРВАТІЇ В КІЄВІ: «КОХАЙ СВОЕ, А ЧУЖЕ ШАНУЙ»

організаціями, існує великий простір для співпраці, і було б добре, аби ми змогли організувати зустріч наших керівників. Я сам член «Матії Хорватської» і міг би сприяти цьому.

Кор. Ми з відчіністю приймемо цю допомогу, а зараз хочу запитати ось про що: часто такі організації, як наші, звинувачують в націоналізмі. А тим часом національна ідеологія — це єдиний вихід у нашій ситуації, адже і українська, і хорватська людність не мали можливості жити повноцінним національним життям...

Д. Відмарович: Моя проблема в Україні — дуже деликатне питання. Щоб відповісти на нього в повному обсязі, треба би провести великий симпозіум... Бо це питання має не лише історичне, але й політичне коріння. Ми знаємо, що мова є умовою самоідентифікації народу. Але історія для України створила специфічні умови. Вони в тому, що частина українців, і серед них навіть частина інтелігенції, розмовляє російською і вважає це нормою. І ця проблема поставлена перед державою дуже серйозно: як зробити українську мову державною — Конституція України це вирішила і я не маю що додати.

Але я можу сказати про свої відчуття щодо цього факту. По-перше, Україна повинна позбутися проблеми двомовності. Ми, соціологи, знаємо, що через мову іде процес асиміляції. Конкретно в Україні це відбувалося через русифікацію. І виник той феномен, що частина українців, вважаючи російську мову своєю рідною, не вважає себе росіянами. Вони називають себе українцями і це проблема для науковців дуже цікава. Я слідкую за тим, як це вирішиться в Україні.

Друге. Як досягти того, аби українська мова стала державною на всій території України? Я знаю, що письменники справляються зі своєю частиною завдання. Але вони повинні мати підтримку. Бо мова повинна утвердитися в усіх точках наук, в науково-дослідницькій, фаховій літературі, стати основою життєдіяльності культури.

Третє. Чи моя проблема не порушить національну гармонію як досягтиї, вирішуючи мовне питання? Більшовицький режим через мову робив денационалізацію України.

Це схоже на хорватські проблеми, бо ми теж маємо велику проблему — проблему суржика. У нас в Хорватії суржик звався сербсько-хорватською мовою.

Ми повинні визволитися від психополічного тиску цього суржика, так само як і тут, в Україні. У нас цей шлях важкий, ніж у вас, бо в нас значно більші комплекси, — менша різниця між двома мовами.

Кор. Сьогодні ви ліст «Слово просвіти», видання Всеукраїнського товариства «Просвіта», масової громадської організації, що існує майже 130 років. Чи існує подібна організація в Хорватії?

Д. Відмарович: Така організація у Хор-

ватії існує і називається «Матіца Хорватська». Її завдання — просвітительство народу, збереження традицій, підвищення рівня освіти народу. Ця організація була заборонена як націоналістична в 1971 році, а відновлення в 1990 році. Вона веде велику видавничу діяльність і має свої представництва всюди в Хорватії та в хорватській діаспорі. Кожне з цих представництв працює як самостійна організація, яка веде культурно-просвітницьку роботу за цільовими програмами. «Матіца Хорватська» має свої два часописи і дуже гарну літературну газету. На сьогодні це найзначніша наша організація, яку підтримує держава, яка є оберегом всього крашого, народного. Мені здається, що існує подібність між нашими

перебування в Києві благодатним для вашої музи?

Д. Відмарович: Дякую за це запитання. Я маю бути скромним і скажу вам, як українці, що Україна на сьогоднішній день має найсильнішу в Європі поезію. Це феномен часу. Я переконаний, що коли б Микола Вінграновський, Ліна Костенко, Іван Драч були б перекладені на іноземні мови, то удостоїлися б Нобелівської премії. А якщо навіть не отримають цієї премії, то всеодно увійдуть у світову класику. Треба активніше, наполегливіше пропагувати вашу поезію. Це стосується і хорватської літератури. Нас світ знов кріз Югославію, а вас кріз Радянський Союз. На практиці це значило, що ми були в тіні сербської мови і сербської

культури, а ви — в тіні російської мови і культури. Що стосується мене особисто, то я належу до другої ліги хорватської літератури, і це підкresлюю. Поруч з такими іменами, як Драгутин Тадіанович, Славко Міхалич, Златко Томичач, Дубравко Хорватич та іншими великими хорватськими письменниками це мое — друге місце для мене дуже важливе. В Спілці письменників Хорватії мене знають як фахівця з літератури хорватської діаспори.

Але в Києві я також пишу і поезію, і вже створив книгу, яку хочу назвати «Київський щоденник». Мрію, щоб її переклали українською мовою і тут видали. А з поні Швачко, яка є викладачкою Національного університету імені Тараса Шевченка і поні Фортич ми перекладаємо на хорватську мову збірку поезій з творів Миколи Вінграновського, Ліни Костенко, Івана Драча та Дмитра Павличка, аби їх представити хорватській публіці. Ми закінчуємо перекладати книгу Івана Дзюби «Кавказ». Тобто я хочу вам сказати, що кожну вільну хвилину використовую так, щоб краще ознайомитися з українською культурою, зробити якнайбільше для культурних, духовних, просвітницьких зв'язків між нашими народами.

Я можу сказати, що ми вже переклали частину роману «Собор» Олеся Гончара, який було надруковано в хорватській літературній газеті, потім вірші і статтю Леоніда Талалаєвського, прозу Бикову. Дуже добре, що тут, у Києві, вийшла антологія сучасної хорватської воєнної лірики, про яку писав Леонід Талалаєв у вашій газеті.

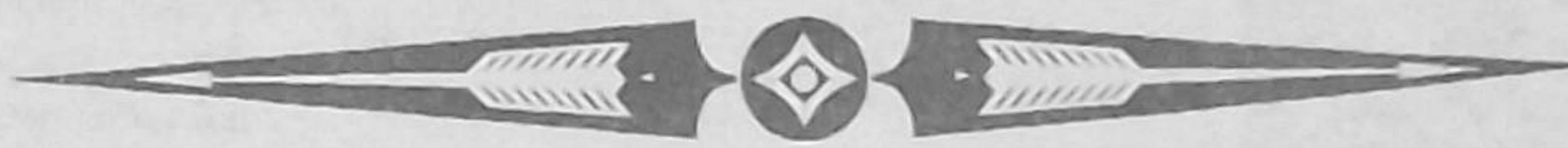
Сподіваюся, що наша розмова буде не лише початком нашого знайомства, але й більш тісним контактів між просвітнями та іншими хорватськими колегами.

Кор. Дякую Вам на доброму слові.

ОЛЕКСІЙ КОНОВАЛ (ЧИКАГО, США), ГОЛОВА СЕРЕДОВИЩА УРДП, СКАРБНИК ФУНДАЦІЇ ІМЕНІ ІВАНА БАГРЯНОГО: «ЗІ СПИСКІВ ЛАУРЕАТІВ ПРЕМІЇ НОБЕЛЯ ІВАНА БАГРЯНОГО, ЙМОВІРНО, ВИКРЕ- СЛИЛА ТІЛЬКИ ПЕРЕДЧАСНА СМЕРТЬ»

бачив письменника, коли ходив до гімназії, а він тоді був редактором «Українських вістей». Пізніше ми листувалися. А зав'язалося воно ось як.

Я належав до молодечої організації ОДУМ — Об'єднання Демократичної Української Молоді. І ми після знайомства з романом «Сад Гетсиманський» запропонували Нобелівській комісії розглянути його творчість як претендента на найпрестижнішу в світі премію. Я написав про це Іванові Багряному. А від комісії ми отримали листа, в якому повідомлялося, що вони зацікавилися творами пропонованого автора. До речі згадати, що тоді вже побачили світ його книги французькою, німецькою, англійською, голландською, датською мовами. Ale в скорому часі письменник помер і ми повідомили про це Нобелівському комітетові. Тож, цілком ймовірно, зі списків лауреатів премії Нобеля Івана Багряного викреслила тільки передчасна смерть, і ми змушені були припинити цю справу...

— ...Іде й понині живуть його родичі.

— Так, нам пощастило зустрітися з родиною його брата Федора. У святкованні ювілею письменника на батьківщині взяв участь і його син Борис. А в Сумах з нами їздila дональка Івана Багряного Роксолана, яка живе в Німеччині. Вона розповіла учасникам святкувань про життя й громадсько-політичну діяльність свого батька. А Галина Багряна, дружина, не змогла приїхати через хворобу. Вона мешкає в Новому Ульмі, де похованій письменник. В Німеччині живе й їхній син Нестор...

Крім бажання взяти участь у ювілейних заходах, привели мене до Києва й суперечки турботи. Оскільки готовуло до видання збірник історії Української Революційно-Демократичної Партиї, біля витоків якої стояв Іван Багряний, потрібно уточнити деякі моменти з редактором Григорієм Карленком. А видрукувати її погодився пан Осип Зінкевич у видавництві «Смолоскіп».

— Парадоксально, але факт: про видатного українського письменника Івана Багряного на Заході знають поки що більше, ніж в Україні, хоча тут видано чи не більшість його творів, екранизовано роман «Сад Гетсиманський».

— Про Івана Багряного ми дійсно більше знаємо, оскільки письменник довгий час жив на еміграції, в Німеччині. Ми всі читали й знаємо його твори, так як вони часто видавались і перевидавались у діаспорі. В Україні ж вони появлялися лише в останні роки після десятиліть замовчування, українські читачі недавно дістав зможу познайомитися з романами «Тигровий», «Сад Гетсиманський»... З відомих причин про життя самого Багряного на його батьківщині було мало відомо донедавна. Його тут називали то колаборантом, то фашистом і таке подібне. Що, зрозуміло, не відповідає дійсності.

Я власне є представником, точніше, скарбником Фундації імені Івана Багряного, яка проводить значну роботу щодо популяризації видання творів письменника, впорядкування його творчої спадщини...

— Ви особисто знали Івана Багряного? Якою він був людиною?

— Так, я знав Івана Багряного, хоча є значно молодшим від нього. Уперше по-

зрозумів, скільки праці вкладу написане автор. Він був цікавим, з ним легко було співпрацювати. І взагалі, з ним велося легко поруч. Коли письменник 1958 року поселився в Чикаго, а я тоді був студентом і знайомив його з містом, я зрозумів це. А ще він не боявся не погоджуватися, казати правду в вічі...

— У чому, до речі, пересвідчуємося, знайомлячись із публіцистичними творами Івана Багряного. У наших книгарнях поки що є нагода придбати солідний том «Публіцистики» письменника, виданий видавництвом «Смолоскіп» та Фундацією імені Івана Багряного цього року.

— Власне, мені довелося збирати і укладати цю публіцистику — доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есеї. До книги увійшли статті політичного спрямування. Зокрема й знаменита «Чому я не хочу повернутися до СССР?», написана ще 1946 року й неоднозначно сприйнята як в Україні, так і за її межами. У цій своїй праці письменник наводить слова, які знають напам'ять чимало українців старшого покоління з діаспори: «Я вернуся до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська. Коли НКВС піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький... Коли нам, українському народові, буде повернене право на свободу і незалежність в ім'я християнської правди і справедливості».

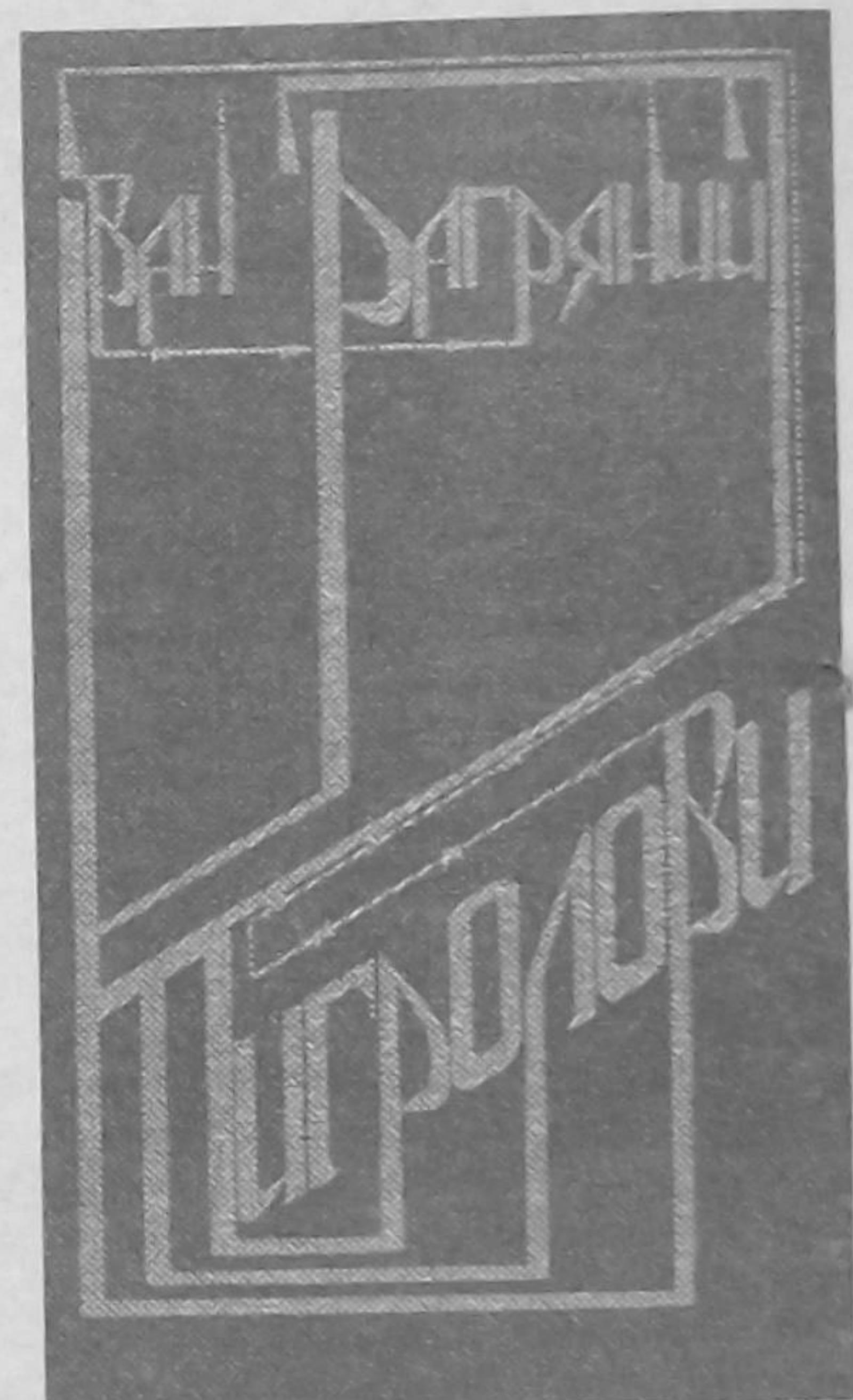
— Не всі українці, на жаль, змогли повернутися на рідину землю, яка відроджується як самостійна держава. Письменникам пощастило чи не найбільше: вони повертаються Вітчизну хоча б своїм полум'яним словом. Але твори багатьох із них розсяяні по численних зарубіжних часописах. І уклалося ти «Публіцистика» обсягом понад 850 сторінок було справою не з легких.

— Мені пощастило зібрати понад 90 відсортів статей, що друкувалися в «Українських вістях», «Наших позиціях», «Наший боротьбі», «Ми ще повернемось», «Молодій Україні», «Нових дінях», «Прометеї». Дехто висловлює жаль, що я не подаю примітку. Якби я це зробив, вийшла б ще одна така книга, сторінок на вісімсот.

У роботі над книгою довелося користуватися як архівними даними, так і фондами бібліотек, музеїв, яких у США чимало. Я ходив туди, брав певні річки, переглядав кожне число на предмет, чи є там стаття Багряного. Вів листування з дружиною письменника, редакторами, які тоді редагували конкретне видання, уточнював, багато речей. Чимало статей друкувалися під псевдонімами або подавались як редакційні, і усі це уточнювалося за ходом роботи. Багато корисного дала робота з архівом.

— А як склалася доля архіву письменника?

— Ми з Галиною Багряною, дружиною письменника, його впорядкували і 1990 року передали на зберігання Українській

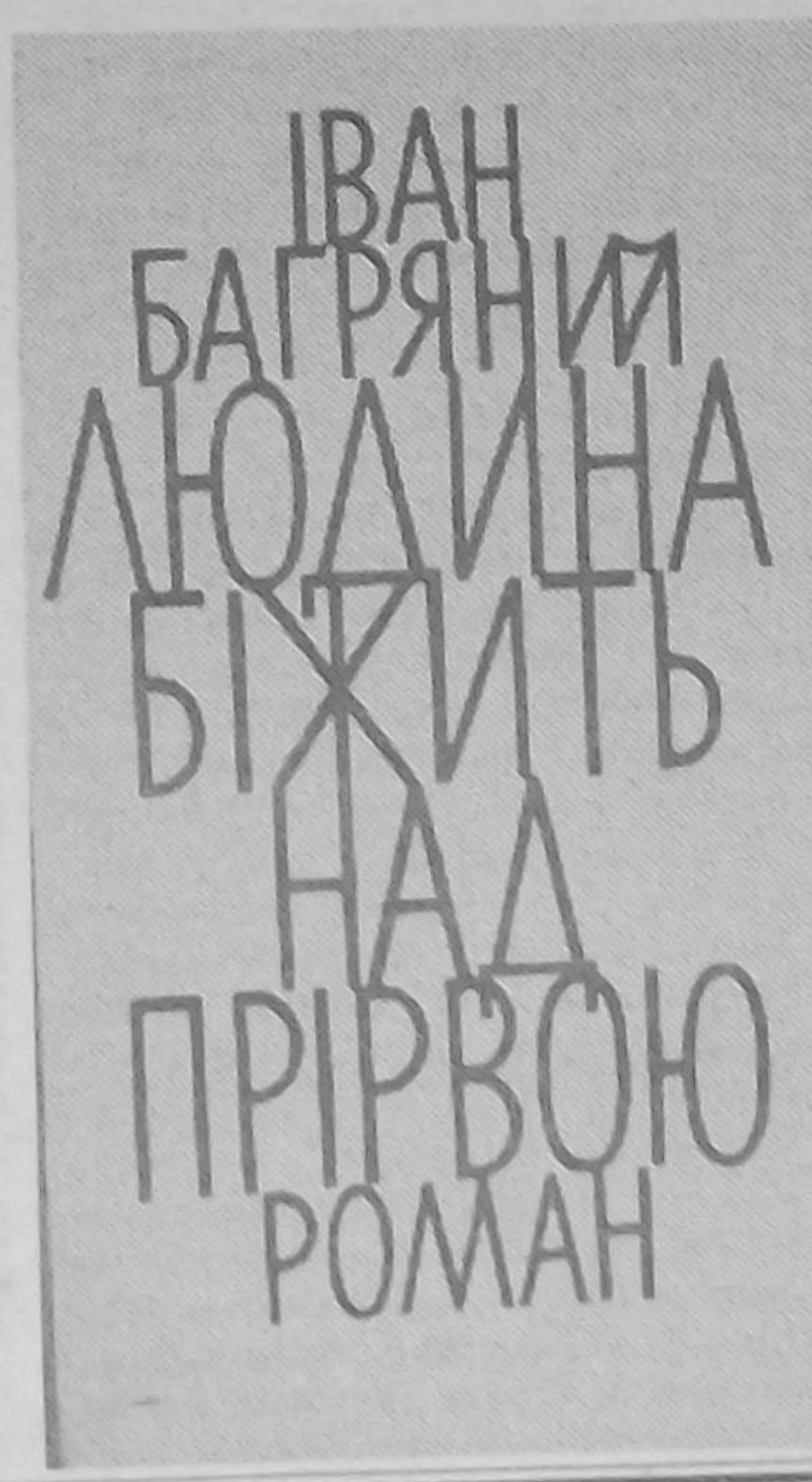
Вільній Академії Наук (УВАН) у Нью-Йорку. За обсягом цетри шафи з листами, так само там уміщений архів УРДП. Принагідно нагадаю, що цю партію Іван Багряний очолював до самої смерті і як її представник був десять років головою Української Національної Ради та віцепрезидентом УНР в ексилі. Ми з головою Фундації Анатолієм Лисим підписали домовленість із УВАН, що коли Україна стане незалежною, ці архіви можна буде передати в Київ...

— Отже?

— Чимало ми вже передали в Центральній державний архів-музей літератури та мистецтва України. Там уже створено кутючик Багряного, де експонуються матеріали з особистого фонду письменника. Частину рукописів творів через добродія Сергія Гальченка я передав Національному університетові імені Т. Шевченка. Вони, до речі, мають у своєму розпорядженні рукописи творів Тараса Шевченка.

— Фундація імені Івана Багряного осягає, крім популяризації і видання творів письменника та матеріалів про нього, зробити чимало інших корисних справ наніві Українства й заслуговує наявницької похвали.

— Члени й прихильники середовища УРДП вирішили створити нашу Фундацію на одному зі своїх з'їздів 1975 року. Як неприпуткова корпорація Фундація оформлена роком пізніше. За мету її поставлено поширювати інформацію про Україну, її культурні й творчі набутки через друковане слово, зокрема через газету «Українські вісті». Через Фундацію провадилося як фінансування діяльності самой партії, так і видання книг Івана Багряного та співзакладів йому авторів. І черезе, власне, ми й видали в Україні книгу Григорія Костюка «Сталінізм в Україні», а раніше в Америці — «Спогади» генерала Петра

Григоренка. «Пережите й передумане» другого дисидентів Данила Шумука, «Український голод 1933». Василя Гришка українською й англійською мовами. «Збірник на пошану Григорія Китастого» до 70-річчя композитора — друга Івана Багряного, інші книги. На добром рахунку Фундації — видання Ганні Шерей. Головою Фундації від 1982 року є доктор Анатолій Лисий. Діє філія Фундації у Канаді...

— Яке місце, на Вашу думку, посідає творчість Івана Багряного в контексті української, світової літератури? І чи можемо говорити, що всі твори письменника на сьогодні зібрани, впорядковані, видані?

— Творчість видана повністю. Загальну кількість томів визначити складно, бо твори видавалися окремими книгами. А щодо світового контексту, то серед письменників української еміграції Іван Багряний є найпопулярнішим у чужинському світі. Я переглядав, для прикладу, іспанські енциклопедії і зустрічав там його ім'я. Твори письменника видані в зарубіжжі мільйонними тиражами. Роман «Тигролови» англійською мовою побачив світ у США, Канаді, Англії, а відтак з англійського перекладу був переведений на німецьку, датську, фінську, іспанську мови і зміг присудитись учням школ за зразок чистого кохання. Твори Багряного читають із захопленням, їх високо оцінила німецька, американська, французька, іспанська критика. За мотивами «Тигролові» мав намір зняти фільм американський Голлівуд. А роман «Сад Гетсиманський», на думку критиків, вважається найкрасивішим у доробку письменника. Гідне місце посідає творчість Івана Багряного й у контексті загальноукраїнської літератури.

— Над оформленням книг, наскільки відомо, працював славетний графік Яків Глазовський, зокрема в його оформленні в Україні вийшла книга «Людина біжить над прівою».

— За життя автора згадуваний твір не видавався, він побачив світ після його смерті. А щодо оформлення книг, то Іван

Багряний і сам був чудовим мальром, або, як у нас кажуть, мистцем. Для прикладу, роман «Тигролови» автор ілюстрував сам. У власному оформленні він видав і книгу для дітей — казки «Проделок та Павлика-мандрівника» і «Телефон». Оригінали тих малюнків досі зберігаються у мене.

— Як людина неординарна, Іван Багряний, цілком львів'яно, мав цікаве оточення, зокрема літературне та мистецьке?

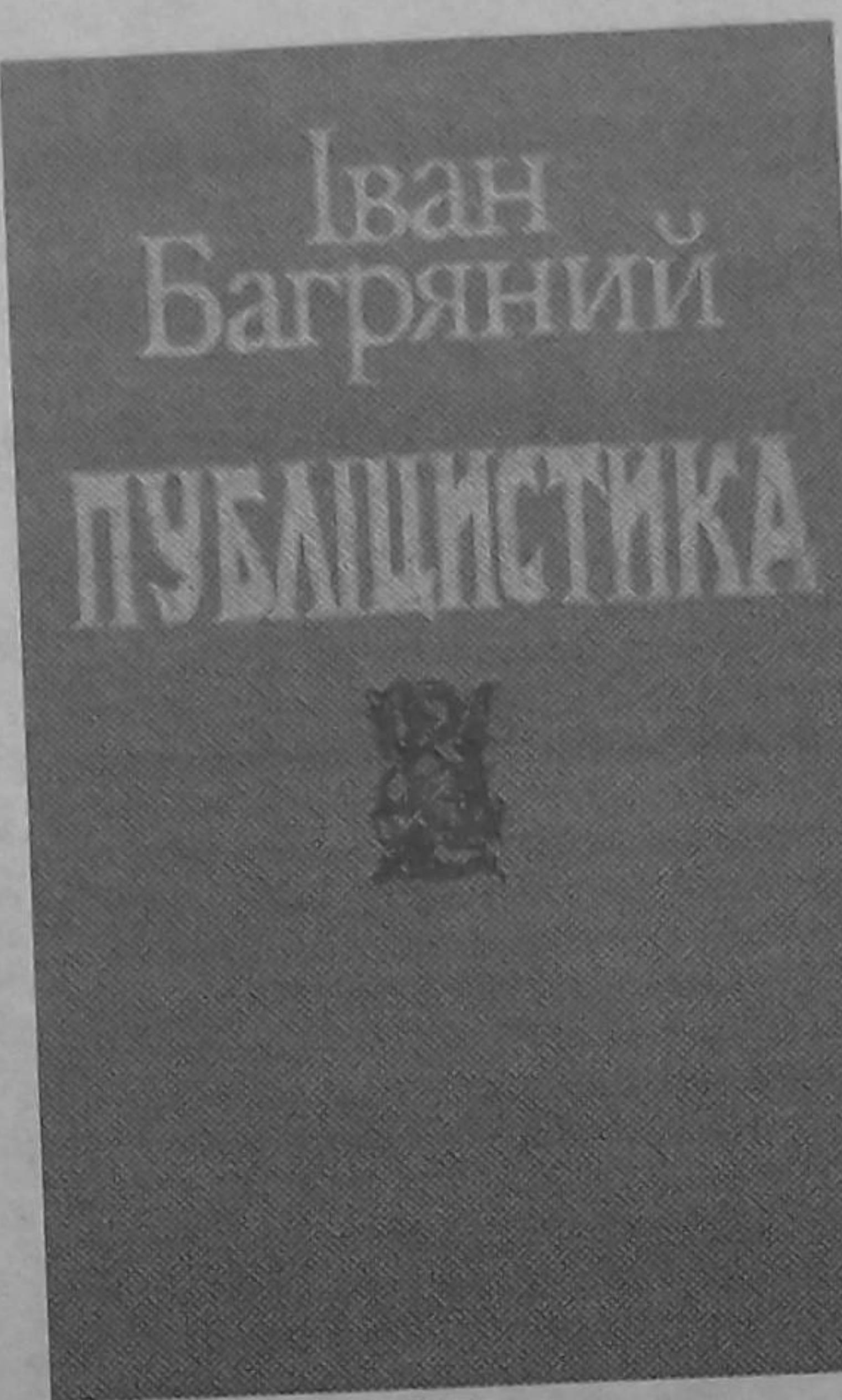
— Він належав до Спілки письменників у діаспорі. А що не був людиною замкнутою, свідчить обширна його епістолярна спадщина. Добре було б, якби хтось уявився його впорядкування й видання. Вважаю, що ця робота не з легких. Серед них, із ким листувався Іван Багряний, такі відомі письменники, як Улас Самчук, Тодось Осьмачка, Леонід Полтава, багато представників творчої інтелігенції з усіх куточків діаспори. Окрім листів з архіву я готував до друку для часописів Канади. А в «Українських віснях» видрукувана серія листів, у яких письменник висловлював своє ставлення до церкви, зокрема до російської церкви в Україні.

— Був він людиною віруючою?

— Так, Іван Багряний був віруючим. Але казав, що ніколи не пішов би сповідатися до російського священика, бо з Москви нас понад 300 років причащали і сповідали і в тому головна причина, що ми стали хохлами, а не українцями. В Україні має бути українська національна церква, повторював він.

— Ще на початку розмови Ви торкнулися теми неоднозначного ставлення до постаті Івана Багряного представників різних політичних таборів. І якщо зрозуміле ставлення до нього заангажованих на будівництво комунізму ортодоксів, то викликають подив, м'яко кажучи, безпідставні звинувачення письменника декотрими діаспорними патріотами в симпатіях до тих же комуністів...

— Іван Багряний свого часу мав великих неприємності, що й відображені у його публіцистиці. Як ви знаєте, після війни нас, людей зі східних областей України,

старалися примусово повернути з тaborів для переміщених в Європі на радянівовану батьківщину. Багряний написав уже загадуваний памфлет «Чому я не хочу повернутися до ССР?», перекладений англійською, іспанською й італійською мовами, в якому нагадав світові про ті безчинства, що їх продовжувала насаждувати комуністична влада в Україні, й таким чином висловив протест проти примусової депатріації. Він, власне, став ніби провідником, захисником сотень тисячих людей. А після цього був написаний вірш «Кадри».

Нагадаю, що в діаспорі діяло декілька партій, які створили Українську Національну Раду (УНР). Український уряд в екзилі задумувався як противага радянському урядові в Україні, який вони називали маріонетковим, безголосим і безправним. І вважали, що лише вони представляють права українців.. І ось 1948 року Іван Багряний сказав, що

трeba було дуже сумлінно обмірковувати добір матеріалів, щоби не поминути найсуттєвішого. І тут автор зумів вибрати справедливі, що впродовж віків було провідною силою нашого народу: меч — тоболицарську відповідь, чесність, вірність до книгу — носія й поширювача духовних надбань України. Двадцять чотири оповідання, написані чітко, живо та зрозуміло для не складного дитячого сприймання, поділені на три тематичні розділи. Перший — «На полі слави» — це про подвиги української зброй в період від боротьби з половцями до змагань УПА. Другий розділ «Пергамент і книга» розповідає про

захоплюючу книгу-роман про всі труднощі та невдачі, які довелося перебороти, поки книжка появилася на світ і дійшла до читача. Особливо цікава була б ця історія, коли говорити про діаспорні видання, які появлялися в умовинах відірвання від рідної землі та завжди майже стараннями тільки зацікавлені одиниця при ненадії великій увазі заглушили громадянство.

Отже, в першу чергу треба підкреслити, що

мистецьке оформлення книжечки дали два

справжні знавці наших історичних «реалій» —

Петро Андрусів та Михаїл Михалевич.

А оформлення книжки — річ зовсім не другорядна,

розділ «Пергамент і книга» розповідає про

наші кадри — кадри українського народу — є в Україні; що вони тепер перебувають у комсомолі, у тій же компартії, але є переконаними комсомольцями, комуністами, бо вступили до тих організацій, аби якось вибитися в житті, здобути вищу освіту, мати посаду.

На Багряного накинулися насамперед із Москви, радіо аж розпиналося: як ти сміш посягати на наші кадри? Це віддані системі тілом і душою люди!!!

Водночас і в діаспорі підняли галас: як сміш казати, що наші кадри там, серед союзів? Це ж зрадники, комуністи, вони не здатні будувати Українську державу і їх треба знищувати... Іван Багряний відповідав їм, що й за німецької окупації багато людей довели, що хоча її були комуністами, але водночас і патріотами своєї землі. У цьому яскраво пересвідчуємося тепер, коли багато колишніх комсомольців, комуністів стали справжніми патріотами України. Є патріотами, вважаю, президента Леоніда Кравчука і Леоніда Кучми. То не є злочином бути українським комуністом, головне, щоби він дбав про свою державу. 90 відсотків колишніх комсомольців і комуністів, на мою думку, можуть бути корисними для розбудови України. А там, звичайно, знайдеться десять відсотків яничарів, яких тягнеть до Москви чи ще деінде і які вважають, що в сусіда завжди краще. Іван Багряний любив повторювати, що у своїй хаті своя й правда. І треба дбати про неї і бути господарем, а не чекати, що хтось прийде і буде щось за нас робити.

— Нарешті, хоча й із великими потугами, утверджується своя правда в нашому спільному домі, ін'я котрому — Україна. Ідеально було б, якби у Києві, столиці незалежної держави, був споруджений Пантеон Слави видатних українців. Іван Багряний, гадаю, зайняв би там своє гідне місце.

— Це й справді було б ідеально. Наразі ж радіймо, що Іван Багряний повертається в Україну своїми творами. І книги письменника є найвищим пам'ятником йому.

Розпитував Володимир ГЕРМАН

навських Крижанівська із Рочестера в США. Не лише її княжим матеріальним похертвам, але й особистим наполегливим старанням в Україні завдячує свою появу 60 тисяч примірників прекрасних легенд Константина Малицької: «Гарфа леї», 30 тисяч накладу оповідання відомої авторки — героя УПА, Богдана Світлік — Марії Дмитренко «Учителька» і врешті 15 тисяч примірників «Меча і книги». Щоправда, в цій роботі помогли меценатці немало її сини, яких вона зуміла виховати у вірності українським ідеалам. Але все ж кількаразні поїздки в Україну та всі труднощі післекономічної економіки, які довелося поконати при цьому ділі, — це подвиг ніяк не з буденних. Завдяки їм київська «Просвіта» дісталася можливості розповісти слово української правди 15 тисячам української дітей. А на неї вже чигали з усіх станків дешеві, розкладові, російськомовні видання. Още ж ці діти за недовгий час переберуть кермо молодої Держави — і треба їм добрі знати, на яких основах та куди вони її поведуть.

І приходить думка: а скільки ж більше добра зазнали б наші діти — і в Україні, і по несходих просторах східної діаспори, і таки в нашій діаспорі, якби так не одна пані Марія Крижанівська, а куди більше наших громадян поважного віку скотило скористатися її прикладом? Якби теж скотили власті свій нелегко здобутий за все життя гріш у найважливіші підприємства — у розбудову Духовної України, а без неї і Держава не встоїть.

Українські працівники літератури для дітей і молоді мають ще чимало подібних повноважтісних творів для наших дітей — тільки б знайти для них меценатів...

А поки що бажаємо багатою ще та щасливих дістаться дітям і авторові, і меценатці «Меча і книги». Хай їхній приклад знаходить все більше наслідників, щоб стались мечі характерів нового покоління, щоб живили їх все нові й нові книги — на скріплення безсмертя Народу!

Леся ХРАПЛИВА-ЩУР, Торонто (Канада)

ЗІ СВІТЛИХ ГЛИБИН МИNUЛОГО

(Володимир Барагура: «МЕЧ І КНИГА», Історичні оповідання, Київ, 1993)

Треба було дуже сумлінно обмірковувати добір матеріалів, щоби не поминути найсуттєвішого. І тут автор зумів вибрати справедливі, що впродовж віків було провідною силою нашого народу: меч — тоболицарську відповідь, чесність, вірність до книгу — носія й поширювача духовних надбань України. Двадцять чотири оповідання, написані чітко, живо та зрозуміло для не складного дитячого сприймання, поділені на три тематичні розділи. Перший — «На полі слави» — це про подвиги української зброй в період від боротьби з половцями до змагань УПА. Другий розділ «Пергамент і книга» розповідає про

історичні хвилини постання таких незрушимих пам'ятників нашої духовності, як «Повість давніх літ» Нестора та «Острозька Біблія». Там теж уміщені живі картини із життя київських бурсаків. У розділі «Велетні на верхів'ях» йдеться про цікаві моменти із життя наших трох найбільших — Тараса Шевченка, Івана Франка та Лесі Українки. Автор зосереджується головно на їх молоді літах, щоби молоді читачі шукали подібностей між собою та тими, хто повинен їм стати прикладом на все життя. Великий запас відомостей про історичні обставини, про погляди на героя цих оповідань вплетений зручно у розповідь діл та в діалоги. Дитина, спідкуючись за ними із зацікавленням, засвоює собі рівночасно майже без труду велику кількість потрібних відомостей та рівночасно починає вважати їх своїм власним здобутком, чимось, що є частиною її власного світу уяві, мрії. Без сумніву, цей задум удався авторові повністю.

Коже старе латинське прислів'я, що «мають книжечки свою долю». Справді, про появу кожної книжки можна б написати другу, не менш складну

видавництву. Вперше вийшла в золотоверхому Києві. Уможливила його одна людина, відома меценатка пані Марія з Тар-

Григорій Колісник -- Я працював на кіностудії імені Довженка. Надходив ювілей Гоголя. Подумалося, як прикро мало віддано цьому, одному з перших геніально обдарованих українців, котрій так палко, і то на весь світ, промовив про свій народ, про Україну. Я почав вивчати життя Миколи Васильовича Яновського. Уявіть собі, Італія Містечко Альбано. Гоголь, який уже створив не лише «Ревізор», а й написав і опублікував перший том «Мертвих душ». Він заслужено має титул громадянин світу! Перепочиваючи неподалік від Рима, він тримав на колінах книгу... яку б ви думали? «Історія Малої Росії Дмитра Бантиша-Каменського» (Часть I). Так мені відкрилося, що Гоголь, попри те, що такі не написав багатомної історії України, яку збирався створити, постійно готовався до цього і мав на це право, бо, як на мене, був одним з найважливіших наших істориків. Гоголь повів мене... Його увага й повага до живої души нашого народу, його невмирущості, любові до пісні, обряду, своєрідності вдачі, родоводу... Згадаймо «Тараса Бульбу»!

Кор. -- Так, ми всі любимо цю повість...

Г. К. -- Для когось «Тарас Бульба» -- повість Ось, погляньмо... Четверта частина історії Бантиша-Каменського. Маніфест про скасування Запорозької Смії «Божиєю милостию Мы Екатерина вторая, Императрица и самодержавица Всероссийская, и прочая, и прочая, и прочая...» Січ зруйновано. «Со істремлением на будущее время самого названия запорожских козаков». Царі не тільки видавали маніфести. Вони силою змушували дотримуватися їх. Уживання слова «запорожець» прирівнювалось до зневаги царя! Не менше. І що ж? Відповідь відома -- у 1835 році, тобто всього через шість десятків літ, один з синів свого народу публікує повість «Тарас Бульба», закохує в своїх героях людей різної віри і різних національностей, і звідтоді чи посміхтось сказати, що Бульба бандит? Далебі!

Кор. -- Переконливо. Вірмо, що один з ваших навчительів історії Гоголь. Зрадьте, будьте ласкаві, ваш секрет, хто -- другий?

Г. К. -- Той, без чиєї творчості й історичних знань ми з вами не шукали б істини, говорячи цю мовою.

Кор. -- Шевченко?

Г. К. -- Звичайно. Тарас Григорович Шевченко. Ужимо гайдамаки! Що скрасає найперш? Гонта? Залізяк? Умань? Дві тисячі паль уздовж доріг по Львів, на яких виставлено голови козаків? Ні. Саме слово «гайдамаки» асоціюється з іменем людини, котра очистила його, зберегла для нащадків. «Все іде, все минає, і краю немає...» Знайте, що і таке було! Знайте, але і про ціну крові не забувайте николи. Сьогодні «Історія України-Русі» Грушевського, історія Бантиша-Каменського, літописи Величка і Рігельмана, Кониський Скальковський, Боплан, історії Карамзіна, Соловйова... десятки інших можуть належати кожному. Але наши читачі мусять знати про те, що якщо у їхній оселі, у дома є бодай дві книги -- «Кобзар» і повісті Гоголя, такому домові належать ключі від усього набутку нашого родоводу, ключі до історії народу, до якого мають честь належати і ваш син, і ваша донька. Залишається не так уже й багато -- навчити їх бути уважними до діда, прадіда чи бабусі бо тут частка вашого роду у понятті народ...

У літку директор видавництва «Український письменник» Вадим Петрович Скомаровський отримав листа з Горлівки. З Донбасу. «Шановний ім'ярек! Ваше видавництво випустило у світ історичний роман У продажу немає. Надішліть Учень сюмого класу».

Якось-то я їхав у трамваї і побачив парубчака із стриженою головою і козацьким оселедцем. «Ось воно, зблизька...», сказав я собі. Голова у нього видалася мені справжньою, гордою, зуважними спокійними очима. Його оселедець був країшим, ніж у моторного парубка Енея, котрій ним і гордиться. Цей ще не тільки не заїдав, а не пив. Думаю, у нього пора великого читання, пізнавання світу. І хоч мода пареняти сподобалася мені, було трохи жаль. Він

МАЗЕПА ТА ІНШІ

Проросійська газета «Теленеделя»

словом

«взоротписца» О. Боброва візлася пояснити громадям України, що зображені на українських гроахах. Вдаючись до епітаксічних заголовків, на зразок «Лицар ордена Гуди», називаючи київських князів «брратовивцями» чи намагаючись змалити образ Івана Франка, господін Бобров, а з ним і «Теленеделя», переслідує очевидну мету: сколигрометувати грівно, принизити тих, хто є уособленням національного духу, незалежності, державності української нації.

Наша редакція не збирається паленізувати з Бобровим, -- ні українська, ні російська історія чи література не знають такого історика і письменника, як, власне, і він не знає історії та літератури, що й засвідчив своїми

публікаціями, бо, вочевидь, чому невідомо, що укр-райнський журнал «Дніпро» 1990-й рік

розпочав публікацію роману Григорія Колісника «Мазепа -- гетьман». У тому ж році письменницьке видавництво друкуючої твір окремою книгою. А через п'ять років «Український письменник» випускає роман «Тризна», -- властиво, логічне завершення доби, яскраво позначене такими особистостями, якими для українців були і залишаються Іван Мазепа та наоказий гетьман, чернігівський полковник Павло Полуботко. Цікаво, що спонукало письменника у ті, скажімо, нестеріші часи спробувати повернути на лицім'я прощі історичні постаті, старанно замочувані в історії. Як постукали ці люди в серце автора? Що покликало до такої роботи?

іще живе, що зоветься, з чужого голосу. А чужий голос, він і є чужий. Один дорослий чоловік, упавши в театральну, проголосував себе гетьманом! Другий, велично вусатий, начепив генеральські погони і походжає генералом від козаків! Господи, Боже ти мій! Я ретельно прогорнув хроніки і запорожців, і реєстрів козаків і можу пригадати єдиного генерала колонії Кречетникова! Того, того, котрого послала «Ея императорськое величество» взяти у мішок гайдамаків. Генерал і козак поняття несумісні.

Гоголь стверджував -- «ми -- козацька нація». Либонь. Козацька. Але хіба

сьогодні, наприкінці двадцятого століття, ми вчимо наших людей повернути історичний розвиток назад, у вісімнадцяте? Узвіратися в широкі, як синє море, широкі? Малинові жупани? Сьогодні космос починає озиватись до людей. Ядерна енергетика. Метали, яких не бере азотна кислота... Наш народ завжди прагнув, аби усі були рівними перед трудом, освітою, культурою.

«Ми -- козацька нація». Менше десяти літ тому цензор на цій сторінці мого роману поставив знак запитання, надписав «Що це?» і зупинив друк. Старанням Володимира Дрозда, -- він був тоді редактором журналу «Кіїв», -- з

купюрами, звичайно, але роман надрукували. Думаю, на запитання «Що це?» тому колишньому цензору годі відповісти сьогодні. Що ми з вами за народ? Велика смута упала на наш голова з несподіваної волі з чужої ласки, з гроша дяді Сема. Погляньмо, цензури буцімо не стало? Нестало і книг. Немає книжок, кіно, театри прислужують блуду. Українські газети ледве живуть. Хто ж розбагатів? Заслужені люди, кращі сини, ті, хто сів і жив? Чи хто досліджував живу душу народу, його історію? Боровся з цензурою? Хто ревним трудом і чіткою позицією зберігав могутнє батьківське слово? Далебі! Не сини -- синки. Синки, яким наплювати на те, хто вони. Начхати, якою мовою вони навчені говорити. І розтерти тім, чи у графі пашпорта стоятиме «українець». Іхня національність «багаті».

Гречкою поки що ростуть. Пиши директорам листи. Шукають власного голосу. Хоч уже й бичать лоби. Вже думають і завдання преси допомогти ім у цьому, показуючи їм дорогу, дорогу уперед, а не назад! Ось чому ми повинні вчитись історії, всього того, що запрограмувало і день минулі, і день прийдешні Українцям соромитися нього. Коли потрібно, народ був воївничим. Пізніше -- заповзятым трударем. Сьогодні, під час пошуку істини, чи то мусимо знати бодай віхи...

Кор. -- І одна з них -- гетьман Мазепа?

Г. К. -- Без сумніву. Я вже говорив, що Гоголь був одним з перших громадян всесвіту. Раптом з'ясувалося -- за сто років до нього, ще один наш земляк був таким знаменитим, що втрапив у поле зору лорда, сера Байрона.

Кор. -- Іван Степанович Колединський, у гетьманстві Мазепа? Чому він зацікавив вас, який відгук знайшов у вашій душі?

Г. К. -- Щоб відповісти на подібні запитання, я написав роман. Мазепа -- це любов до України понад все, навіть на краю могили. Коли ти вже однією ногою в труні і раптом довидуєшся про велику загрозу твоєму народу, твоїй батьківщині, із останніх сил робиш одчайдушні зусилля, щоб обергти і зберегти їх... Мазепа -- це красене, це лицар королівської вишколу. Людина глибоких знань, зневець багатьох мов. Чоловік рідкісного, магнетичного темпераменту. Того Мазепу, якого я полюбив, написав Байрон. Пригадусте?

Вороний, гнаний пострілами і жахом, з ошматами блої піні по боках несе на собі не вершника, а голе тіло із зв'язаними за спиною руками...

То скоче у вчиніть, до свого гетьманства, знаменитий коханець, королівський покойовий, великий грішник, молоденецький Іван з Мазепинець, що під Білою Церквою. Йому помстилися, пустили на погибель за грхи кохання. І що ж Іван? З кожним ударом копіт у його голові, що билася об мокрій круп коня, пульсувало натужне перемогти! перемогти! вижити... І не був би він собою, якби тихим причокуванням окривавлених губів не заспокоїв коня, не перевів його з дикого голопу на тихий, стомлений крок, яким кінь і вийшов на золотий кущ козацького багатя. Так з'явився ротмістер з надворних компанійців гетьмана Дорошенка.

Кор. -- Що ж, гарний факт для тих, хто про факти біографій історичних героїв судить з точки зору моралі комунальної кухні. Можна було б поговорити про те, що ті російськомовні газети, які з дня в день пропагують низькопробну еротику, раз пораз гадають Дон Жуана і Казанову, коли заходить про Мазепу, ладні висвітлювати його таким собі Григорем Растлунім.

Г. К. -- Лишімо відповідь на потім. Потрібно подивитися на два -- три випадки з життя Івана Степановича. Може, щось і проступить чіткіше.

Кор. -- Гаразд. Ми заставили Мазепу ротмістром у Дорошенка. Що було з ним потім?

Г. К. -- Що потім? Годилося би запитати, чого могло не бути? Людину, котра знала мови, і турецьку також, посилають у Крим. На перемову він-на-він з ханом. Для достовірності з ним шлють півтора десятка

Гетьман Мазепа.
Художник Василь Лопата.

полонених запорожців у дар ханові А дорога ж -- через запорозькі вольності! От і вплюювати посланця. І привезли на Січ, коли там батьком життя і смерті був знаменитий кошовий Сірко! Як виділося, в очікуванні присуду прив'язали до ганебного стовпа. Хай чекає доля, доки скажуть люди, що з сим чоловіком зробили... Не вперше чекає Мазепа -- жити чи не жити, вижити чи «податись слuchaю»... О, то була історична хвилина: двоє людей, рідкісних, незвичних, мали побачити один одного. Герой, воїн, який не знав поразок. І наш зганьблений Іван. З відчуттям в серці, що він не випадком рожденний в Україні, у якої одне вічне щастя -- панів багато... по три гетьмани водночас Польський, Турецький, чи, як мовлено, Буджацький. І, звсіно, од Московії.

Іван Сірко серед усіх кошових війська Запорозького посів місце найпочесніше. Як Богдан Хмельницький на гетьманстві здобув титул Будівничого, зробився у віках гетьманом над гетьманами, так само Іван Дмитрович Сірко здобув право називатися Героєм. Він був кошовим, якого Запорожжя не знало ні до нього, ні, тим пак, опіля.

З'явився з дверей церкви Батько, то запорожці і почали кричати волю. І все виходило на одне: то «Скарати на шию!» Повісити. А то... «За давнім звичаєм!» Значить, забити коширями.

Мазепа спорів. Тритиєчки горлянок одностаїно вимагали страти. Здається, він уперше одвів очі від кошового, ковзнув по рядах... і знову прикипів оком до ока кошового. Сірко ззвузив повіки. І підводить руку, щоб здиняти шапку. Ляк перед тим, що батько невдоволений, що може скористатися з права кладу: поклавши перед собою шапку, кине на неї клейнод кошового... Пронісся гомін. І тиша-тиша! Усі погляди зійшлися на шапці кошового. А той стоїть в шапці в руці і не кладе її перед собою. Вже за повною уваги йтиши, коли слухають усі тридцять всім куренів, промовив: «Ні, братя, ні! Такого ватажкового чоловіка позбавляти життя просто немудро. Одпустімо його. Бог милостив. Колись сей чоловік ще прислужиться нашій Матці вітчизні!» Промовивши своє слово, кошовий підносить шапку, старанно вкладає під її краї оселедця -- гордість козачу. Спершу на слово кошового відповіла гробоватиша. Та урешті зринуло несміливе: «Тоді одпустімо... Да! Одпустімо цого Мазепу ік...» Наступне слово вкрив сміх. І ось одностаїність рішення стає такою ж, як і тоді, коли вимагали страти.

Мазепу одв'язують. Випробування близькість смерті відступило, але... в стовпа ганебі сходить зовсім інший чоловік. Сірко поклав рубець на серце Мазепи. Ось воно, служіння Матці вітчизні! До зрененості! До самозабуття! Ні длеї, ні жінки. Один тільки вернено служил втече-
ніє 24 літ. Но предал

що ж він сам, він -- Мазепа? Не такий уже він і молодий, щоб марнувати часу любовних утих, хоча вік поки що і не позначився на цьому, прийшлана пора... І далі ми бачимо Мазепу в Москві. Він, Мазепа, -- посол Сірка і гетьмана Лівобережжя, гетьмана реестрових козаків Самойловича, кілька днів чекає години, щоб стати на очі царю Петру I, врешті, ця мить долі Івана Степановича Колединського настасє. Його допущено і він, заспінені від цікавості, зрить... Цар Петро з цікавістю розглядає козака-посла. Морока полягала в тому, що потрібно було все реестрове козацтво України підпорядкувати одній булаві Сірко умовив Дорошенка покласти клейнод гетьманства і той згодився віддати булаву Герою, про що й оповіщено Самойловича, а Самойлович, через Мазепу, сповіщає Петрові Олексійовичу Романову.

Хоч місяць Мазепи і не мала доброго продовження, бо Дорошенко урешті відмовився віддавати булаву і гетьманщина змушені була відбирати її силою, сподялася важлива для Івана Степановича реч. Він не тільки втрапив в орбіту російського царя, він зазнайомився з однією з найцікавіших і найскладніших особистостей свого часу. Ось де годилося потрудитись, не жалючи сил та інтелекту... і він сповнив це. Спершу зробився навчачем синів гетьмана Самойловича. Возив їх, молодих козаків, на очі царю.

Але ж той, хто ставав незамінним у роздумах молодого царя із його хмільним столом, не міг бути просто собі цікавою людиною -- ніким! Вже пішли подарунки царя. Раптом запроторили гетьмана Самойловича на Сибір... ідівно було б, якби вольними голосами козаки не настановили на гетьманство друга царя! Такі вже ми. Такими були, і такими ж зосталися по сьогодні.

Мазепа -- гетьман. Вчителювання скінчилося просто царственню! Тільки здобувши булаву, гетьман Мазепа наказав схопити своїх учнів (один вже був полковником, воїном в ід важним!). Самойловиченків похапали та й відрубали голови. За що? Чому? А думай що хоч.

Гетьманство Мазепи з 1687 року по 1708.

Чарювання Петра I здійснилося 1686 по 1725 рік.

Доба ця голосно промовила не лише про нову Росію, а й продавнотрадиційно козацьку Україну. Свідчення цьому -- стаття в історико-бібліографічному словнику відомих, знаменитих і видатних особистостей всіх віків і всіх країн світу, видрукованому у Парижі в 1821 році. Ось вона, у перекладі на російську: «Мазепа Жан: дворянин, поляк, рожден в Україні. Стал служить козакам, которые выбрали его своим предводителем. Он сошелся с царем Петром, которому верно служил в течение 24 лет. Но предал

свої обязательства в 1708; ему было тогда 84 года. Он стал приверженцем Карла XII, короля Швеции. Царь отправил свои войска против него, столица его страны была взята и разрушена. И сам он был повешен в виде чучела. Мазепа после побега под Полтавою спасся в Валахии. И оттуда перешел в Бендери, где вскоре и скончался. Так закончилась его карьера в 1709 году».

Ось який Мазепа. «Предал свои обязательства» у вісімдесят четири роки! Повстав проти палкої дружби! Віддав тридцять віз золота, щоб у захист України привести одчайдушне військо шведів! Мазепа -- це вічне синіство, а вони, як відомо, не зупиняються і не зупинятиметься ніпередчим. Адже вони -- вища позначка, твердо, коли хочете, вірності людській спільноті, до якої нас додали батьки. То хто ж він? Якщо і зрадник, то кого? Несамовитого реформатора, котрий постеляв велику Росію від моря Білого по море Чорне. Подумаймо, могло бути інакше?! Що доброго мало вийти із союзу монархії та демократичного, виборного устрою? Могутніший не міг податися слабкішому, єдинодержавний -- обраному, молодішому -- великим старому.

Тож наш Ян, Жан, Іоанн, в гетьманстві Мазепа, почувши з перших уст про загрозу Україні, про те, що чекає на неї необавці, одчайдушно заперечує царю: «Но сие невозможно!» і отримує царственный жест,

печати того, що реформаторам не заперечує ніхто, навіть сердечний друг. Петро Олексійович дає Івану Степановичу добрячого ляпаса! Щоб знати, що думати, а що говорити вголос!

Далі всяк знає. Бобров та інші, що б вони не чинили, сьогодні вже не спроможні розійтися нове шельмування, нову анафему.

Мазепа ізнов належить українському народові як один з його достойних синів, як один з найбільших вождів, ревзувати вчинки котрого не дано никому: все закарбувала сама історія, яка належить кожному.

І сьогодні, коли наша історія у кожному домі, коли ми відкрили для себе стільки нових знань, історичної інформації, коли чітко усвідомили, що «Іоанн Мазепа, зайдши у вчність, лежить на кладовищі у Варниці, що неподалік Бендер», не віддамо нашому гетьману належного?

-- Гетьману -- наш доземний уклін. Миколі Гоголю -- наша велика шана.

Розмову провела Любов ГОЛОТА

Портрет Гетьмана Івана Мазепи
роботи польського художника Кшиштофа Бор给人一种

ТАЇНА ПЕРШОГО І ДРУГОГО ПРИШЕСТЯ

Майже дві тисячі літ планета чекає Його, бо ж обіцяв знову прийти. Пророки й мудреці вслушаються і вдивляються в знамення, щирі християни з надією і смиреністю читуються в рядки євангельських одкровень.

Не вмовкають суперечки -- хто ж насправді Ісус Христос? Легенда? Вигадка? Всього лиш цар юдейський, Пророк і Зцілитель? Чи просто неповторна історична постать, надлена чудодійною силою? Таїна чи реальність?

І тільки надліні «бронею віри» знають, що Він Світло Той, що був «перше всіх віків», що Його першопочаток не осягнеш найглибшим розумом, а лише досконалою душою. Що він причетний до творення світу видимого і невидимого, що наша планета була, є і буде на Його десніці! Що Він тимчасово, лише на 33 роки спустився з небесного олімпу на грішну землю, щоб порятувати її від загибелі. Від нової катастрофи, як у часи Ноя.

Про Його появлі ще задовго знали волхи, оповістили про те пророки -- усно й письмово, й чекали і лише вибрани пізнали відразу. Мудреці по знаках небесних дізналися про Його Перше пришестя -- побачили на сході Його зорю і прийшли у Вифлеєм вклонитися майбутньому Спасителеві. Ввали ниць, а тоді дістали з своїх скарбниць дари, принесені Господу: золото, ладан та смирну.

Новий Заповіт небагато розповідає про дитинство Ісуса Називає тільки кілька важливих віх. Сюжети більше спрямовані на те, щоби показати, як духовний світ чекав Його з'яви. Одні в поклоненні радості, інші -- зі страхом та ненавистю.

Коли Немовлят виповнилося всім днів, Його принесли в Єрусалим, щоби зробити, що велів Мойсеїв Закон, -- обрізання. Ніхто не звернув уваги на прибульців. І тільки 84-річна пророчиця Анна вклонилася Дитяткові, упізнавши Його, та старий праведний чоловік Семен радісно скилив свою сиву голову. Праведникові було обіцяно, що він не помре, аж поки не побачить Христа Господнього. Взявиши немовля на руки, він прорік: «Нині відпускаєш раба Свого, Владико, за словом Твоїм із миром, бо побачили очі мої спасіння Твоє, яке Ти приготував перед всіма народами. Світло на просвіту поганім і на славу народу Твоого Ізраїля!»

А далі втеча юної Марії та Йосипа з Ісусом у Єгипет від розлютованого царя Ірода, поворення. І скуча, досить лаконічна оповідь про відвідини дванадцятьчорним Ісусом храму в Єрусалимі, куди щороку ходив із батьками. Подолавши довгу дорогу додому, Марія та Йосип лише ввечері помітили, що в натовпі прочан немає Сина. Повернулися знову до Єрусалима. Він сидів серед вчителів, щось запитував у них і відповідав, дивуючи старших глибоким розумом. На докір Materi, чого так зробив, відповів багатозначно: «Чого ж ви шукали Мене? Хіба ви не знали, що повинно Мені бути в тому, що належить Моєму Отцю?»

Виходить, усе знат. Вже у свої 12 літ усвідомлював хто Він, з чим прийшов і для чого. Чекав свого часу, не прискорюючи ніяких подій, поки увійде в духовну силу і матиме право на те, в ім'я чого прийшов.

А прийшов, щоб урятувати од погибелі людство, що знову, як і в часи Ноя, потонуло у скверні і гріяхах. Цього разу Творець вирішив не знищувати своє многолікі дитище, що перейшло під владу сатани, а порятувати його, пославши Сина Свого єдинородного, отого, як сказано у «Символіві», з'явився «перше всіх віків. Тобо найперше».

Ісус відібрав собі дванадцять учнів серед простого люду. Ім передав знання та вміння уздоровляти хворих, виганяти з поневоленіх зліх духів, нести людині лише ті знання, які потрібні в її земному житті, щоби здобути право на небесне. А знання ті надто дозвонані, прости! Він ще раз нагадав спокушеним про заборону Божу не рвати плоди із Дерева Пізнання добра і зла, які відкрив ворог Бога і людини -- князь пітьми, пообіцявши, що будете «як боги». Тé й сталося. Люди, відкривши собі таємничі знання, які ховав од них Творець, дуже швидко втратили свою первинну ангельську суть, насправді стали «як боги»...

А плоди того Древа -- чаклування, прокування, ворожіння, астрологія, гороскопи, лжецплітельство, усякі чудеса та знання, які так любить людина ще від часів Адама та Єви і до сьогодні. Творець не велів Своєму улюбленому дитищу проникати в таїни світобудови, в таїни своєї небаченої суті. Цей гріх названо в Святому Письмі найтяжчим, і саме через цей непослух людина втратила рай на землі, вічнозелене літо, усі дари й щедроти Отця Небесного. Благодать і сама собі витворила пекло на землі із жорстокими природними умовами, стихіями, тяжкою працею, голодом, холодом, війнами, хворобами, бідами й усілякими випробуваннями. Розплата за ключ од таємничих, космічних знань виявилася тяжкою.

Людство ж настільки пристрастилося до тих заборонених плодів і настільки увійшло в контакт із духами пітьми, що забуло і про Отця Небесного, і про своє земне призначення. Ісус саме й прийшов, щоб зруйнувати той зв'язок і повернути заблукалі земну отару від нечистої замуленої криниці до прозорого джерела, початок якого -- Отець Небесний.

На той тяжкий, небачений бій Ісус іпустив своїх апостолів. Іх було значно більше, ніж дванадцять. В Євангелії од св. Луки говориться про сімдесят, яких Учитель послав по двоє до кожного міста та поселення, сказавши: «Хоч живо велике, та робітників мало, тож благайте Господя жніва, щоб робітників вислав на жніво Своє. Ідти! Оце посилаю я вас, як ягнят поміж вовків: не носить ні калитки, ні торби, ні сандаль і не вітайте в дорозі нікого.

А як прийдете в місто яке і вас приймуте, -- споживайте, що вам подадуть. Уздоровляйте хворих, що в нім, промовляйте до них: «Наблизилося Царство Боже до вас!»

Коли ж сімдесят апостолів повернулися й радісно повідомили, що роблять усе, як Він велів, що «навіть демони коряться у Ім'я Твоє!», Ісус же відповів: «Я бачив того сатану, що з Неба спадав, немов блискавка. Ось Я владу вам дав наступати на змій та скорпіонів, і на всю силу ворожу -- і нішо вам не зашкодити. Та не тіштесь тим, що вам коряться духи, але тіштесь, що ваш ім'я записані в Небі!»

Так лаконічно й так об'ємно, і так багато, щоб осягнути Його. Він, виявляється, бачив усе ще коли того, що вчинив бунт на Небі, якого здолала гордина, було скинуто на землю. Отже, Сам дає відповідь на однієве запитання людини -- Ісус Христос Господь і його «домівка» Небо. Він на досить короткий час залишив Свою небесну батьківщину, щоб дати пад на Землі.

І який же той пад? Принесено істинну віру -- християнство, через яку людина знову одержала право на царство Боже, яке вона втратила була, спокусившись бажанням бути «як боги».

Ісус подарував людству духовні щінності, нагадавши, що останній на землі буде

митарів. Обіцяв прийти по тому, як буде вилито на людство Сьому чашу гніву Божого і як протрубить останній із семи Анголів. Про Його Друге пришестя часто допитувалися учні, на що Ісус відповідав, що про той день не знають ані «Анголи на небі, ні Син -- тільки Отець», закликав їх бути пильними, зрячими і безперестанку молитися, бо буде несподівано.

Але чітко окреслив ознаки перед Його Другим пришестям. Сидячи на Оливній горі, проти храму, застерігав: «Стережтесь, щоб вас хто не звів. Бо багато хто приде в Ім'я Мое, кажучи: «Це Я». І зведуть багатьох. І як про війни почуете ви, і про воєнні чутки, -- не лякайтесь, бо статися належить тому. Та це ще не кінець. Бо народстане народ на народ і царство на царство, будуть землетруси місцями, буде голод. Це початок терпіння породильних?»

Окреслив Спаситель ще кілька «ознак» -- Євангеля буде проповідана всім народам та усе людство буде поділене, «як відділяє вівчар овець від козлів. І поставить Він овець праворуч себе, а козлят -- ліворуч».

Простота і навіть певна приземленість цього одкровення, тієї мовби й «некладної дороги входження і права стати праворуч Сина Людського вражає своє чистотою і прозорістю. Мовби так не складно опинитися серед «овець». Треба лише відчути чиєсь страждання та бути милосердним. Нагодувати голодного та напоїти спраглого, дати притулок мандрівникові та зодягнути роздягненого, відвідати хворого та того, що у в'язниці. Но все це буде зроблено в Ім'я Його. Бо, «що тільки вчинили ви одному з найменших братів Моїх цих, -- те мені ви вчинили». Застеріг і від захерливості та пияти, марної життєвих клопотів, які можуть поглинути душу і відвернути її від тієї години, яку кожен мусить зустріти підно. Чітко вписав Спаситель і вселюдський портрет перед Його Другим Пришестям. Він безпомільно -- наш Не вчораших людей, не позавчораших, а сущих.

Отож, Він уже в дорозі...

Катерина МОТРИЧ

КОТИЛАСЯ ТОРБА, АБО ВИХОВАННЯ КРАСОЮ І ПРАВДОЮ...

ня, хіба що з деякою поправкою на «час».

Панове Жовніри забули навіть про існування сьогодні своєї, незалежної, держави. Вони обходять стороною не лише нове поняття «Україна», але і її справжніх історичних героїв, як Іван Мазепа, Пилип Орлик, Симон Петлюра, Степан Бандера та інші державотворці українського народу. Сталося так, що подібне замовчування історії не лише викрешило з пам'яті дітей останні триста п'ятдесят років «од Богдана Хмельницького», а й залишило поза вивченням визвольні змагання за Україну в 1917–1920 роках. Ніби самі по собі розвивалися література, мистецтво і фольклор, а ніколи не існувала філософія, звичаєвість і, найстрашніше для упорядників, — українська ідея.

Тому вийшла така собі читанка — безнаціональна, часто з примітивними текстами, недолуга подекуди й мовно безпорадна.

Може, автори вірно компонували першу книгу: від казки, через загадки, скоромовки й ребуси, до літературних казок, поетичних творів та оповідань. Однак не можна погодитися з тим, що серед обранців переважають прізвища другорядних, а то й випадкових письменників. Зайве було зловживати іменами хай і визначних педагогів К. Ушинського (до речі, переклади з російської мови) та В. Сухомлинського (далекі від художньої довершеності напівпритчі). Не прикрашають сторінок читанки й часті публікації Грицька Бойка, Анатолія Григорчука, Юрія Ярмиша, Олега Буценя, Вадима Скомаровського — та стільки тут іх! Тоді як нема ні Марії Загірної, ні Христі Алчевської, ні Софії Русової — знову ж ім'я ім' легіон, цих самовідданіх, педагогів-письменників України.

Мені здається, перша читанка мала б відкриватися не примітивними словами

про казку (особливо перекладом пушкінських слів: «Сказка — ложь, но в ней намек — добру молодцу урок»); «Казка — вигадка, та в ній щось навчальне розумій» (?!). Хотілося б на цьому місці побачити поетичну формулу Василя Симоненка:

«Можна все на світі вибирати, сину, —
Вибрати не можна

тільки батьківщину».

І цей заспів наповнив би патріотичним змістом усе «Золоте джерельце», а без цієї ідеї книжка здається торбою, в яку напхано різні вірші, казки, оповідання, часом з «дерев'яним» упорядницьким текстом завдань та незутарним українським перекладом світових перлин — прислів'їв і приказок.

Та й покотилася торба з великого горба...

Ті ж вади притаманні й «Чарівному струмкові». В ньому немає стрижня. Знову Сухомлинський та Ушинський (звісно, чудові педагоги, але не такі вже класики літератури, щоб іх тикати де треба, де й не треба) пересипані літературним дріб'язком. Упорядники зовсім не рівняються на творчість «шестидесятників», у них давня відраза до імен Григорія Тютюнника, Ліні Костенко, Євгенія Гуцала, Миколи Вінграновського, Дмитра Павличка, Івана Драча... Вони тут лише принарадкою згадуються. А перевага віддається Костецьким, Качанам, Чухлібам.

Розділи також складено бездумно. Чому відразу не «Укін матері», а потім — «Христос рождається», далі б і про школу та пори року. Але в пейзажних замальовках потрібно підкresлювати любов до своєї рідної української природи, а не просто до природної краси. Аж проситься до цієї книжки рубрика про Україну — землю, де ти народився...

Найбільше заперечень викликає третя читанка «Чиста криниця». Вона відкривається дуже невиразним, літературно заважким віршем-заспівом

третіорядного поета Миколи Лукова «Рідна земля». Він нагадує своїм твором не про визвольні змагання за Україну, а лише про предківські могили (згадайся про що це!). Взагалі в цьому виданні багато сказано (хоча й занулено-сухо) про козацтво, історичних діячів України, а от про Українську Народну Республіку — жодного рядка.

Це — зумисне так зроблено, з зашкрабально-недавної прорадянської настанови. Шоб, може, не дратувати міністерських гусей, де засіли оборонці старої педагогіки, захисники двомовності (чи дволінійності?) української нації.

Отже, в цих книжках нема «української души», не відчувається серцебиття України — лише безсторонні факти й описи подій. Хотілося б, щоб упорядники нарешті зображені, до чого вони звели виховання читанки: до механічного ознайомлення з текстами, часті сірими й безжиттевими, до сприйняття цілих блоків «Ушинський» і «Сухомлинський» (яких набереться на цілу книжку!), а от занехтували провідними майстрами слова. Жодним твором не подано Сосори, Малишка, Зерова, Косинки та інших, справді наших класиків; поза сторінками читанок залишилися Загребельний, Засенко, Колесник, Дмитренко...

Міністерство освіти України, яке залиди байдуже ставилося до національного відродження держави, допустило для навчання таку невиразно-водянисту торбу всіляких бездумно підібраних авторів. Ці читанки, на щастя, застаріли вже зі своєю появою з друкарського верстату.

Невідомо, яким накладом їх видано, але треба сподіватися не масовим. Тому ці підручники не завдауть великої школи.

Отже, спроба вийшла невдала. Без дбайливого перегляду й перекомпонування та патріотично-українського доопрацювання цих читанок не можна далі розмножувати. Слід добряче-таки перетрусти цю торбу й після обговорення серед письменницького загалу (а не покладатися лише на смаки упорядників!) відрукувати повновартісні, захоплюючі й літературно довершені підручники для школярів.

Малюки вже заждалися їх.

Микола ШУДРЯ

ПИЛИНКИ ПІД ВІТРОМ ІСТОРІЇ

Комунистичний режим, який обіцяв бути вічним (це обіцяють усі тираничні режими), а не проіснував і трохи чверті століття, залишив по собі стілки зловісних таємниць, що історики на століття вистачить робити, щоб їх розкривати.

Вже, здається, ми все знаємо про ленінсько-сталінські концтабори (та й про андроповсько-брежnevські теж). Знаємо, як більшовики знищували тих, хто зі зброя в руках противився їм (або міг противитися), потім мисливці інтелігенцію, потім одні одних, потім...

Так, крапку в цьому переліку ставити рано. І ще копішній політ'язень Богдан Когут написав роман-спогад «Під чорними вітрами» і вивів перед нами зовсім новий вид жертв того антилюдського режиму.

Отже, ми знаємо, що в Україні репресії почалися вже через кілька років після закінчення громадянської війни. (Зрештою, а чи вони взагалі припинялися?). Першими жертвами стали представники інтелігенції, які дозволяли собі вільномудство, потім пішло «розкуркулення», потім настала черга комуністів, які були надміро активні, потім почали вишукувати різних «шпигунів» та «шкідників».

А далі почалася війна, і вона знову настала поживу для ненаситного молоха:

«бандери» в Україні, «лісові брати» в Прибалтиці, «зрадники батьківщини» — практично від, хто залишився на окупованій фашистами територією, а надто ті, хто дозволив собі десь працювати. Бодай писарем на біржі чи посудомайкою в офіцерській ідалні. Лядську, яку начебто виказала гестапо «Молоду гвардію» в Краснодоні, вперше судили за те, що вона впала в око начальніку німецької поліції. Це вже після виходу роману Фадєєва нещасну дівчину розшукали в таборах і доти катували на Луб'янці, поки вона визнана себе «винною» в усьому, що на неї вішали.

І все-таки. Все-таки то була хоч яксь відмінність правосуддя: ордери на арешт і обшук, слідство, протоколи, свідки, суд, іноді навіть участя адвоката.

Богдан Когут виводить перед нами людей, — і не одного-двох, а тисячі, — в стосунку до яких не було навіть отих фiktivnix юридичних формальностей. Навіть звикле до всього табірне начальство губилося, коли йому доводилося мати справу з цими людьми. І як? Існувало чотири ознаки, за якими ідентифікували зеки, коли не вистачало просто цифри: прізвище, рік народження, стаття, строк. А в цих людей не було ні статті, ні строку! Ну що ти з ними будеш робити? А робити щось треба. Найкращий вихід — заморити голodom, холодом, брудом, важкою працею, неплюдськими знущаннями.

Що ж вчинили ці люди?

А в тому і справа, що вони нічого не

вчинили. Навіть за «найгуманнішим у світі» радянським законодавством не вдавалося навісити їм якусь статтю. Але й полішти на волі їх не можна було, бо вони мимоволі стали причетними до великої державної таємниці — вони потрапили на територію Німеччини і своїми очима побачили, як живі люді в умовах «гнилого капіталізму». Рот же тім не зашищ, чого доброго, вони, повернувшись додому, почнуть розповідіти. І таки ті, кому вдалося повернутися (наприклад, демобілізованим солдатам, яких таки довелося відпустити), розповідали, і тоді довелося вигадати «безрідних космополітів». Але поверталися небагато, доля більшості описано в романі «Під чорними вітрами».

Рoman написано реалістично і жорстоко. Богдан Когут нічого не забув. Його пам'ять через десятиріччя зберегла все до найменших деталей і як годували, і як утримували, і куди везли, і хто як помер. Зрештою, може, смерть — це ще не було найстрашніше, це був кінець мукам. Може, ще прішле було, коли людина спочатку висихала, що лише шкіра та кості, потім спухала, нарешті, втрачала всяку людську подобу, жила лише одним тваринним інстинктом — істи!

Я сказала, що це жорсткий роман не лише тому, що там розповідається про жорстокі події, але й тому, що автор не прикрашає своїх героїв. Дружба, любов, жертвінність, готовність допомогти іншим, намагання відстоювати власну гідність тут майже не зустрічаються. На мене особливе враження справила розповідь про табірну майстерню, куди приводили жінок-в'язнів для прибирання, а потім ними міг користуватися кожен, хто хотів (начальство, розуміється). І коли на очах всіх одні з новеньких відміщують гуртом, никто за неї не вступається. Більше того, потім вона повісилася, не в силі пережити таку наругу над собою, але автор збував це однією фразою: «Співчуття вона не викликала до себе ні в кого».

Спочатку це викликало в мене обурення, а потім я зрозуміла, що психологічно це можна цілком... ні, не вправдати, але пояснити.

Люди за своїм психічним складом дуже різні. Є такі, яким необхідно, щоб ними хтось командував, і є такі, які рвуться командувати. Є такі, які ковтають чужі думки, не розжовуючі, і є такі, які до всього пратнуть дакодити самі. Є такі, що покірно терплять усе, що випадає на їхню долю, і такі, які борються до останнього. Згадаймо бодай двох хлопчиків-підлітків, Бориса Бобинського, сина розстріяного поета Василя Бобинського, і Юрія Шухевича, сина геройчного Головинського-мандувача УПА Романа Шухевича. Здавалося, що можуть вчинити такі діти супротив велетнської державної машини? А вони упerto відібрали з дитячих будинків, тaborів, тюрем і таки залишилися нездоланими.

А герой, — якщо їх так можна назвати, — роман Богдана Когута — це люди пасивні, не здатні боротися супротивого чого-небудь, вони летять, як пилини за вітром. Це дуже легко — засуджувати їх зараз, коли сидиш у себе вдома і читаєш про них у книжці. Треба зрозуміти, що психічні труднощі бувують так само понад силу, як фізичні тягарі. Адже ж ми не висловлюємо претензій до людини, яка нездатна підняти тягар, скажімо, від кілограмів вагою. То чому ж засуджувати людей зі слабкою психікою? Вони не мають права на наше співчуття. Вони не герой, а жертви.

І Богдан Когут дає детальний аналіз не лише об'єктивних умов, які довели цих людей до такого нелюдського стану, але й аналіз розладу їхньої душі.

Рoman «Під чорними вітрами» — ще один звижувачевальний акт супротивом комуністичної ідеології і практики.

Галина ГОРДАСЕВИЧ

Від початку людської історії люди прагнули передавати одне одному новини на великі відстані. Для цього вони спочатку надсилали гінця з усім повідомленням, а згодом почали писати листи. Тільки наприкінці минулого століття людство почало винходити нові й нові засоби інформації, їх розробка тривала і зараз. Проте звичайне листування і досі має своє важоме значення у спілкуванні між людьми, а також має свою історію. В давнину багато держав мали добре налагоджену поштову службу, проте проблеми з оплатою надсилання листа тривали в світі до середини минулого століття. Геніально простим відходом із становища був випуск в обіг звичайних для нас поштових марок. Англійський колоніальний службовець Роуленд Хілл довів, що для спрощення розрахунків між поштою та клієнтами за пересилку листа мусить платити той, хто його надсилає, а не той, хто одержує, як було раніше. Те, що за листа заплачено, мусила засвідчити паперова наліпка — марка, а цифра на марці вказувала б, скільки саме заплачено. 1840 року Великобританія випустила в обіг перші поштові марки. Зручний винахід англійців в швидко запозичили інші європейські країни. На українських землях до 1917 року ходили марки Австро-Угорщини (на Західній Україні) та Російської імперії. З утворенням УНР постало питання про випуск власних марок України так само, як і всіх інших державних паперів. В Києві було організовано «Експедицію заготовки державних паперів України», основна праця в якій лягала на плечі незрівнянного художника Юрія Нарбута, творця українського герба Василя Кричевського та молодого графіка Івана Мозалевського. Для підняття такої надважливої справи потрібні були талановиті митці — автори проектів марок, гроші та інших державних паперів, а ще кваліфіковані робітники: гравери, друкарі тощо. Таких досвідчених виконавців було знайдено в друкарні Кульженка в Києві, яка випускала книги з мистецтва та подібну поліграфічну продукцію.

Перші українські поштові марки були створені Юрієм Нарбутом та Антоном Середою. У праці над проектами марок художники брали за зразець перліни українського, або, як його ще називають, козацького бароко, по-своєму спрималими іх і перетворювали у своїй творчості. З тих марок, що вийшли в обіг одночасно, першою маркою, як заведено в поштовій справі, вважається найменша за номіналом марка. Тому першою українською маркою є десятишагова марка роботи Антона Середи, на якій зображене

ДОЛЯ ВЛАСНОЇ МАРКИ

тризуб, що здіймається в просторі між стилізованими зображеннями сонця та земної кулі. Наступними були ще одна марка роботи Антона Середи, та три, чиє виконання належить Юрію Нарбуту. Це була стандартизація серія, тобто призначена для оплати пересилання листів. За півроку було випущено одну марку для загального вживання, її автором був Леонід Обозненко.

Згодом видатним українським художником Миколою Івасюком було створено ще понад десять поштових марок, які були видруковано величим на кладом у Відні, проте ім так і не судилося вийти в обіг — на той час впала влада уряду Симона Петлюри. Микола Івасюк був творцем також багатьох живописних полотен у романтично-поднесенному дусі, як, наприклад, «В'їзд Богдана Хмельницького в Київ». Проте серія марок за своїм ідейним спрямуванням і стилем виконання важить набагато більше і зробила набагато більший вклад у мистецтво української ідеї. Перед тим, як на 69 років піти в забуття, українська марка нагадала за себе ще поштово-добродійним випуском Української Соціалістичної Радянської Республіки. Це були 4 марки з вказаною на них додатковою сумою, яка збиралася в фонд допомоги голодуючим. Зображення на марках мали високу мистецьку цінність, проте їх випустили в обіг затінно, коли голод скінчився. Авторами марок були московський графік Маренков та харківський художник Б. Порай-Кошиць.

Після цього українські марки було надовго забуто. Долі їхніх творців склалися по-різному.

Першим пішов із життя Юрій Нарбут — титанічна мистецька праця виснажила сили художника, який не дожив до 35 років — помер у 1920 році. Антін Середа прожив удвічі більше за свого колегу і вчителя Нарбута. Він не зазнав таких репресій, які спіктаклювали художників чия творчість розквітла в часи відродження української державності. Віннавіть став автором проекту прапора Радянської України після II світової війни. Проте художникові не дозволили всю силу його таланту відкрити глядачеві, завжди залишали його творам друге місце порівняно із провідними соцреалістами. Антін Середа загинув 1961 року від серцевого нападу. В тридцяті роки загинули Микола Івасюк та Леонід Обозненко. Останній був розстріляний в 1938 році по звинуваченні у шпигунстві на користь Німеччини че-

рез те, що його дружина була знайома з друкаркою з німецького консульства в Києві.

Наступний після 1923 року випуск власних українських марок відбувся 1992 року. Василь Дворник створив дизайн

марок

Юрия Нарбута — жіночу голівку у вінку як уособлення України. Проте за якийсь час номінали стандартних марок через інфляцію стали замалими, щоб задовольнити потреби пошти. Тоді було вирішено випустити нову серію загальновживаних марок.

...

Авторство у створенні серії «Давня Україна. Етнографічні сюжети» належить київському художникові та письменнику Юрію Логвину. Номінали цих стандартів спочатку були вказані цифрами, проте за півроку їх замінили на літери для того, щоб зробити можливу індексацію вартості марок. Тоді ж продовжили надходити в обіг нові сюжети серії. На сьогодні вона має 8 сюжетів з етнографічної тематики: таврійський чабан, черкаська жінка, слобожанські чумаки, ковинський косар, подільські орачі, диканські пасічники, рибалки на Дніпрі та отшнянський гончар.

Художні марки сучасної України відрізняються тематично різноманітністю. Вони присвячені видатним постатям та подіям в українській історії, природі України, подіям міжнародного значення, святах та культурним надбанням України. Серед них є яскраві новаторські роботи, і, на жаль, більшість з них виникли в результаті небезпекних революцій та війн. Але вони дали нам можливість побачити, як виглядали марки в різні часи і в різних місцях України.

Марта АРГАТ

Сюжети марок:

1. Прапор і герб України. 1992. Худ. О. Старский.
2. Йосиф Сліпий. 1993 р. Худ. А. Бечкер, Р. Заричний.
3. Червона книга України. Сапсан. 1994 р. Худ. Ю. Логвин.
4. Стандартна марка. 1992 р. Худ. В. Дворник.

5. Стандартна марка Української Народної Республіки із зображенням тризуба (10 шагів). 1918 р. Худ. Ю. Нарбут.
6. Стандартна марка Української Народної Республіки із зображенням селянина з косою. 1918 р. Худ. А. Середа.
7. Гетьман Іван Mazepa. Худ. О. Івасюк.

8. Карти максимум «Антін Середа — творець першої української марки». 1993 р. Худ. Ю. Логвин.
9. Карти максимум (листівка з маркою, яка має спільні зображення з маркою на марці) «400-річчя з дня народження Б. Хмельницького». 1995 р. Худ. Ю. Логвин.
10. Стандартна серія «Давня Україна. Етнографічні сюжети». 1992 р. Худ. Ю. Логвин.

Адреса "Слова Просвіти" - 252001, Київ-1,

завулок Музейний, 8, Всеукраїнське Товариство

"Просвіта" імені Тараса Шевченка, тел. 228-01-30

Індекс 30617

Зам. № 0316618 Наклад 5000

Виготовлено з готових фототипів на комбінаті «Преса України»